

วารสารการจัดการ และพัฒนาท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1
ประจำเดือน
มกราคม-มิถุนายน
2564

Journal of Local Management and Development | Pibulsongkram Rajabhat University

Vol. 1, No. 1 January - June 2021

บทความวิจัย

- แรงจูงใจและกลวิธีการเรียนภาษาจีนของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้
แพรวา รัตนทยา
- แนวทางการพัฒนางานจัดทำคำของบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
นรากร งามชสาร
- การวิเคราะห์ปัญหาของโครงการที่ขอรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรม
การวิจัย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ดวงวิไล ไทยแท้
- การฟื้นฟูตลาดได้รูงรองรับนักท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจตัวเมือง ผ่านเส้นทางตัวเมือง
สุโขทัยสู่เมืองมรดกโลก ชนิตาภา ชลอวงษ์

บทความวิชาการ

- จริยธรรมจำเป็นสำหรับทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร
รุจิรา วิจารณ์ย์
- การบำบัดยาเสพติด: อำนาจของผู้บำบัด และการลงโทษทางวินัย
เจษฎา นันใจวงษ์
- รัฐประศาสนศาสตร์ : พัฒนาการและแนวโน้มทางการศึกษาการบริหารงานภาครัฐในอนาคต
ชรณินทร์ เสนานิมิตร
- “จากโรงทานสู่เรือนจำ” ว่าด้วยคุณค่าและแก้ไขการเยียวยาผู้กระทำผิดผ่านวิชาชีพนักสังคม
สงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม ปริญญา หวันเหลี่ยม

ISSN (Online): 2773-9384

วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

JOURNAL OF LOCAL MANAGEMENT AND DEVELOPMENT

PIBULSONGKRAM RAJABHAT UNIVERSITY

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน 2564 Vol.1 No.1 January – June 2021

ISSN (Online): 2773-9384

วัตถุประสงค์

เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้อาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ทั้งภายในมหาวิทยาลัยและหน่วยงานจากภายนอก ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัย รวมทั้งได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นทางวิชาการ และการวิจัย ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาในสาขาดังกล่าวต่อไป

เจ้าของ วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

จัดทำโดย วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
156 หมู่ 5 ตำบลพลายชุมพล อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก 65000
โทร. 0-5526-7000-2 ต่อ 2210
โทรสาร. 0-5526-7091

ที่ปรึกษาวารสาร

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
คณบดีวิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น

บรรณาธิการ

อาจารย์สุเทพ คำเมฆ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ พวงงาม

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.พรอัมรินทร์ พรหมเกิด

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงวงศ์

มหาวิทยาลัยมหิดล

วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2564)

รองศาสตราจารย์ ดร.เสนีย์ คำสุข	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รองศาสตราจารย์ ดร.อุทัย เลาหวิเชียร	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริยานุช พรหมภาสิต	มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภูวเดช วงศ์เคี่ยม	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์ ดร.นนทชา ชัยทวิชานันท์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์ ดร. อรรถพล วงศ์ชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์ปฐมพร สันติเมธี	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์วสันต์ ปวนปิ่นวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์อเนก สุขดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์กฤติมา อินทะกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์ยุวดี พ่วงรอด	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
อาจารย์รสสุคนธ์ ประดิษฐ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

คณะกรรมการฝ่ายประสานงานและจัดทำวารสาร

นางสาวมาริษา อนันทรวัน	นักวิชาการศึกษา
นางสาวพรภินันท์ บัวทับ	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป

รูปแบบบทความที่ตีพิมพ์

บทความวิชาการ (Academic articles) และ บทความวิจัย (Research articles)

การเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ (ราย 6 เดือน)

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม

การส่งบทความ

ผ่านระบบออนไลน์ได้ที่ https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jclmd_psrui/index

เงื่อนไขการตีพิมพ์

ทุกบทความที่ตีพิมพ์ต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิตั้งน้อย 2 คน ในลักษณะ

Double-blind peer review

บทบรรณาธิการ

วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ได้ดำเนินการจัดทำวารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้อาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัย รวมทั้งได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นทางวิชาการ และการวิจัย ครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา นิติศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เป็นต้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาในสาขาดังกล่าวต่อไป

กองบรรณาธิการวารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพสูงขึ้น และขอเชิญชวนคณาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ และนักศึกษา เสนอบทความเข้ารับการพิจารณาถ้อยแถลงเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะ โดยวารสารมีกำหนดออก ปีละ 2 ครั้ง ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน และ ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม ซึ่งได้ให้ความสำคัญในการพิจารณาและคัดเลือกบทความที่มีคุณภาพมาลงตีพิมพ์ โดยทุกบทความได้ผ่านการกลั่นกรองจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกที่ตรงสาขาเพื่อตรวจสอบคุณภาพของบทความก่อนลงตีพิมพ์ โดยผู้ประเมินไม่ทราบชื่อผู้แต่งและผู้แต่งไม่ทราบชื่อ ผู้ประเมินบทความ (Double blind peer review) เพื่อให้ได้ผลงานที่มีคุณภาพก่อนการตีพิมพ์

สำหรับวารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน 2564 นี้ได้รวบรวมบทความวิชาการและบทความวิจัย จำนวน 8 เรื่อง ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ซึ่งล้วนเป็นบทความที่ให้ความสำคัญต่อประเด็นปรากฏการณ์ที่ศึกษาในทางมิติทางสังคมศาสตร์ทุกสาขาเพื่อเติมเต็ม และต่อยอดช่องว่างขององค์ความรู้เชิงวิชาการและวิชาชีพในปัจจุบันเป็นอย่างดี

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการต้องขอขอบคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาตรวจประเมินบทความอย่างละเอียดรอบคอบเพื่อให้ได้บทความที่มีคุณค่าอย่างแท้จริง ขอขอบคุณผู้เขียนบทความทุกท่านส่งผลงานอันมีคุณค่ามาร่วมตีพิมพ์ในวารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ซึ่งหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับท่านผู้อ่าน นักวิชาการและผู้สนใจต่อไป และขออนุญาตเชิญชวนผู้สนใจสามารถศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมและสมัครตีพิมพ์บทความผ่านระบบออนไลน์ของวารสารเท่านั้นจากเว็บไซต์ https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jclmd_psru/search/search

อาจารย์สุเทพ คำเมฆ

บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
บทความวิจัย	
แรงจูงใจและกลวิธีการเรียนภาษาจีนของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ <i>แพรวา รัตน์ทยา</i>	1-9
แนวทางการพัฒนางานจัดทำคำของบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา <i>นรากร งามชสาร</i>	10-20
การวิเคราะห์ปัญหาของโครงการที่ขอรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการ วิจัย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล <i>ดวงวิไล ไทยแท้</i>	21-31
การฟื้นฟูตลาดได้รุ่งรองรับนักท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจตัวเมือง ผ่านเส้นทางตัวเมืองสุขโขทัยสู่ เมืองมรดกโลก <i>ชนิดาภา ชลอวงษ์</i>	32-41
บทความวิชาการ	
จริยธรรมจำเป็นสำหรับทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร <i>รุจิรา วิจารณ์ย์</i>	42-54
การบำบัดยาเสพติด: อำนาจของผู้บำบัด และการลงโทษทางวินัย <i>เจษฎา นันใจวงษ์</i>	55-69
รัฐประศาสนศาสตร์ : พัฒนาการและแนวโน้มทางการศึกษาการบริหารงานภาครัฐในอนาคต <i>ธรณินทร์ เสนานิมิตร</i>	70-82
“จากโรงงานสู่เรือนจำ” ว่าด้วยคุณค่าและแก้ไขการเหยี่ยวยาผู้กระทำผิดผ่านวิชาชีพนักสังคม สงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม <i>ปริญญา หวันเหลี่ยม</i>	83-95
คู่มือสำหรับผู้เขียนบทความ	96
หลักเกณฑ์ในการพิจารณาตีพิมพ์บทความ	96
จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิจัยในวารสารทางวิชาการ (Publication Ethics)	99

แรงจูงใจและกลวิธีการเรียนภาษาจีนของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้
Students' motivation and Chinese learning strategies at Maejo University

Received: 23/02/2564

Revised: 20/05/2564

Accepted: 22/05/2564

แพรวา รัตนทยา¹

Praewa Rattanataya¹

บทคัดย่อ

ปัจจุบันประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวชาวจีนเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ภาษาจีนจึงได้กลายเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญทางการสื่อสาร และการติดต่อค้าขาย ประกอบกับ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ก็ได้เปิดการเรียนการสอนวิชาภาษาจีนเพื่อรองรับกับความต้องการของตลาด อีกทั้งยังมีนักศึกษาให้ความสนใจลงทะเบียนเรียนเพิ่มขึ้นทุกปี

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแรงจูงใจและกลวิธีการเรียนภาษาจีนของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 19 คน คัดเลือกตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง จากนักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ สาขาภาษาอังกฤษ และนักศึกษาคณะพัฒนาการท่องเที่ยว ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาภาษาจีนที่คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ภาคเรียนที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2561 โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ จากผลการวิจัยพบว่า 1) แรงจูงใจในการเรียนภาษาจีน ของนักศึกษามาจากปัจจัยภายนอก คือ นักศึกษามีความรู้พื้นฐานภาษาจีนมาก่อนที่จะเข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย และนักศึกษาคิดว่าภาษาจีนเป็นภาษาที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการทำงานในอนาคต 2) กลวิธีการเรียนภาษาจีนของนักศึกษามีความแตกต่างกันออกไป โดยนักศึกษาส่วนใหญ่ใช้วิธีการคัดคำศัพท์ภาษาจีน นอกจากนั้นยังมีการศึกษาหาความรู้นอกชั้นเรียนด้วยตัวเองอีกด้วย

ผลงานวิจัยนี้ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนภาษาจีนและกลวิธีการเรียนภาษาจีนของนักศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการออกแบบการเรียน และปรับปรุงการสอนให้เหมาะสม เพื่อส่งเสริมความสามารถของนักศึกษาในการใช้ภาษาจีน

คำสำคัญ: แรงจูงใจในการเรียนภาษาจีน, กลวิธีการเรียนภาษาจีน

Abstract

Nowadays, Thailand is one of the tourist destinations for Chinese tourists. Chinese language became a beneficial tool for communication. Therefore, Maejo University sees the

¹ อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, จังหวัดเชียงใหม่

¹ Lecturer of Faculty of Liberal Arts Mae Jo University, Chiang Mai Province

*E-mail: praewa_ra@mju.ac.th

importance of it and has opened Chinese course for students who are interested to learn Chinese language. It is clearly seen that the number of students who take Chinese course increase every year.

The research aims at studying students' motivation towards studying Chinese language and Chinese learning strategies at Maejo University. The samples group was 19 students from faculty of Liberal Arts, majoring in English and school of Tourism Development who enrolled in Chinese language class at the Faculty of Liberal Arts, Maejo University in the first semester of academic year 2018. In-depth interview was used to collect the data.

According to the results, it was found that 1) the most significant of learning Chinese was from external factors, that is, students had their Chinese basic knowledge before enrolling in university level and it benefits their future career, 2) students used various Chinese learning strategies such as Chinese scripts writing, and self-learning.

The results of this study showed the factors of students' motivation toward of Chinese language learning and Chinese learning strategies at Maejo University. It can be implemented through teachers' instruction and as the guideline for designing the lessons in order to enhance students' Chinese performance.

Keyword: Chinese learning motivation, Chinese learning strategies

บทนำ

ตลอดระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมาตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ.2556-2561P* ประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวชาวจีนเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ดังปรากฏข้อมูลจากตารางต่อไปนี้

ปี พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยวชาวจีน
2556	4,637,335
2557	4,636,298
2558	7,936,795
2559	8,757,646
2560	9,805,753
2561	10,535,955

P* คือ จำนวนยอดสะสมเบื้องต้น

จังหวัดเชียงใหม่ถือได้ว่าเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงในด้านการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวชาวจีนนิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเชียงใหม่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี ดังจะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เข้าพักในสถานที่พักต่างๆ ในเชียงใหม่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2556 มีนักท่องเที่ยวชาวจีนเข้าพักในสถานที่พักต่างๆ 280,125 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2557 เพิ่มขึ้นเป็น 421,063 คน ในปี พ.ศ. 2558 เพิ่มขึ้นเป็น 567,759 คน และในปี พ.ศ. 2559 ได้เพิ่มสูงถึง 811,735 คน (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงใหม่, 2561) ด้วยเหตุนี้ ภาษาจีนจึงกลายเป็นอีกหนึ่งภาษาสำคัญที่ใช้ในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกัน ตลาดแรงงานเริ่มรับพิจารณาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถทางภาษาจีนเป็นกรณีพิเศษ เพื่อมาช่วยในการประสานงานในการติดต่อสื่อสารกับลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวชาวจีน ในขณะที่หน่วยงานการศึกษาต่าง ๆ เริ่มเคลื่อนไหว และเล็งเห็นความสำคัญของภาษาจีนมากขึ้น โดยโรงเรียนทั้งในระดับประถม มัธยม และมหาวิทยาลัย เริ่มมีการเปิดการเรียนการสอนภาษาจีนเพื่อรองรับความต้องการของตลาดแรงงานที่จะเติบโตขึ้นอีกในอนาคต มหาวิทยาลัยแม่โจ้ก็เป็นอีกมหาวิทยาลัยหนึ่งที่เล็งเห็นความสำคัญของภาษาจีน โดยเปิดการเรียนการสอนภาษาจีนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 ซึ่งในปัจจุบันได้เปิดการเรียนการสอนวิชาภาษาจีนเป็นวิชาแกนและวิชาเลือกให้นักศึกษา คณะศิลปศาสตร์ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ และคณะพัฒนาการท่องเที่ยว โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 - 2562 ได้มีนักศึกษาสนใจเลือกเรียนภาษาจีนอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากจำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียนวิชาภาษาจีนเบื้องต้น 1 ซึ่งเป็นวิชาภาษาจีนพื้นฐาน (คณะศิลปศาสตร์, 2562)

ปีการศึกษา	ภาคเรียน	จำนวนนักศึกษา (คน)
2558	1	154
	2	65
2559	1	123
	2	20
2560	1	91
	2	38
2561	1	128
	2	46
2562	1	150
	2	57

จากปรากฏการณ์ดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยเกิดคำถามที่ว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้มีแรงจูงใจอะไรในการเลือกเรียนภาษาจีน และใช้กลวิธีในการเรียนภาษาจีนอย่างไร การตั้งคำถามดังกล่าวผู้วิจัยเชื่อว่า จะทำให้เข้าใจถึงแรงจูงใจในการเลือกลงทะเบียนวิชาภาษาจีนได้ชัดเจนและลึกซึ้งยิ่งขึ้น อีกทั้งสามารถนำผลจากการศึกษามาปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอน ให้การเรียนภาษาจีนของนักศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น

วัตถุประสงค์หลักของโครงการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการเลือกเรียนภาษาจีน มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- 2) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการเรียนภาษาจีนของนักศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

วิธีการวิจัย

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่ลงทะเบียนวิชาภาษาจีนในภาคเรียน ที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวนทั้งสิ้น 242 คน โดยแบ่งออกเป็นนักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ สาขาภาษาอังกฤษ จำนวน 54 คน และคณะพัฒนาการท่องเที่ยว จำนวน 188 คน

1.2) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ กลุ่มนักศึกษาที่ได้รับการประเมินผลการศึกษาภาษาจีนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 โดยแบ่งเป็น นักศึกษาจากคณะพัฒนาการท่องเที่ยว จำนวน 10 คน ที่ได้รับผลการประเมินการศึกษาในวิชาภาษาจีน ดีเยี่ยม (เกรด A) จำนวน 5 คน และกลุ่มนักศึกษาที่มีผลการเรียนควรปรับปรุง (เกรด D) จำนวน 5 คน และนักศึกษาคณะศิลปศาสตร์ สาขาภาษาอังกฤษ จำนวน 9 คน ที่ได้รับผลการประเมินการศึกษาในวิชาภาษาจีน ดีเยี่ยม (เกรด A) จำนวน 5 คน และกลุ่มนักศึกษาที่มีผลการเรียนควรปรับปรุง (เกรด D) จำนวน 4 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สาเหตุที่เลือกใช้กลุ่มตัวอย่างออกมาเพียงจำนวน 19 คน นั้น เนื่องจากผู้วิจัยพิจารณาแล้วมีความคิดเห็นว่าการสุ่มเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างตามจำนวนดังกล่าวข้างต้น เป็นจำนวนที่มีความเพียงพอสำหรับคำตอบที่ทางผู้วิจัยนั้นต้องการ ทั้งนี้หากผู้วิจัยวิเคราะห์และประเมินข้อมูลที่ได้รับมาแล้วนั้น ยังมีความสมบูรณ์ไม่เพียงพอต่อการสรุปผลงานวิจัย อาจจะต้องมีการเรียกเก็บข้อมูลเพิ่มเติมซ้ำจากกลุ่มตัวอย่างเดิมที่ให้ข้อมูลไม่สมบูรณ์

2) วิธีการเก็บข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์ ประกอบกับวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) โดยผู้วิจัยได้ใช้โทรศัพท์มือถือบันทึกเสียงบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ เพื่อหาแรงจูงใจนักศึกษาที่มีต่อการเรียนว่าเป็นแรงจูงใจประเภทใด และนักศึกษามีกลวิธีอย่างไรในการเรียนภาษาจีน จากนั้นจึงนำผลที่ได้มาทำการเขียนบรรยายในลักษณะของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (analytical description)

ผลการวิจัย

ผลจากการสัมภาษณ์นักศึกษาจำนวน 19 คน ที่ลงทะเบียนเรียนวิชาภาษาจีน ภาคเรียนที่ 1 ประจำปีการศึกษา 2561 จากคณะศิลปศาสตร์ และคณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีแรงจูงใจในการเรียนและกลวิธีในการเรียนภาษาจีนแตกต่างกันออกไป

โดยแรงจูงใจในการเลือกลงทะเบียนเรียนภาษาจีนของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่มีมากที่สุด คือ เลือกลงทะเบียนเรียนภาษาจีนเพื่อต่อยอดความรู้ของตัวเอง เนื่องจากนักศึกษามีพื้นฐานการเรียนภาษาจีนมาก่อนแล้ว ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และจากแผนการเรียนสายศิลป์-ภาษาจีน ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยนางสาวมิน(นามสมมติ) คณะศิลปศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 กล่าวว่า เรียนภาษาจีนมานานแล้วตั้งแต่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 6 จึงต้องการศึกษาต่อไปเรื่อยๆ เพราะคิดว่าอย่างไรก็ตามในอนาคตต้องมีโอกาสใช้ภาษาจีน (นางสาวมิน, สัมภาษณ์) และเหตุผลรองลงมา คือ นักศึกษาคิดว่าภาษาจีนมีความสำคัญ และการเรียนภาษาจีนเป็นประโยชน์ต่อตัวเองและการทำงานในอนาคต โดยนางสาวงาม(นามสมมติ) คณะพัฒนาการท่องเที่ยว ชั้นปีที่ 2 เห็นว่า ในปัจจุบันภาษาจีนมีความสำคัญรองลงมาจากภาษาอังกฤษ เนื่องจากในประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวจีนและไต้หวันเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก (นางสาวงาม, สัมภาษณ์) เช่นเดียวกับนางสาวนัท(นามสมมติ) สาขาพัฒนาการท่องเที่ยว ชั้นปีที่ 2 มองว่าเนื่องจากเรียนสาขาพัฒนาการท่องเที่ยว จึงรู้สึกว่าภาษาจีนมีความสำคัญ และจากไม่กี่ปีมานี้ก็ได้สังเกตเห็นว่าในเชียงใหม่มีคนจีนเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ดังนั้นภาษาจีนต้องมีความจำเป็นและได้นำไปใช้ในการทำงานในอนาคตแน่นอน (นางสาวนัท, สัมภาษณ์) ในขณะที่ นายชัย(นามสมมติ) คณะพัฒนาการท่องเที่ยว ชั้นปีที่ 2 ก็ได้ให้เหตุผลที่เลือกลงทะเบียนเรียนภาษาจีนว่าเป็นเพราะเพื่อนส่วนใหญ่ทำอาชีพมัคคุเทศน์ ทำให้ตนเองเกิดแรงบันดาลใจที่อยากจะทำงานอาชีพมัคคุเทศน์ เช่นเดียวกับเพื่อน จึงก่อให้เกิดความสนใจศึกษาภาษาจีน (นายชัย, สัมภาษณ์) เหตุผลถัดมาคือ อยากสื่อสารภาษาจีนได้ คิดว่าภาษาจีนง่ายกว่าภาษาญี่ปุ่น เรียนตามเพื่อน และผู้ปกครองอยากให้เรียน ตามลำดับ

ในส่วนของกลวิธีการเรียนภาษาจีนนั้น เมื่อนักศึกษาได้เรียนภาษาจีนแล้ว กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กล่าวว่า ภาษาจีนเรียนยาก ซึ่งวิชาภาษาจีนในมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ต้องเรียนทั้งหมด 4 ทักษะ คือ ทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน โดยทักษะทางภาษาจีนที่นักศึกษาคิดว่ายากที่สุด คือ ทักษะการเขียน และทักษะที่นักศึกษารู้สึกว่ายากรองจากทักษะการเขียน คือ ทักษะการพูด เพราะ กลัวออกเสียงผิด กลัวสื่อสารกับคนจีนไม่รู้เรื่อง นายวิน(นามสมมติ) คณะศิลปศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 กล่าวว่า ตนเองมักจะนิกระบบการออกเสียงภาษาจีนออก (พินอิน) และรู้ความหมายของคำศัพท์นั้น แต่กลับไม่สามารถเขียนตัวอักษรจีนได้ (นายวิน, สัมภาษณ์) เช่นเดียวกับ นายพล(นามสมมติ) คณะพัฒนาการท่องเที่ยว ชั้นปีที่ 2 ที่กล่าวว่าตัวอักษรจีนมีจำนวนขีดเยอะ และบางตัวมีการออกเสียงเหมือนกัน แต่เขียนไม่เหมือนกัน จึงทำให้เกิดความสับสนและยากต่อการจำ (นายพล, สัมภาษณ์) แต่จากการสัมภาษณ์ พบว่า นักศึกษามีการทบทวนบทเรียนที่ไม่สม่ำเสมอ และมักจะเลือกทบทวนบทเรียนเฉพาะช่วงที่ใกล้สอบเท่านั้น โดยวิธีการทบทวนบทเรียนส่วนใหญ่ของนักศึกษาจะใช้วิธีการคัดตัวอักษรจีน ซึ่งนางสาวขวัญ(นามสมมติ) คณะพัฒนาการท่องเที่ยว ชั้นปีที่ 2 ได้กล่าวว่า ตนเองมีการทบทวนคำศัพท์ภาษาจีนแต่ไม่บ่อย และหากได้ทบทวนก็ใช้วิธีการคัดคำศัพท์ในการจดจำตัวอักษรจีน (นางสาวขวัญ, สัมภาษณ์) อีกทั้งนายเจษ(นามสมมติ) คณะศิลปศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 ได้ให้เหตุผลว่า เนื่องจากตนเองเรียนสาขาวิชาภาษาอังกฤษ ปัญหาที่พบคือวิธีการใช้ไวยากรณ์ภาษาอังกฤษและภาษาจีนมีความแตกต่างกัน จึงเกิดความสับสนเพราะเคยชิน และคิดไวยากรณ์เป็นภาษาอังกฤษ (นายเจษ, สัมภาษณ์) เช่นเดียวกับ นางสาวดี(นามสมมติ) คณะศิลปศาสตร์ สาขาภาษาอังกฤษ ชั้นปีที่ 3 ที่ว่าไวยากรณ์จีนยาก ทำให้เกิดความสับสน (นางสาวดี, สัมภาษณ์)

ส่วนนอกชั้นเรียนหรือในเวลาว่างนั้น นักศึกษายังคงมีวิธีการพัฒนาภาษาจีนของตัวเองที่ค่อนข้างหลากหลาย ตามความสนใจของตนเอง โดยนักศึกษาคิดว่าการฟังเพลงจีนช่วยพัฒนาทักษะภาษาจีนของตนเองได้มากที่สุด ดังตัวอย่างของนางสาวมล(นามสมมติ) คณะพัฒนาการท่องเที่ยว ชั้นปีที่ 2 ซึ่งพัฒนาภาษาจีนของตนเองด้วยการฟังเพลงจีน และนอกจากฟังเพลงจีนแล้ว ยังดูภาพยนตร์จีนประกอบด้วย เพื่อช่วยทางด้านทักษะการฟัง เรียนรู้สำเนียงการพูด รวมถึงคำศัพท์ หากเจอคำศัพท์ที่เคยเรียนมาก่อนในเพลงจีนที่ฟัง หรือภาพยนตร์จีนที่ดูนั้น ก็จะทำให้มีแรงกระตุ้นในการเรียนภาษาจีนมากขึ้น (นางสาวมล, สัมภาษณ์) เช่นเดียวกับ นางสาวพณ(นามสมมติ) คณะพัฒนาการท่องเที่ยว ชั้นปีที่ 4 ที่ใช้วิธีการฟังเพลงภาษาจีน เพื่อฝึกทักษะการฟัง และหากสนใจคำศัพท์ในเพลงคำไหนก็จะหาความหมาย เพื่อจำคำศัพท์เหล่านั้น (นางสาวพณ, สัมภาษณ์) นอกจากการฟังเพลงจีนแล้ว นักศึกษายังเลือกใช้วิธีการเรียนภาษาจีนผ่านทางออนไลน์ เช่น Youtube Facebook เป็นต้น ในปัจจุบันยังมี แอปพลิเคชัน และสื่อการสอนออนไลน์มากมาย ที่ช่วยในการพัฒนาทักษะทางภาษาให้แก่ นักศึกษา ส่วนวิธีที่จะพัฒนาความสามารถทางภาษาของนักศึกษาได้มากที่สุด ส่วนใหญ่แล้วคิดว่าเป็นการได้นำภาษาจีนที่ได้เรียนมาไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน อีกทั้งนางสาวมล(นามสมมติ) คณะพัฒนาการท่องเที่ยว ชั้นปีที่ 2 ยังคิดว่าวิธีพัฒนาภาษาจีนที่ดีที่สุดของตนเอง คือ การได้พูดคุยกับเจ้าของภาษา เช่นเดียวกับ นางสาวดำ(นามสมมติ) คณะพัฒนาการท่องเที่ยว ชั้นปีที่ 2 ที่คิดว่าวิธีที่จะพัฒนาภาษาจีนของตัวเองได้มากที่สุด คือ การฝึกพูดและการได้พูดคุยภาษาคุยกับเจ้าของภาษา นอกจากการพูดคุยกับเจ้าของภาษาแล้ว นักศึกษายังคิดว่าการเขียนเรียงเรียงประโยคภาษาจีน ก็มีมีส่วนทำให้นักศึกษามีความมั่นใจในตัวเอง และสามารถใช้ภาษาได้คล่องมากขึ้น (นางสาวดำ, สัมภาษณ์)

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการสำรวจแรงจูงใจในการเรียนภาษาจีนและกลวิธีการเรียนรู้ภาษาจีนของนักศึกษามหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่ลงทะเบียนเรียนภาษาจีนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 19 คน จากคณะศิลปศาสตร์ และคณะพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า

1) ด้านแรงจูงใจ ปัจจัยที่ส่งผลต่อแรงจูงใจในการเรียนภาษาจีนของนักศึกษามากที่สุด คือ การมีพื้นฐานความรู้ภาษาจีน โดยนักศึกษาส่วนใหญ่มีพื้นฐานการเรียนภาษาจีนมาตั้งแต่ในระดับชั้นมัธยมศึกษา จึงเลือกลงทะเบียนเรียนภาษาจีนเพื่อต้องการที่จะต่อยอดความรู้และต้องการที่จะพัฒนาภาษาจีนอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยรองลงมา คือ คิดว่าภาษาจีนเป็นภาษาที่สำคัญ และเป็นประโยชน์ต่อการทำงานในอนาคต สอดคล้องกับผลการศึกษาในงานของ เกตมาตุ ดวงมณี (2549) ที่ว่า ด้วยความสำคัญของภาษาจีนปัจจุบัน ส่งผลให้ผู้ที่มีความรู้ภาษาจีนเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานทั้งในภาครัฐและเอกชน รวมทั้งผู้ประกอบการต่างๆในประเทศด้วย ต่อมา คือ เรียนตามเพื่อนหรือเรียนตามคำแนะนำจากคนรอบข้าง และเรียนเพราะความชอบหรือความสนใจส่วนตัว ตามลำดับ สรุปคือ เนื่องจากวิชาภาษาจีนของมหาวิทยาลัยเป็นวิชาเลือกเสรี ดังนั้น ปัจจัยที่นักศึกษาส่วนใหญ่เลือกเรียนภาษาจีนจึงเห็นได้ชัดว่าเป็นแรงจูงใจภายนอกมากกว่าแรงจูงใจภายใน ซึ่งหลังจากที่นักศึกษาได้

เรียนภาษาจีนแล้วนั้น นักศึกษาคิดว่าภาษาจีนเรียนยาก โดยทักษะที่นักศึกษาคิดว่ายากที่สุด คือ ทักษะการเขียน สอดคล้องกับคำกล่าวของวิชชุดา โรจนสวัสดิ์วงศ์ (2557) ที่ว่า ตัวอักษรจีนมีความยุ่งยากในการเขียน เพราะ ตัวอักษรจีนเกิดจากจำนวนขีดหลายขีดมาประกอบกันจนกลายมาเป็นตัวอักษรจีน 1 อักษร โดยตัวอักษรจีนจะ ประกอบด้วยจำนวนขีดมากหรือขี้น้อยแตกต่างกันไปตามแต่ละตัวอักษร จึงต้องอาศัยการฝึกฝนและการทบทวน อย่างสม่ำเสมอ ต่อมาคือ ทักษะการพูด

2) ด้านกลวิธีการเรียนภาษาจีนของนักศึกษา จากผลการสำรวจพบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่มีการทบทวน บทเรียน และด้วยการทบทวนบทเรียนที่น้อยเกินไป ส่งผลให้ภาษาจีนของนักศึกษาพัฒนาได้ค่อนข้างช้า เพราะ นักศึกษาจดจำคำศัพท์ได้น้อย และมีความเข้าใจต่อหลักการใช่วิยากรณ์ไม่มากพอ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ทศน์ธนิธ ทองแดง (2559) พบว่า ปัญหาที่พบมากที่สุดในการเขียนเรียงความภาษาจีนของนักศึกษา คือ ปัญหา ด้านโครงสร้างไวยากรณ์ รองลงมา คือด้านคำศัพท์ และวิธีการทบทวนบทเรียนของนักศึกษาที่รองลงมา คือ การพูดออกเสียงคำศัพท์ หรือพูดออกเสียงตามบทสนทนาให้หนังสือ แต่เมื่อนักศึกษาต้องการทบทวนบทเรียน นักศึกษาส่วนใหญ่จะใช้วิธีการคัดคำศัพท์ ท่องคำศัพท์หรือประโยคสนทนาตามบทเรียนในหนังสือ นอกจากนี้ นอกชั้นเรียนหรือในเวลาว่างวิธีที่นักศึกษาใช้เพื่อพัฒนาทักษะภาษาจีนมากที่สุด คือ การฟังเพลงจีน ชมภาพยนตร์ จีน รองลงมาคือ การเรียนรู้ภาษาจีนผ่านช่องทางออนไลน์ต่างๆ ได้แก่ Youtube, Facebook ฯลฯ โดยพูดคุยกับ เพื่อนชาวจีน เป็นต้น โดยสอดคล้องกับนารินทร์ วัฒนเวฬ (2560:93-134) ที่พบว่า นักศึกษาใช้เพลงเป็นสื่อในการ เรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนใหม่ๆมากที่สุด และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิศากร ประครองชาติ (2555:59-76) จากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยรัฐบาล ชั้นปีที่ 1 พบว่า การเรียนในปัจจุบันผู้เรียนที่มีความสามารถ สูงจะมีความพยายามเพิ่มโอกาสทางการเรียนภาษา โดยเลือกใช้กลวิธีการเรียนรู้ภาษาในการฝึกฝนภาษาผ่านการ ชมภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์ หรือสื่อประเภทอื่นๆ โดยวิธีที่ช่วยพัฒนาความสามารถทางภาษาจีนของนักศึกษา มากที่สุด คือ การได้นำภาษาที่เรียนไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน สื่อสารและสนทนาให้มาก ซึ่งสอดคล้องกับ ศิวนนท์ นิลพาณิชย์ (2560) ที่ให้ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยว่าควรให้ผู้เรียนภาษาอังกฤษชาวไทยใช้ภาษาอังกฤษ นอกห้องเรียนให้มากขึ้น เพื่อจะได้พัฒนาทักษะในการสื่อสารภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงสรุปได้ว่า นักศึกษาใช้กลวิธีการเรียนภาษาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามความชอบ ความสนใจ และความถนัดในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ หทัย ดาวสดใส และจันทร์ทรงกรด คชเสนี (2554) ที่ว่า กลวิธีในการเรียนรู้ของนักเรียนมีรูปแบบการเรียนรู้ ความชอบในการเรียนรู้ กิจกรรมการ เรียนรู้ และปัญหาทางด้านภาษาที่แตกต่างกัน ส่งผลให้นักเรียนเลือกกลวิธีการเรียนที่คิดว่าเหมาะสมและมี ประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อนำมาใช้พัฒนาทักษะทางด้านภาษาของตนเอง

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

จากการสำรวจพบว่า ทักษะการเขียน คือ ทักษะที่นักศึกษาคิดว่ายากที่สุด อีกทั้งนอกชั้นเรียนนักศึกษามี การทบทวนบทเรียนค่อนข้างน้อย จึงทำให้จำคำศัพท์ที่เรียนไม่ค่อยได้ และยังมีปัญหาในเรื่องของการใช่วิยากรณ์ จีน ส่งผลให้ไม่สามารถเรียบเรียงประโยคภาษาจีนได้ ด้วยเหตุนี้จึงควรให้นักศึกษาฝึกทักษะเขียนมากยิ่งขึ้น ไม่ว่า

จะเป็นการเขียนเรียงความ บทความ เรื่องสั้น เป็นต้น เพื่อให้นักศึกษามีโอกาสได้ฝึกการใช้คำศัพท์และหลักไวยากรณ์ที่เคยเรียนมาทั้งหมด อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นความทรงจำ เพิ่มความชำนาญ และความเข้าใจต่อการใช้คำศัพท์และไวยากรณ์จีน และนักศึกษาส่วนใหญ่คิดว่าวิธีที่จะพัฒนาภาษาจีนของตัวเองได้ดีที่สุด คือ การนำทักษะได้เรียนมาไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน และเนื่องด้วยการมีนักศึกษาบางส่วนคิดว่าทักษะการพูดยาก เพราะกลัวพูดผิด จึงควรจัดกิจกรรมที่ทำให้นักศึกษาได้มีโอกาสในการใช้ภาษาจีนเพื่อฝึกการสื่อสารของตนเอง เช่น จัดกิจกรรมเพิ่มเติมเพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสในการทำกิจกรรมร่วมกับนักศึกษาแลกเปลี่ยนชาวจีนที่มาเรียนภายในมหาวิทยาลัย หรือนักท่องเที่ยวชาวจีน เพื่อช่วยกระตุ้นให้นักศึกษากล้าที่จะใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารมากขึ้น และเป็นผลให้นักศึกษาสามารถนำเอาทักษะที่ฝึกฝนนั้นไปใช้ในการทำงานในอนาคต

ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการเก็บข้อมูลเฉพาะพื้นที่ ดังนั้น ในการทำวิจัยเพื่อหาข้อมูลแรงจูงใจในการเรียน และกลวิธีการเรียนครั้งต่อไปนั้น ควรมีการเก็บข้อมูล ศึกษาแรงจูงใจและกลวิธีการเรียนภาษาจีนของนักศึกษาในพื้นที่ที่แตกต่างกันว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร เพื่อให้เกิดการออกแบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมต่อแต่ละพื้นที่การศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- เกตมาตุ ดวงมณี. (2549). ภาษาจีนสำคัญจริงหรือในโลกยุคโลกาภิวัตน์. *วารสารดวงแก้ว*, 11(2), 127-129.
- คณะศิลปศาสตร์. (2562). *ระบบบริการการศึกษา*. สืบค้นเมื่อ 23 พฤศจิกายน 2562, เข้าถึงได้จาก <http://reg.mju.ac.th/registrar/home.asp>
- ทัศนธนิต ทองแดง. (2559). การวิจัยในชั้นเรียน: การสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อปัญหาการเรียนเรียงความภาษาจีนและการหาแหล่งความรู้เพื่อแก้ปัญหา. การประชุมหาญวิชาวาระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 7 มหาวิทยาลัยหาดใหญ่. 212-225.
- นาริรัตน์ วัฒนเวฬุ. (2560). การศึกษากลวิธีการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาจีนของนักศึกษาสาขาวิชาภาษาจีน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. *วารสารสงขลานครินทร์ (ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์)*. 23(1), 93-134.
- นิศากร ประครองชาติ. (2555). การใช้กลวิธีการเรียนภาษาอังกฤษของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ปีที่ 1. *วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย*, 4(1), 59-76.
- วิชชุดา โธณสวัสดิ์วงศ์. (2557). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านตัวอักษรจีนโดยใช้ตัวกำกับเสียงแบบสัทอักษร pinyin ของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยอาชีวศึกษาเทคนิคบริหารธุรกิจกรุงเทพ.

วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2564)

ศิวนนท์ นิลพาณิชย์. (2560). กลยุทธ์การเรียนรู้ภาษาอังกฤษของนักศึกษามหาวิทยาลัยชั้นปีที่ 1, *วารสาร
วไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 7(2), 1-12.

หทัย ดาวสดีโส และ จันทร์ทรงกลด คชเสนี. (2554). การศึกษากลวิธีการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนหลักสูตร
ภาษาอังกฤษระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนอัสสัมชัญสมุทรปราการ. *วารสารมหาวิทยาลัย
นราธิวาสราชนครินทร์*, 3(3), 90-99.

แนวทางการพัฒนางานจัดทำคำขอของงบประมาณแผ่นดินของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

Guidelines for Development the preparation of annual budget

of in Nakhon Ratchasima Rajabhat University

Received: 1/02/2564

Revised: 28/05/2564

Accepted: 30/05/2564

นรากร งามชสาร¹

Narakorn Ngakochasarn¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการจัดทำคำขอของงบประมาณแผ่นดินของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติงานด้านการจัดทำคำขอของงบประมาณแผ่นดินมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรผู้มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานด้านงบประมาณ ภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ใช้วิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 62 คน โดยใช้แบบสอบถาม SEVQUAL เก็บรวบรวมข้อมูลผ่านช่องทางออนไลน์ (Online) แบบ E-mail วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานจัดทำคำขอของงบประมาณแผ่นดิน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.67$, S.D.=0.83) โดยที่ด้านการจัดทำคำขอของบูรณาการอยู่ในระดับมากเป็นอันดับที่ 1 ($\bar{X}=3.75$, S.D.=0.87) สำหรับความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่ในการปฏิบัติงานจัดทำงบประมาณแผ่นดิน พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.49$, S.D.=0.95) และมีด้านการวางแผน อยู่ในระดับปานกลาง เพียงด้านเดียว ($\bar{X}=3.32$, S.D.=0.99) ดังนั้น แนวทางการแก้ไขคือ 1) การจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน 2) การทบทวนแผนการใช้จ่ายงบประมาณประจำปี 3) การจัดอบรมให้มีความรู้และความเข้าใจที่ตรงกัน 4) การจัดทำคุณลักษณะรายการ และเรียงลำดับตามความสำคัญ และ 5) ดำเนินการตามแผนตามมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพเบิกจ่ายงบประมาณของมหาวิทยาลัยทั้งภาพรวมและรายไตรมาส

คำสำคัญ: การพัฒนางาน, งานจัดทำคำขอของงบประมาณแผ่นดิน, ปัญหาและอุปสรรค, แนวทาง

ABSTRACT

The purposes of this research were 1) to study problems and obstacles on state budget request operation of Nakhon Ratchasima Rajabhat University, and 2) to study operational guidelines for the preparation of the state budget request. The samples were 62

¹นักวิเคราะห์นโยบายและแผน กองนโยบายและแผน สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

¹Policy and Plan Analyst, Policy and Planning Division, Office of the President, Nakhon Ratchasima Rajabhat University

* E-mail : katang_ar@hotmail.com

personnel who have duties and responsibilities on preparing the state budget request by purposive sampling. The data were collected by using the SEVQUAL questionnaire via online and e-mail and analyzed by using descriptive statistics: mean and standard deviation.

The research findings were found that; the overall problems and obstacles in preparing the state budget request is high levels ($\bar{X}=3.67$, S.D.=0.83); in terms integration budget requirements were at high levels ($\bar{X}=3.75$, S.D.=0.87) ranking No. 1. For the opinions on duties of performing budget request overall, they were at high levels ($\bar{X}=3.49$, S.D.=0.95), whereas planning was at a moderate level ($\bar{X}=3.32$, S.D.=0.99). Therefore, the solutions should be as follows: 1) Making operation manual, 2) reviewing the monthly budget expenditure plan, 3) providing training for mutual knowledge and understanding, 4) making item attributes and prioritizing, and 5) implementing according to plan and measure to increase the efficiency of the university's budget disbursement as a whole and quarterly.

Keywords: Job Development, Preparation of state budget request, Problems and obstacles, Guidelines

บทนำ

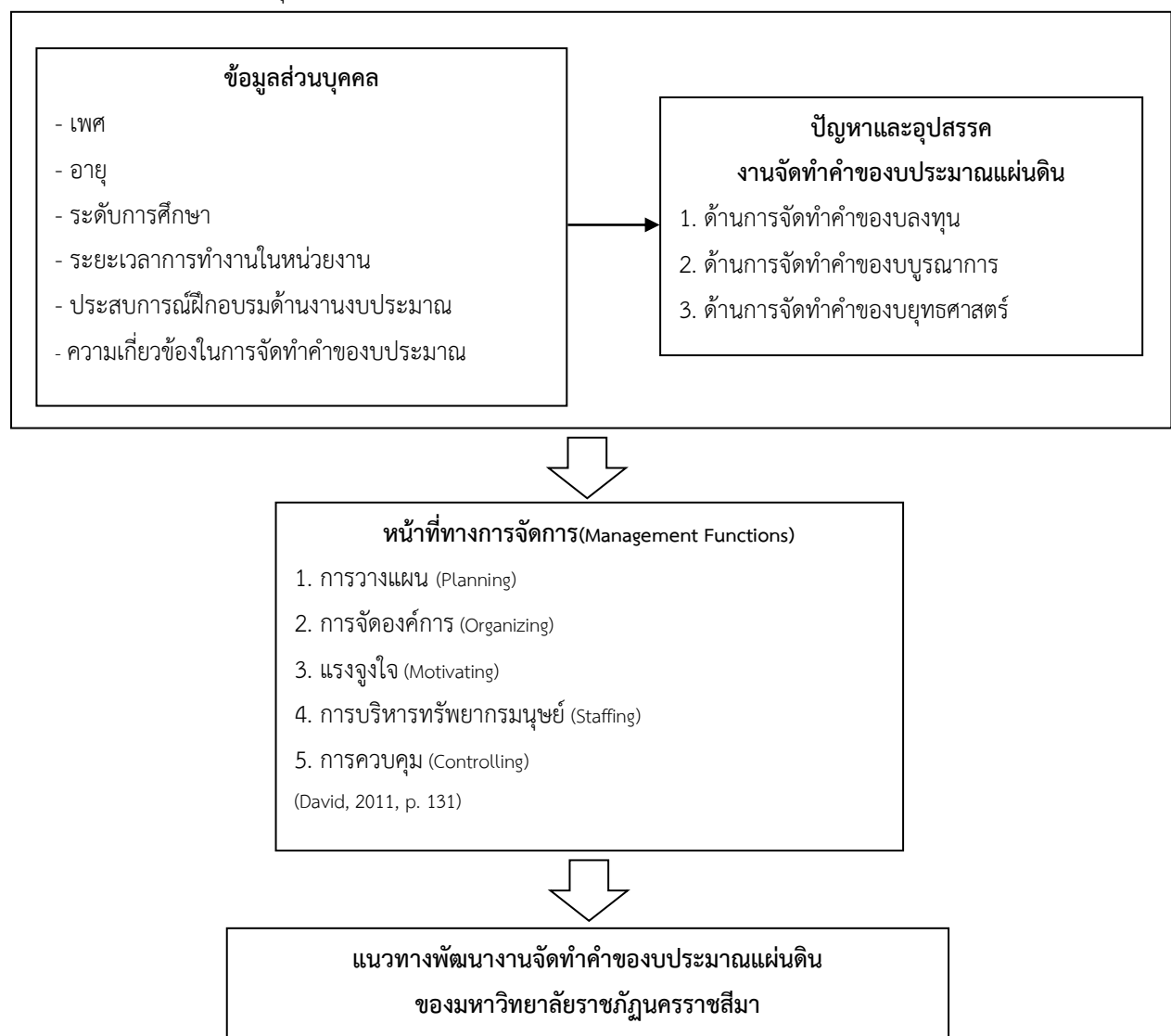
แผนเกี่ยวกับการใช้จ่ายของรัฐบาลและจัดหารายรับให้เพียงพอกับการใช้จ่ายในรอบระยะเวลาหนึ่ง โดยรอบปกติมีระยะเวลา 1 ปี ดังนั้น จึงเรียกว่า งบประมาณแผ่นดินประจำปี ซึ่งจะเริ่มต้นในวันที่ 1 ตุลาคมของทุกปีไปจนถึงวันที่ 30 กันยายนของปีถัดไป ซึ่งงบประมาณแผ่นดินเป็นเครื่องมือสำคัญทางการเงินที่รัฐบาลจะสามารถใช้เพื่อขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์ของประเทศให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนการบริหารราชการแผ่นดิน และยังเป็นเครื่องมือในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การเงิน และการคลังของประเทศ (นันทนิตย์ นวลมณี, 2560, น. 1) กระบวนการวางแผนเกี่ยวกับตัวเลขทางการเงินอย่างมีระเบียบในระยะหนึ่งต้องคำนึงถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อให้องค์กรได้รับผลตอบแทนกลับคืนมาตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การจัดทำงบประมาณสำหรับส่วนราชการ มีแนวคิดในการจัดทำมาแล้วหลายรูปแบบ มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการจัดทำงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ในอดีตมีการใช้ระบบงบประมาณที่มีลักษณะการรวมอำนาจไม่สามารถสนองตอบการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของสภาพแวดล้อม จึงเป็นแรงผลักดันให้มีการปรับปรุงระบบงบประมาณ เพื่อให้งบประมาณเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและเอื้อต่อการแก้ปัญหาเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเพื่อเสริมสร้างให้มีกลยุทธในการจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสม (วินัย แก้วน้อย, 2560, ออนไลน์)

ระบบงบประมาณของไทยเป็นระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ (Strategic Performance Based Budgeting : SPBB) เริ่มใช้ตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2546 โดยมีหลักการคือ การจัดสรร

งบประมาณให้เหมาะสมและสอดคล้องกับการปฏิบัติงานของส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจในการนำส่งผลสำเร็จตามยุทธศาสตร์ของชาติในแต่ละปี ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจะมีความสอดคล้องและเชื่อมโยงในทิศทางเดียวกัน เริ่มตั้งแต่ผลสำเร็จของเป้าหมายและยุทธศาสตร์ชาติ ผลสำเร็จของเป้าหมายการให้บริการและยุทธศาสตร์กระทรวง ผลสำเร็จของเป้าหมายการให้บริการและผลผลิตของหน่วยงาน (สำนักงบประมาณ, 2548, น. 15-20) ซึ่งมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณตามประเด็นยุทธศาสตร์ มุ่งเน้นให้บรรลุเป้าหมายและผลสัมฤทธิ์ และได้ผลลัพธ์ตามแผนงานที่กำหนดไว้ ซึ่งหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย จะต้องดำเนินการวางนโยบายการบริหารงบประมาณ โดยจัดทำแผนปฏิบัติงาน แผนการใช้จ่ายงบประมาณ การรายงาน รวมถึงการติดตามผล เพื่อให้การบริหารงบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งการจัดทำคำขอการบริหารงบประมาณและทรัพยากร จากข้อมูลงบประมาณรายจ่ายประจำปี พบว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ได้รับการจัดสรรงบประมาณลดลง โดยงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2562 ได้รับงบประมาณ จำนวน 658,939,800 บาท และ ปี 2563 ได้รับงบประมาณ จำนวน 506,692,000 บาท ลดลงร้อยละ 21.39 ทั้งนี้ ผลกระทบจากการที่ได้รับงบประมาณลดลงมีผลต่อการดำเนินงานตามนโยบายและแผน ที่หน่วยงานได้วางไว้ อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงาน และการพัฒนางานตามภารกิจหลักของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาทั้งทางตรงและทางอ้อม (ราชกิจจานุเบกษา, 2563)

ดังนั้น ผู้ศึกษาในฐานะบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำคำขอของงบประมาณแผ่นดินประจำปีจึงมีความสนใจจะศึกษาสภาพปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการปฏิบัติงานการจัดทำคำขอของงบประมาณแผ่นดิน ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา โดยจะศึกษาการจัดทำคำขอของงบประมาณ จำนวน 3 ด้าน ประกอบด้วย จัดทำคำขอของบลงทุน จัดทำคำขอของบูรณาการ จัดทำคำขอของยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาเพื่อให้ทราบถึงระดับปัญหาและอุปสรรค ของแต่ละด้านโดยสะท้อนจากมุมมองผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำคำขอของงบประมาณ ทั้งนี้จะได้นำผลจากการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขปัญหา และนำไปใช้ในการพัฒนางานด้านการจัดทำคำขอของงบประมาณของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยทำการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานการจัดทำคำขอของงบประมาณแผ่นดิน ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา และศึกษาแนวคิดหน้าทีการจัดการ จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1) การวางแผน 2) การจัดองค์การ 3) แรงจูงใจ 4) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ และ 5) การควบคุม (David, 2011, p. 131) นำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยแสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรค ในการปฏิบัติงานด้านการจัดทำคำของบประมาณแผ่นดินมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติงานด้านการจัดทำคำของบประมาณแผ่นดินมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

วิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร

ประชากรในการวิจัย คือ บุคลากรผู้ที่มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องด้านงบประมาณภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ซึ่งไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ทำการสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Nonprobability sampling) ด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยเอง กำหนดให้เป็นผู้ปฏิบัติงานจัดทำคำของบประมาณแผ่นดิน ภายในหน่วยงานตามโครงสร้างส่วนราชการภายในของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2563 จำนวน 31 หน่วยงาน ๆ ละ 2 คน รวม 62 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยใช้โปรแกรม Google form ซึ่งเป็น Freeware ประเภท Office Suite จาก Google ที่ทำงานในลักษณะเป็น Web Application ไม่จำเป็นต้องติดตั้งลงในเครื่อง สามารถแชร์เอกสารโดยให้ผู้อื่น ๆ ทำงานร่วมกันได้ โดยผ่าน Web Browser เพื่อสร้างเป็นแบบสอบถาม Online แบ่งออกเป็น 4 ตอนดังนี้ ตอนที่ 1 สอบถามสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานจัดทำคำของบประมาณแผ่นดิน จำนวน 3 ด้าน รวมทั้งสิ้นจำนวน 19 ข้อ ประกอบด้วย ด้านการจัดทำคำของบลงทุน 8 ข้อ ด้านการจัดทำคำของบบูรณาการ 6 ข้อ และด้านการจัดทำคำของบยุทธศาสตร์ 5 ข้อ ตอนที่ 3 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่ทางการจัดการในงานจัดทำคำของบประมาณแผ่นดิน ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา 5 ด้าน รวมทั้งสิ้นจำนวน 18 ข้อ ประกอบด้วย 1) ด้านการวางแผน ข้อ 2) ด้านการจัดองค์การ 3 ข้อ 3) ด้านแรงจูงใจ 3 ข้อ 4) ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ 3 ข้อ และ 5) ด้านการควบคุม 4 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามหลักการ Likert Scale (Likert, 1932: 55) โดยกำหนดค่าน้ำหนักคะแนน ดังนี้

5	หมายถึง	มีความคิดเห็นระดับมากที่สุด
4	หมายถึง	มีความคิดเห็นระดับมาก
3	หมายถึง	มีความคิดเห็นระดับปานกลาง
2	หมายถึง	มีความคิดเห็นระดับน้อย
1	หมายถึง	มีความคิดเห็นระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาในงานจัดทำคำของบประมาณแผ่นดิน ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการจัดองค์การ 3) ด้าน

แรงจูงใจ 4) ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และ 5) ด้านการควบคุม มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended Questions)

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการวิจัยทางสถิติ และด้านการจัดการ จำนวน 3 ท่าน เพื่อให้คะแนนความคิดเห็นเกี่ยวกับความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัยตามวิธีของลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และอัจฉรา ชานีประศาสน์ (2547, น. 145-146) ซึ่งแบบสอบถามที่สร้างขึ้นนี้มีค่า IOC เท่ากับ 0.95 นำไปทดลองใช้ (Try Out) กับบุคลากรที่ปฏิบัติงานงบประมาณของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน นครราชสีมา จำนวน 30 ชุด นำคะแนนที่ได้มาทำการหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability of Test) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค โดยค่า α ตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป ถือว่ามีความเชื่อมั่นใช้ได้ (ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และอัจฉรา ชานีประศาสน์, 2547, น. 149) พบว่า แบบสอบถามมีความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.95

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลแบบ Online ทำให้เกิดความสะดวกรวดเร็วต่อกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการโทรศัพท์ชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยให้ทราบและขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม พร้อมทั้งนำส่ง URL: <https://goo.gl/E5HiEr> และ QrCode ซึ่งเป็นแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างทาง E-mail และ Line และดำเนินการรวบรวมข้อมูลที่กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม ได้กลับมาจำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 100.00

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

วิเคราะห์ข้อมูลระดับปัญหาและอุปสรรค และความคิดเห็น ด้วยการวิเคราะห์หาค่าสถิติพื้นฐาน จากโปรแกรมสำเร็จรูป (Excel) ของ ปรณ์ ประจันบาน (2552, ออนไลน์) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Means) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviations) กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนค่าเฉลี่ยและเกณฑ์การแปลความหมายเพื่อจัดระดับคะแนนเฉลี่ยค่าความสำคัญ กำหนดเป็นช่วงคะแนน ดังนี้ (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2555, น. 74)

ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง ระดับปัญหาและอุปสรรค/ระดับความคิดเห็นมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายถึง ระดับปัญหาและอุปสรรค/ระดับความคิดเห็นมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายถึง ระดับปัญหาและอุปสรรค/ระดับความคิดเห็นปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง ระดับปัญหาและอุปสรรค/ระดับความคิดเห็นน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายถึง ระดับปัญหาและอุปสรรค/ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

วิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหา ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาปัญหา และอุปสรรค ในการปฏิบัติงานด้านการจัดทำคำของบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ตารางที่ 1 ระดับสภาพปัญหา และอุปสรรค ในการปฏิบัติงานจัดทำคำของบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ด้าน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับปัญหาและอุปสรรค
1. การจัดทำคำของบลงทุน	3.60	0.78	มาก
2. การจัดทำงบบูรณาการ	3.75	0.87	มาก
3. การจัดทำบัญชีศาสตร์	3.65	0.85	มาก
รวมเฉลี่ย	3.67	0.83	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับปัญหา และอุปสรรค ในการปฏิบัติงานจัดทำคำของบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$, S.D.=0.83) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ การจัดทำงบบูรณาการ ($\bar{X} = 3.75$, S.D.=0.87) การจัดทำบัญชีศาสตร์ ($\bar{X} = 3.65$, S.D.=0.85) การจัดทำคำของบลงทุน ($\bar{X} = 3.60$, S.D.=0.78)

ตารางที่ 2 ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่ในการปฏิบัติงานจัดทำคำของบประมาณแผ่นดิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ภาพรวม

ด้าน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ด้านการวางแผน	3.32	0.99	ปานกลาง
2. ด้านการการจัดองค์การ	3.55	1.03	มาก
3. ด้านแรงจูงใจ	3.56	0.99	มาก
4. ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์	3.45	0.88	มาก
5. ด้านการควบคุม	3.58	0.84	มาก
รวมเฉลี่ย	3.49	0.95	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่ในการปฏิบัติงานจัดทำคำของบประมาณแผ่นดิน ของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.49$, S.D.=0.95) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก จำนวน 4 ด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการควบคุม ($\bar{X} = 3.58$,

S.D.=0.84) ด้านแรงจูงใจ ($\bar{X}=3.56$, S.D.=0.99) ด้านการการจัดองค์การ ($\bar{X}=3.55$, S.D.=1.03) ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ($\bar{X}=3.45$, S.D.=0.88) ส่วนด้านการวางแผน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.32$, S.D.=0.99)

2. ผลการศึกษาแนวทางการปฏิบัติงานด้านการจัดทำคำของบประมาณแผ่นดินมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา มีดังนี้

2.1 ด้านการวางแผน พบว่า 1) ควรมีการชี้แจง ประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง ครอบคลุมบุคลากรทุกฝ่าย เพื่อการมีส่วนร่วม 2) ควรมีการประชุม หรืออบรมให้ความรู้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดทำคำขอและผู้รับผิดชอบโครงการ เพื่อให้เข้าใจถึงแผนยุทธศาสตร์ต่างๆ ทั้งของชาติและของมหาวิทยาลัย 2) ควรมีการวางแผนกำหนดระยะเวลาที่ชัดเจน และ 3) ควรให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นทาง

2.2 ด้านการจัดองค์การ พบว่า ควรจัดโครงสร้างองค์กรให้มีความ SMART ทั้งบุคลากร และวิธีปฏิบัติงาน และสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ

2.3 ด้านแรงจูงใจ พบว่า ควรมีการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาขององค์กร ร่วมกัน และควรมีการส่งเสริมให้กำลังใจทั้งด้านการพิจารณาเลื่อนขั้นหรือค่าตอบแทนเป็นรายครั้ง

2.4 ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ พบว่า ควรมีการกระตุ้น เร้าใจ ให้โอกาส ในการทำงานตามความรู้ ความสามารถ และเปิดโอกาสให้ ทุกคนมีส่วนร่วม และระบุชัดเจนว่าให้บุคลากรคนไหนทำหน้าที่อะไร ดำเนินการด้านใด

2.5 ด้านการควบคุม พบว่า ควรมีการเรียกประชุมผู้จัดทำคำขอและผู้รับผิดชอบโครงการเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมของแผนงาน

ดังนั้น จึงสามารถกำหนดแนวทางพัฒนางานจัดทำคำของบประมาณแผ่นดินของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ในแต่ละด้าน ได้ดังนี้

1. ควรมีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน การจัดทำคำของบประมาณรายจ่ายประจำปี เผยแพร่ให้คณะหน่วยงานเพื่อให้เกิดความเข้าใจระเบียบวิธีปฏิบัติที่ตรงกัน

2. หน่วยงานควรมีการทบทวนแผนการใช้จ่ายงบประมาณและผลการใช้จ่ายงบประมาณทุกเดือน และมีการดำเนินการตามมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการเบิกจ่ายงบประมาณของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

3. ควรมีการอบรมการจัดทำคำของบประมาณรายจ่ายประจำปีเพื่อให้มีความรู้เข้าใจที่ตรงกัน

4. หน่วยงานควรมีการเตรียมความพร้อมในหมวดของงบลงทุน ครุภัณฑ์และสิ่งก่อสร้าง ควรมีการจัดทำคุณลักษณะรายการ ได้แก่ แบบปริมาณงานแต่ละประเภท (ปร.4) แบบสรุปราคาค่าก่อสร้าง (ปร.5) และแบบสรุปราคาค่าก่อสร้าง กรณีมีการก่อสร้างหลายงานหรือใช้เปรียบเทียบราคา (ปร.6) และเรียงลำดับความสำคัญของรายการ

5. หน่วยงานควรวางแผนการใช้จ่ายงบประมาณรายจ่ายประจำปีให้เป็นไปตามมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการเบิกจ่ายงบประมาณของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ภาพรวมในแต่ละไตรมาส

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะการวิจัย

การวิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรค ในการปฏิบัติงานจัดทำค่าของงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการพิจารณาเป็นรายด้าน มีดังนี้

- 1) ด้านการจัดทำค่าของบลงทุน อยู่ในระดับมากทุกข้อ คือการพิจารณาเสนอขอตั้งงบประมาณที่จำเป็นต้องมีรายการครุภัณฑ์ที่เป็นรายการนอกมาตรฐานของทางราชการสำรวจราคาครุภัณฑ์ตามท้องตลาดไม่น้อยกว่า 3 ร้านค้า
- 2) ด้านการจัดทำงบบูรณาการอยู่ในระดับมากทุกข้อ คือ การกำหนดตัวชี้วัดแนวทางให้มีความชัดเจนถูกต้องส่งผลเชื่อมโยงให้กับเป้าหมายแผนงานบูรณาการได้ และสัมพันธ์กับแนวทางการดำเนินงานของแผนงานบูรณาการ ในมิติเชิงปริมาณ มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมสามารถวัดได้สอดคล้องกับ
- 3) ด้านการจัดทำค่าของบอยู่ในระดับมากทุกข้อ คือการดำเนินโครงการเป็นลักษณะโครงการวิจัยหรือการบริการวิชาการสอดคล้องกับโดยนันทนา ศรีชัยมูล (2559, น. 14) ได้กล่าวว่า งบประมาณเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญและจำเป็นในการบริหารและดำเนินงานขององค์กร ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐและเอกชน จะต้องมีการบริหารจัดการงบประมาณเพื่อสามารถใช้งบประมาณที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด คุ่มค่า รวมทั้งการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเงินที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อให้องค์กรดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับหน้าที่ในการปฏิบัติงานจัดทำค่าของงบประมาณแผ่นดินของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า 1) ด้านการวางแผน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีด้านการวางแผน อยู่ในระดับปานกลาง ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมายเป้าประสงค์ วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ในการวางแผนงานจัดทำค่าของงบประมาณแผ่นดิน 2) ด้านการจัดองค์กร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ คือ ผู้บังคับบัญชาภายในหน่วยงานมีการมอบหมายอำนาจหน้าที่ให้ปฏิบัติงานตามกระบวนการและขั้นตอนเกี่ยวกับงานจัดทำค่าของงบประมาณแผ่นดินให้กับบุคลากรตามลำดับสายการบังคับบัญชาอย่างชัดเจน 3) ด้านแรงจูงใจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ คือ ผู้บังคับบัญชาภายในหน่วยงานมีการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานจัดทำค่าของงบประมาณอย่างเพียงพอและเหมาะสม 4) ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ คือ หน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยมีการสำรวจทัศนคติและความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำค่าของงบประมาณแผ่นดิน และนำไปปรับปรุงงานด้านบุคลากรอย่างต่อเนื่อง 5) ด้านการควบคุม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกข้อ คือหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยมีการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานจัดทำค่าของงบประมาณแผ่นดินที่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุพัฒน์ นาครัตน์ (2561, น. ข) ที่พบว่า ปัญหาในส่วนของสำนักงบประมาณในเรื่องการปฏิบัติงานกองจัดทำงบประมาณเขตพื้นที่ 1-18 คือ ระยะเวลาการจัดทำงบประมาณ และการปฏิบัติงานของหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องภายนอก ในเรื่องการจัดทำแผนงานโครงการยังเป็นการดำเนินงานตามภารกิจปกติในลักษณะต่างคนต่างทำ เกิดความซ้ำซ้อน ขาดการเชื่อมโยงกันในลักษณะตามห่วงโซ่คุณค่า มีการโอนเปลี่ยนแปลงรายการไปดำเนินโครงการที่ไม่ปรากฏในแผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจและยังไม่ให้ความสำคัญกับการจัดทำงบประมาณแบบบูรณาการ ประกอบกับมีข้อจำกัดด้านระยะเวลา และความชัดเจนในขั้นตอนการปฏิบัติ ปัญหาการเบิกจ่ายงบประมาณล่าช้าไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ และ Gulick and Urwick (1973, p. 17) ได้กล่าวถึงการวางแผน (Planning) ว่าคือการกำหนดโครงการและแผนงานต่าง ๆ ไว้

ล่วงหน้าว่าจะทำอะไรบ้าง และทำอย่างไรให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งวิชาญ ปัสพงษ์ (2551, ออนไลน์) ได้กล่าวว่างบประมาณเป็นแผนการดำเนินงานในการจัดหาเงินมาใช้ในกิจการ การจัดทำงบประมาณมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ในทางบริหารและเป็นที่ยอมรับสำหรับการช่วยตัดสินใจของผู้บริหารได้

แนวทางการแก้ไขด้วยการจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน ทบทวนแผนการใช้จ่ายงบประมาณประจำเดือน จัดอบรมให้มีความรู้และความเข้าใจที่ตรงกัน จัดทำคุณลักษณะรายการ แบบแปลน ด้วยการเรียงลำดับตามความสำคัญ และดำเนินการตามแผนตามมาตรการเพิ่มประสิทธิภาพเบิกจ่ายงบประมาณของมหาวิทยาลัยทั้งภาพรวมและรายไตรมาส ซึ่งสอดคล้องกับ นันทินันท์ นวลมณี (2560, น. 10-11) ที่ให้ข้อเสนอแนะในการปรับเปลี่ยนแนวทางและวิธีการตลอดจนการทำความเข้าใจต่อการจัดงบประมาณให้มากขึ้นโดยส่วนราชการควรมีการดำเนินการกำหนดเป้าหมายและยุทธศาสตร์ของกระทรวง กรม ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ ขั้นตอนการวางแผนจัดทำงบประมาณส่วนราชการจำเป็นต้องลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ให้เหมาะสม สอดคล้องกับเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ แยกภารกิจที่เป็นยุทธศาสตร์ออกจากภารกิจประจำของส่วนราชการ บุคลากรของส่วนราชการและหน่วยงานขอรับการจัดสรรงบประมาณต้องให้ความสำคัญและร่วมมือดำเนินการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นต้องใช้เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการสำหรับจัดทำคำของบประมาณ

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

1. ผลการวิจัยพบว่า ระดับปัญหาและอุปสรรคด้านการจัดทำบูรณาการอยู่ในระดับสูงเป็นอันดับหนึ่ง ดังนั้น ควรจัดให้มีการอบรมและให้ความรู้ในเรื่องการกำหนดตัวชี้วัดแนวทางให้มีความชัดเจน ถูกต้องส่งผลเชื่อมโยงให้กับเป้าหมายแผนงานบูรณาการได้ และสัมพันธ์กับแนวทางการดำเนินงานของแผนงานบูรณาการในมิติเชิงปริมาณ มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมสามารถวัดได้

2. ผลการวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นด้านการวางแผนอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น หน่วยงานควรมีการให้ความรู้ในเรื่องการวางแผนการจัดทำคำของบประมาณแผ่นดินทั้งในระยะสั้นและระยะยาวของหน่วยงาน เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำคำของบประมาณแผ่นดินได้เกิดความเข้าใจในแผนการจัดทำคำของบประมาณแผ่นดิน รวมถึงมีความเข้าใจเกี่ยวกับกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำคำของบประมาณแผ่นดิน รวมทั้งหน่วยงานควรมีนโยบายในการสนับสนุนให้บุคลากรทุกระดับได้มีโอกาส หรือมีส่วนร่วมในการทำแผนการจัดทำคำของบประมาณประจำปี ภายในองค์กรของตนเองอย่างชัดเจน

3. ผลการวิจัยพบว่า ควรมีการจัดทำคู่มือปฏิบัติงานการจัดทำคำของบประมาณแผ่นดิน ดังนั้น กองนโยบายและแผนซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านงบประมาณของมหาวิทยาลัย จึงควรจัดทำคู่มือประกอบการจัดทำคำของบประมาณแผ่นดิน เพื่อเผยแพร่ให้หน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยได้รับทราบเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีปฏิบัติในการจัดทำคำของบประมาณแผ่นดินต่อไป

ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อไป

ควรมีการศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหาร ในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา โดยเลือกตัวแปรที่สามารถเปรียบเทียบ ความแตกต่างอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปพัฒนาและบริหารงบประมาณของผู้บริหารมหาวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2555). *การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: บิซซิเนสอาร์แอนด์ดี.
- นันทนา ศรีชัยมูล. (2559). *ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการงบประมาณของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- นันทินันท์ นวลมณี. (2560). *การเปลี่ยนแปลงของระบบงบประมาณ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ปรณ ประจัญบาน. (2552). *วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานจากเครื่องมือวิจัย*. สืบค้นจาก https://drive.google.com/file/d/1h12HElcO7L34AJqzytN_5ppExc5RLX/view
- ราชกิจจานุเบกษา. (2563). *พระราชบัญญัติ งบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563*. กรุงเทพฯ : สำนักงบประมาณ.
- ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และอัจฉรา ชำนิประศาสน์. (2547). *ระเบียบวิธีวิจัย*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- วิชาญ ปัสพงษ์. (2551). *งบประมาณ*. สืบค้นเมื่อ 14 สิงหาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <https://www.l3nr.org/posts/155175>.
- วินัย แก้วน้อย. (2560). *ระบบงบประมาณ*. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <http://sites.google.com/site/winaik103/263-611/rabb-ngb-praman>
- สำนักงบประมาณ. (2548). *ระเบียบว่าด้วยการบริหารงบประมาณ พ.ศ. 2548*. กรุงเทพฯ: สำนักงบประมาณ.
- สำนักงบประมาณ. (2562). *ระเบียบว่าด้วยการบริหารงบประมาณ พ.ศ. 2562*. กรุงเทพฯ: สำนักงบประมาณ.
- สุพัฒน์ นาครัตน์. (2561). *แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดทำงบประมาณแบบบูรณาการเชิงพื้นที่*. การศึกษาหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 60, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- David, F. R. (2011). *Strategic Management*. 13th ed. Pearson Education.
- Gulick, L. & Urwick, J. (1973). *Papers on the science of administration*. New York: Institute of Public Administration.
- Likert, R. (1932). A Technique for the Measurement of Attitudes. *Archives of Psychology*, 140, 1-55.

การวิเคราะห์ปัญหาของโครงการที่ขอรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

Analysis of problems with application for ethical approval of research projects to
Institutional Review Board, Institute for Population and Social Research Mahidol University

Received: 26/03/2564

Revised: 28/05/2564

Accepted: 30/05/2564

ดวงวิไล ไทยแท้¹

Duangwilai Thaitae¹

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ลักษณะโครงการและปัญหาของโครงการที่ขอรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล โดยการศึกษานี้ได้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิที่เป็นผลการพิจารณาโครงการวิจัยที่ส่งเข้าขอรับการรับรองจริยธรรมการวิจัย จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม (คจ.-วปส.) ที่ถูกบันทึกในแบบรายงานผลการพิจารณาของคณะกรรมการฯ ระหว่างปี 2561-2562 จำนวนทั้งสิ้น 891 โครงการ ข้อมูลดังกล่าวถูกวิเคราะห์โดยใช้สถิติพรรณนา แบบแจกแจงความถี่และร้อยละ และแสดงผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางและแผนภูมิ

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะของโครงการที่เสนอขอรับการรับรองโดยนักศึกษา ร้อยละ 59.5 และโครงการที่เสนอโดยนักวิจัยที่เป็นอาจารย์ ร้อยละ 45.5 ไม่ผ่านการรับรองในการเสนอครั้งแรก สำหรับปัญหาของโครงการที่เสนอนั้นมี 2 ประการสำคัญ คือ 1) ปัญหาด้านระเบียบวิธีการวิจัย โดยเฉพาะความไม่ชัดเจนของการออกแบบและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง และปัญหาด้านวิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูล และ 2) ความไม่ชัดเจนในด้านการจัดการเกี่ยวกับจริยธรรมการวิจัย เช่น เอกสารไม่ครบถ้วน นอกจากนี้ โครงการที่ไม่ผ่านการรับรองอาจเป็นผลมาจากการขาดความเข้าใจในประเด็นทางจริยธรรมการวิจัย และขาดประสบการณ์ในการดำเนินงานวิจัย ดังนั้น ผลการศึกษานี้จึงสนับสนุนให้หน่วยงานที่จัดอบรมจริยธรรมการวิจัยควรจัดให้เหมาะสมกับระดับความรู้และประสบการณ์ของนักวิจัย มุ่งเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และในการทำงานของเจ้าหน้าที่ที่สนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการฯ หากนำข้อมูลที่ได้มาใช้งานจะสามารถช่วยลดขั้นตอนการทำงานได้ด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ: จริยธรรมการวิจัย, การประเมินจริยธรรม, โครงร่างงานวิจัย

¹เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

¹General Administration Officer, Institute for Population and Social Research, Mahidol University

* E-mail: duangwilai.thai@mahidol.edu

Abstract

This study aimed to analyze characteristics of the research projects that applied for ethical approval from the Institutional Review Board at the Institute for Population and Social Research (IPSR-IRB) and to identify problems during application process. The study conducted secondary analyses of data on ethical evaluation results of 891 research projects that were submitted between 2019 and 2020. The data were analyzed using descriptive statistics (frequencies and percentage) and then were presented in tables and charts.

The results showed that 59.5% and 45.5% of the research projects led by university's faculties and graduate students, respectively, failed at their first attempt to obtain the IPSR-IRB approval. Two major problems underlying the failure were: 1) unclear research methodology, particularly with regard to sampling design, sample selection and data collection methods, and 2) poor management to address ethical issues such as lack of or incomplete information in the participant information sheet. In addition, some applicants lacked knowledge over preparation of required documents before submitting to the IPSR-IRB and research experience. Therefore, the findings of this study suggest institutional support for appropriate IRB training workshop for researchers with varied knowledge and experience levels of research practice, through hand-on learning. An IRB support team should use the ethical evaluation results to improve their work.

Keywords: Research Ethics, Ethical Evaluation, Research Proposal

บทนำ

การศึกษาวิจัยหรือการทดลองในมนุษย์ทั้งทางการแพทย์และสังคมศาสตร์ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้า และสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการ ส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี และช่วยพัฒนาสังคมให้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การได้มาซึ่งองค์ความรู้นั้นต้องดำเนินการภายใต้การเคารพในสิทธิและความปลอดภัยของบุคคลที่เข้าร่วมการวิจัย กฎเกณฑ์จริยธรรมการวิจัยจึงเป็นส่วนสำคัญในการกำกับให้การศึกษาวิจัยต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบ โดยถือเอาประโยชน์ของผู้ร่วมในการวิจัยเป็นที่ตั้ง (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2562)

เกณฑ์จริยธรรมการวิจัยเกิดขึ้นหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงได้ไม่นาน (ค.ศ. 1947) สืบเนื่องจากการพิจารณาคดีอาชญากรรมทางสงคราม ณ กรุงนูเรมเบิร์ก ประเทศเยอรมนี ภายหลังเป็นที่รู้จักกันในนาม กฎนูเรมเบิร์ก (Nuremberg Codes) มีสาระสำคัญ คือ การเข้าร่วมการทดลองทางชีวเวชศาสตร์ต้องเป็นไปโดยสมัครใจ มิใช่การบังคับทั้งทางตรงหรือทางอ้อม การดำเนินการทดลองต้องถูกต้องตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ และผู้วิจัยต้องคำนึงถึงประโยชน์ของผู้เข้าร่วมการทดลองเป็นสำคัญ (ชาย โพธิสิตา, 2562; วิชัย โชควิวัฒน์, 2560;

Dhai, 2014; วิชัย โชควิวัฒน์, 2552; Lincoln, 2005) กฎูรเบอร์กส่งผลสำคัญต่อการเกิดขึ้นของปฏิกฤษาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ใน ค.ศ. 1948 ตลอดจนการกำหนดหลักเกณฑ์จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางมากที่สุด คือ ปฏิกฤษาสเตลซิงกิ ซึ่งประกาศเป็นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1964 (วิชัย โชควิวัฒน์, 2560; Dhai, 2014) ขณะที่ในสหรัฐอเมริกาเกิดการตื่นตัวด้านจริยธรรมการวิจัยเป็นผลเกี่ยวเนื่องจากการศึกษาวิจัยหลายโครงการที่รัฐบาลกลางให้การสนับสนุน จนกระทั่งใน ค.ศ. 1974 มีรายงานของคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายการวิจัยแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาว่าด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการแห่งชาติ เพื่อคุ้มครองอาสาสมัครในการวิจัยทางชีวเวชศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนาม รายงานเบลม็องต์ (Belmont Report) (ชาย โพธิสตา, 2561; วิชัย โชควิวัฒน์, 2560) แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับจริยธรรมในรายงานเบลม็องต์ได้ถูกนำมาใช้ในทุก ๆ สาขาวิชา และนำไปสู่การจัดตั้งคณะกรรมการจริยธรรมในสถาบันอุดมศึกษาและองค์การการวิจัย (Lincoln, 2005)

ประเทศไทยมีกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ และประกาศ ที่ใช้อ้างอิงเพื่อประกอบการวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องได้ แม้ไม่มีกฎหมายเฉพาะการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ แต่ก็ยังต้องอิงแนวทางจริยธรรมสากล ทั้งนี้สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เริ่มดำเนินงานระบบการรับรองคุณภาพการดำเนินงานของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ประจำสถาบันของประเทศไทย (NECAST) เมื่อปี 2555 เพื่อพัฒนาคุณภาพของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ให้สามารถดำเนินการตามมาตรฐานสากล (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2562)

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในสถาบันต่าง ๆ จึงมีหน้าที่สำคัญในการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีพิจารณารับรองโครงการวิจัยในมนุษย์ ดำเนินการพิจารณาให้ความเห็นแก่ผู้วิจัยเพื่อปรับปรุงโครงการวิจัยให้มีความรู้ความเข้าใจ และสร้างความตระหนักด้านจริยธรรมการวิจัยให้เกิดขึ้นกับผู้วิจัย ดังนั้นโครงการวิจัยใด ๆ จึงต้องผ่านรับรองจากคณะกรรมการฯ ก่อนดำเนินการวิจัยเสมอ

กระบวนการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยดำเนินการพิจารณารับรองโดยคณะกรรมการ เริ่มตั้งแต่การส่งเอกสารจนกระทั่งแจ้งผลการพิจารณา โดยทั่วไปหน่วยงานที่พิจารณาจริยธรรมทั้งในและต่างประเทศจะใช้เวลาในกระบวนการประมาณ 15-60 วัน (CUHS, 2020; Oxford Research Services, 2020; คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2563; ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2563)

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม (คจ.-วปส.) เริ่มรับพิจารณาโครงการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ จากหน่วยงานต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยมหิดล ตั้งแต่ปี 2558 (คจ.-วปส., 2562) โดยจะทราบผลเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน 4 สัปดาห์ หากโครงร่างวิจัยที่ไม่ผ่านการรับรองตั้งแต่รอบแรก ผู้วิจัยต้องแก้ไขตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ และรอรับการพิจารณาหลังการแก้ไขอีกครั้ง เจ้าหน้าที่ฝ่ายสนับสนุนงานของคณะกรรมการฯ ต้องใช้เวลาในการจัดทำเอกสารแต่ละโครงการมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการวิจัยซึ่งอาจไม่ทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่ต้องการทำการวิจัย

เพื่อลดความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการขอรับการรับรองจริยธรรมการวิจัย การศึกษานี้จึงนำข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นในการยื่นขอรับการพิจารณาจาก คจ.-วปส. ในปี 2561 และ 2562 มาวิเคราะห์ ผู้วิจัยคาด

ว่าผลการวิเคราะห์นี้จะสามารถระบุปัญหาและข้อบกพร่องที่พบในกระบวนการยื่นเรื่องขอรับการรับรองจริยธรรมการวิจัย ซึ่งจะช่วยให้โครงการได้รับการรับรองจริยธรรมจากการยื่นครั้งแรก เป็นการประหยัดเวลาทั้งของนักวิจัย คณะกรรมการฯ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายสนับสนุนงานของคณะกรรมการฯ ในการบริหารจัดการโครงการวิจัย รวมทั้งจะเป็นแนวทางที่นำไปสู่การให้ความรู้แก่นักวิจัยได้อย่างตรงประเด็นต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ลักษณะโครงการและปัญหาของโครงการที่ขอรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

วิธีการวิจัย

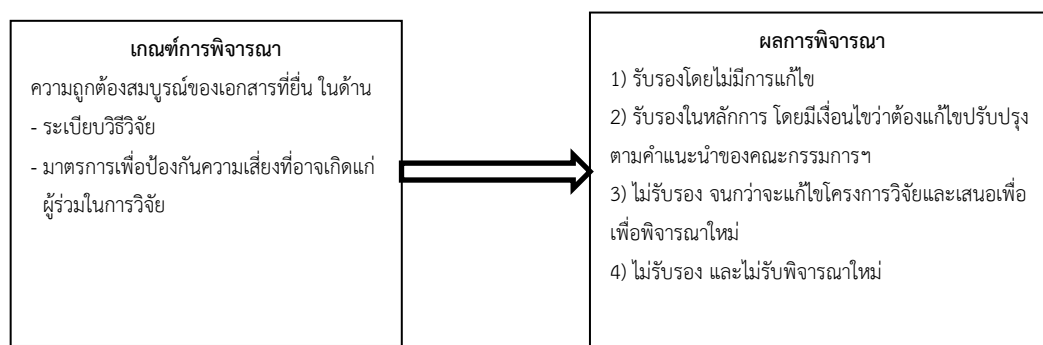
การวิจัยนี้เป็นการวิจัยในลักษณะการพัฒนางานประจำสู่งานวิจัย (Routine to Research: R2R) โดยใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative analysis) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลในการศึกษานี้เป็นข้อมูลทุติยภูมิ คือ แบบรายงานผลการประเมินจริยธรรมการวิจัย ที่ คจ.-วปส. ออกให้นักวิจัยที่เสนอโครงการเพื่อขอรับการพิจารณา ฯ ระหว่างวันที่ 1 มกราคม 2561 - 31 ธันวาคม 2562 จำนวนทั้งสิ้น 891 โครงการ

แบบรายงานผลการประเมินจริยธรรมการวิจัย มีข้อมูลสำคัญ 3 ส่วน คือ 1) ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้วิจัย ประกอบด้วย ชื่อนักวิจัยหลัก สถานภาพ สังกัด ชื่อโครงการวิจัย และประเภทงานของการพิจารณา 2) การประเมินโครงร่างงานวิจัยโดยคณะกรรมการฯ ประกอบด้วย หัวข้อการวิจัย วัตถุประสงค์ การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บข้อมูล มาตรการป้องกันความเสี่ยง การรักษาความลับของข้อมูล และเอกสารสำคัญที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานวิจัย และ 3) สรุปผลการประเมินจากคณะกรรมการฯ

ทั้งนี้ จากแบบรายงานผลดังกล่าว คณะกรรมการฯ จะนำมาพิจารณาโดยใช้เกณฑ์ 2 ด้านคือ 1) เกณฑ์เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย (Research methodology) ได้แก่ การออกแบบกลุ่มตัวอย่างการวิจัย รวมถึงการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นสิ่งแรกที่จะบอกให้ทราบว่าการศึกษาวิจัยนั้นมีความถูกต้องตามระเบียบวิธีหรือไม่ และมีความเสี่ยงต่อการละเมิดจริยธรรมการวิจัยหรือไม่ และ 2) เกณฑ์เกี่ยวกับความเสี่ยงซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการทำวิจัย มาตรการที่นักวิจัยเสนอว่าจะใช้เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมในการวิจัยเป็นที่ยอมรับได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งเกณฑ์สำคัญในการพิจารณาทั้ง 2 นี้ สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

ภาพที่ 1 เกณฑ์และผลการพิจารณาการรับรองจริยธรรมการวิจัย

เมื่อคณะกรรมการฯ พิจารณาแล้ว จึงสรุปผลการพิจารณาโดยแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) รับรองโดยไม่มีการแก้ไข 2) รับรองในหลักการ โดยมีเงื่อนไขว่าต้องแก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำของคณะกรรมการฯ 3) ไม่รับรอง จนกว่าจะแก้ไขโครงการวิจัยและเสนอเพื่อพิจารณาใหม่ และ 4) ไม่รับรอง และไม่รับพิจารณาใหม่

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบรายงานผลการพิจารณาของคณะกรรมการต่อโครงการประเภทการพิจารณาแบบเต็มคณะ (Full board) และการพิจารณาแบบเร่งด่วน (Expedited) ซึ่งกรรมการผู้พิจารณา (Reviewer) ได้พิจารณาโครงร่างงานวิจัยในแต่ละประเด็นว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ และให้หรือไม่ให้การรับรองโครงร่างงานวิจัย (คจ.-วปส., 2562)

แบบรายงานผลการประเมินจริยธรรมการวิจัย มีข้อมูลสำคัญ 3 ส่วน คือ 1) ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้วิจัย ประกอบด้วย ชื่อนักวิจัยหลัก สถานภาพ สังกัด ชื่อโครงการวิจัย และประเภทงานของการพิจารณา 2) การประเมินโครงร่างงานวิจัยโดยคณะกรรมการฯ ประกอบด้วย หัวข้อการวิจัย วัตถุประสงค์ การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีการเก็บข้อมูล มาตรการป้องกันความเสี่ยง การรักษาความลับของข้อมูล และเอกสารสำคัญที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานวิจัย ผลการประเมินในแต่ละหัวข้อมีสองรูปแบบ คือ “ไม่มีปัญหา” หมายถึง ในหัวข้อนั้น ๆ มีความถูกต้องเหมาะสมแล้ว ไม่ต้องปรับแก้ไข ส่วนผลการพิจารณา “ไม่ระบุ/ไม่ชัดเจน / ไม่สมเหตุสมผล” หมายถึง หัวข้อนั้น ๆ ยังไม่ถูกต้องสมบูรณ์ จำเป็นต้องปรับแก้และส่งกลับมาเพื่อให้คณะกรรมการฯ พิจารณาอีกครั้ง และ 3) สรุปผลการประเมินจากคณะกรรมการฯ ซึ่งมี 4 รูปแบบ ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ข้อมูลในแบบรายงานผลการประเมินจริยธรรมการวิจัยทั้ง 3 ส่วน จัดให้เป็นข้อมูลประเภทนามบัญญัติ (Nominal Scale) ทั้งหมด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ขออนุญาต คจ.-วปส. เพื่อใช้ข้อมูล “แบบรายงานผลการพิจารณาของคณะกรรมการ” ในการวิเคราะห์ ซึ่งได้รับอนุญาตให้ใช้ข้อมูล โดยมีเงื่อนไขว่า การวิเคราะห์และการรายงานผลต้องไม่ระบุตัวตนและหน่วยงานสังกัดของนักวิจัยที่ปรากฏในแบบรายงานที่นำมาใช้ ผลการวิเคราะห์ต้องเสนอเป็นภาพรวม (Aggregate) เท่านั้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ด้วยวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative) และเป็นการศึกษาข้อมูลย้อนหลัง (Retrospective study) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป Statistical Package for Social Science (SPSS) และ Microsoft Excel เป็นเครื่องมือในการจัดการข้อมูล

สถิติที่ใช้และการนำเสนอข้อมูล

ทำการวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงความถี่เป็นอัตราส่วนร้อยละ และแสดงผลการวิเคราะห์ด้วยตารางและแผนภูมิ

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ที่เสนอต่อไปนี้ มี 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นข้อมูลทั่วไปของโครงร่างงานวิจัยที่ขอรับการพิจารณาจริยธรรมวิจัย ส่วนที่สองนำเสนอปัญหาที่ทำให้โครงร่างงานวิจัยเหล่านั้นไม่ผ่านการรับรองในรอบแรก โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ลักษณะโครงการวิจัยที่ขอรับการพิจารณา

ระหว่างปี 2561-2562 มีจำนวนโครงร่างงานวิจัยที่เสนอขอรับการพิจารณาจริยธรรม รวมทั้งสิ้น 891 โครงการ ประกอบด้วยโครงการที่มีการพิจารณาแบบเร่งด่วน (Expedited) มากที่สุด คือ 775 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 87 รองลงมา คือ โครงการที่คณะกรรมการยกเว้นการพิจารณา (Exempted) จำนวน 105 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 11.8 และโครงการที่มีการพิจารณาแบบเต็มคณะ (Full board) มีจำนวนน้อยที่สุด คือ 11 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 1.2 ทั้งนี้ โครงการวิจัยที่ได้รับการพิจารณาเป็นโครงการที่เสนอโดยนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามากที่สุด ร้อยละ 72.1 รองลงมาคือ โครงการที่เสนอโดยอาจารย์ (ร้อยละ 25.4) ที่เหลือเป็นโครงการที่เสนอโดย บุคลากรสายสนับสนุน (ร้อยละ 1.2) นักวิจัย (ร้อยละ 1.0) และบุคลากรของหน่วยงานอื่น ๆ นอกมหาวิทยาลัยที่มีโครงการวิจัยร่วมกับบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหิดล (ร้อยละ 0.3)

ผลการพิจารณาที่เสนอต่อไปนี้ เป็นผลการพิจารณาสำหรับโครงการวิจัยที่มีการพิจารณาแบบเต็มคณะ (Full board) และแบบเร่งด่วน (Expedited) เท่านั้น ไม่รวมโครงการที่ได้รับการยกเว้น (Exempted) เนื่องจากเป็นโครงการวิจัยที่คณะกรรมการฯ พิจารณาเบื้องต้นแล้วว่าไม่มีความเสี่ยงด้านจริยธรรมการวิจัย ด้วยไม่ได้ดำเนินงานวิจัยในมนุษย์โดยตรง หรือเป็นการวิจัยที่ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ จำนวนทั้งสิ้น 786 โครงการ ตารางที่ 1 แสดงผลการพิจารณาของคณะกรรมการฯ สำหรับโครงการวิจัยที่มีการพิจารณาทั้ง 2 แบบดังกล่าว

ผลการพิจารณา	จำนวนโครงการ	ร้อยละ
แบบที่ 1 รับรองโดยไม่มีการแก้ไข	350	44.5
แบบที่ 2 รับรองในหลักการ โดยมีเงื่อนไขต้องปรับปรุงอีกเล็กน้อย	426	54.2
แบบที่ 3 ไม่รับรอง จนกว่าจะแก้ไขโครงการและเสนอเพื่อพิจารณาใหม่	10	1.3
แบบที่ 4 ไม่รับรอง และไม่รับพิจารณาใหม่	0	0.0
รวม	786	100

หมายเหตุ : เป็นโครงการที่มีการพิจารณาแบบเต็มคณะ และแบบเร่งด่วนเท่านั้น

เมื่อพิจารณาผลการพิจารณาทั้ง 4 แบบ จำแนกตามสถานภาพของผู้ส่งโครงการวิจัย พบว่า โครงการฯ ที่ผู้เสนอมีสถานะเป็นอาจารย์มีส่วนการได้รับผลการพิจารณาแบบที่ 1 สูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.5 ของโครงการวิจัยของอาจารย์ รองลงมาคือผลการพิจารณาแบบที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 44.4 ขณะที่กลุ่มนักวิจัยและบุคลากรสายสนับสนุนมีส่วนการได้รับผลการพิจารณาแบบที่ 1 ร้อยละ 75 ของโครงร่างงานวิจัยในกลุ่มนั้น ๆ และมีสัดส่วนผลการพิจารณาแบบที่ 2 อยู่ที่ร้อยละ 25 ส่วนกลุ่มนักศึกษามีสัดส่วนผลการพิจารณาแบบที่ 2 มากกว่าครึ่งหนึ่งของโครงร่างงานวิจัยของนักศึกษา และมีสัดส่วนผลการพิจารณาแบบที่ 1 อยู่ที่ร้อยละ 40.5 ส่วนผลการพิจารณาแบบที่ 3 มีสัดส่วนเล็กน้อย คือ ร้อยละ 1.4

ตารางที่ 2 ผลการพิจารณาโครงร่างงานวิจัยจำแนกตามสถานภาพผู้วิจัย

สถานภาพ	จำนวนผลการพิจารณา (ร้อยละ)				รวม
	แบบที่ 1	แบบที่ 2	แบบที่ 3	แบบที่ 4	
อาจารย์	103 (54.5%)	84 (44.4%)	2 (1.1%)	0 (0%)	189 (100%)
นักวิจัย	6 (75%)	2 (25%)	0 (0%)	0 (0%)	8 (100%)
บุคลากรสายสนับสนุน	6 (75%)	2 (25%)	0 (0%)	0 (0%)	8 (100%)
นักศึกษา	235 (40.5%)	337 (58.1%)	8 (1.4%)	0 (0%)	580 (100%)
อื่น ๆ	0 (0%)	1 (100%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (100%)

2. ปัญหาของโครงการที่ขอรับรองจริยธรรมการวิจัย

เมื่อพิจารณาสาเหตุที่ทำให้โครงการที่เสนอไม่ผ่านการรับรองของคณะกรรมการฯ ในการเสนอครั้งแรก ซึ่งมีทั้งหมด 436 โครงการ พบสาเหตุสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่าง 2) วิธีการเก็บข้อมูล และ 3) เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย ดังแสดงไว้ในตารางที่ 3

ด้านวิธีเลือกกลุ่มตัวอย่าง พบว่า โครงร่างงานวิจัยที่ไม่ระบุวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างหรือระบุไว้แต่ยังไม่ชัดเจนหรือระบุอย่างไม่สมเหตุสมผลมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 66.1 ของโครงร่างงานวิจัย ส่วนโครงการที่ไม่มีปัญหาในการเลือกกลุ่มตัวอย่างมีสัดส่วนร้อยละ 33.9

ด้านวิธีการเก็บข้อมูล พบว่า โครงร่างงานวิจัยที่ไม่ระบุวิธีการเก็บข้อมูลหรือระบุไว้แต่ยังไม่ชัดเจน หรือระบุอย่างไม่สมเหตุสมผลมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 56.2 ของโครงร่างงานวิจัยทั้งสิ้น 436 โครงการ และเป็นโครงร่างงานวิจัยที่ไม่มีปัญหาเรื่องวิธีการเก็บข้อมูลร้อยละ 43.8

ด้านเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย พบว่า เนื้อหาไม่เหมาะสมมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 35.1 ของโครงร่างงานวิจัยทั้งสิ้น 436 โครงการ ไม่ได้แนบเอกสารหรือเอกสารไม่ครบถ้วน มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 17.4 ส่วนโครงร่างงานวิจัยที่ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับเอกสารชี้แจง มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 47.5

ตารางที่ 3 สาเหตุที่ทำให้โครงร่างงานวิจัยไม่ผ่านการรับรองจริยธรรมในรอบแรก

สาเหตุ	จำนวนผลการรับรองแบบที่ 2 และ 3	ร้อยละ
วิธีการเก็บข้อมูล		
ไม่มีปัญหา	191	43.8
ไม่ระบุ/ไม่ชัดเจน /ไม่สมเหตุสมผล	245	56.2
รวม	436	100
เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย		
ไม่มีปัญหา	207	47.5
ไม่ได้แนบเอกสาร/แนบเอกสารไม่ครบถ้วน	76	17.4
เนื้อหาในเอกสารไม่เหมาะสม	153	35.1
รวม	436	100

สรุปผลการวิจัย

จำนวนโครงร่างงานวิจัยที่ขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยจาก คจ.-วปส. ระหว่างปี 2561-2562 มีทั้งสิ้น 891 โครงการ เป็นโครงการที่ได้รับการพิจารณาแบบเร่งด่วน 775 โครงการ (ร้อยละ 87) โครงการที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องพิจารณา จำนวน 105 โครงการ (ร้อยละ 11.8) ที่เหลือเป็นโครงการที่มีการพิจารณาแบบเต็มคณะ จำนวน 11 โครงการ (ร้อยละ 1.2) ผู้เสนอโครงการส่วนใหญ่เป็นนักศึกษา (ร้อยละ 72.1) รองลงมาคืออาจารย์ (ร้อยละ 25.4) ส่วนบุคลากรสายสนับสนุน นักวิจัย และบุคลากรของหน่วยงานอื่น ๆ มีสัดส่วนรวมกันเพียงเล็กน้อย (ร้อยละ 1.2 ร้อยละ 1 และร้อยละ 0.3 ตามลำดับ)

จากผลการพิจารณา พบว่าโครงการที่ได้รับการรับรองในการเสนอครั้งแรกคิดเป็นร้อยละ 44.5 ของโครงการที่มีการพิจารณาแบบเต็มคณะและแบบเร่งด่วนทั้งหมด โครงการที่ได้รับการรับรอง โดยมีเงื่อนไขว่า

นักวิจัยต้องทำการแก้ไขตามที่คณะกรรมการแนะนำก่อน มีสัดส่วนมากที่สุด คือ ร้อยละ 55.5 ในจำนวนนี้ส่วนใหญ่เป็นโครงการที่ต้องแก้ไขเล็กน้อย (ผลการพิจารณาแบบที่ 2 = 54.2%) ที่เหลือเป็นโครงการที่ต้องแก้ไขมาก และต้องยื่นเรื่องเสนอใหม่ (ผลการพิจารณาแบบที่ 3 = 1.3%) ไม่มีโครงร่างงานวิจัยใดเลยที่ได้รับผลการพิจารณาในแบบที่ 4

เมื่อพิจารณาแยกตามสถานภาพผู้ส่งโครงร่างงานวิจัย พบว่า กลุ่มนักศึกษามีสัดส่วนผลการพิจารณาแบบที่ 2 มากกว่าครึ่งหนึ่งของโครงร่างงานวิจัยของนักศึกษา และผลการพิจารณาแบบที่ 3 มีสัดส่วนเล็กน้อย คือ ร้อยละ 1.4 ขณะที่เกือบครึ่งหนึ่งของโครงร่างงานวิจัยของอาจารย์ที่ไม่ผ่านการรับรองในรอบแรก คิดเป็นร้อยละ 45.5 ส่วนกลุ่มนักวิจัยและบุคลากรสายสนับสนุนไม่ผ่านการรับรองในรอบแรกอยู่ที่ร้อยละ 25

สาเหตุสำคัญที่ส่งผลให้โครงการที่ไม่ผ่านการรับรองในรอบแรก มี 2 ด้าน คือ 1) การออกแบบงานวิจัย โดยโครงร่างงานวิจัยที่ไม่ระบุวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างหรือระบุไว้แต่ยังไม่ชัดเจนหรือระบุอย่างไม่สมเหตุผลมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 66.1 ส่วนโครงร่างงานวิจัยที่ไม่ระบุวิธีการเก็บข้อมูลหรือระบุไว้แต่ยังไม่ชัดเจนหรือระบุอย่างไม่สมเหตุผลมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 56.2 และ 2) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมการวิจัย โดยเป็นความเหมาะสมของเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย ประกอบด้วย เนื้อหาไม่เหมาะสมมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 35.1 และไม่ได้ส่งหรือส่งไม่ครบถ้วน เช่น ขาดเอกสารสำหรับเด็ก/ผู้เยาว์ เนื่องจากในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ เด็กหรือผู้ที่ต้องมีผู้ปกครอง ผู้วิจัยจะต้องมี เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยสำหรับเด็กและผู้ปกครอง ส่วนข้อผิดพลาดด้านการขาดเอกสารภาษาอื่น ๆ มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 17.4 ในกรณีที่ต้องเก็บข้อมูลกับผู้เข้าร่วมการวิจัยที่เป็นชาวต่างชาติ จะต้องมียกเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยที่เป็นภาษาต่างชาตินั้น ๆ ด้วย

อภิปรายผล

การดำเนินงานวิจัยใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ผู้วิจัยจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของผู้เข้าร่วมการวิจัยเป็นสำคัญและเคารพในสิทธิมนุษยชน (วิชัย โชควิวัฒน์, 2560; Dhai, 2014; วิชัย โชควิวัฒน์, 2552; Lincoln, 2005) ก่อนดำเนินการวิจัยใด ๆ ผู้วิจัยจำเป็นต้องขอการรับรองจริยธรรม จากคณะกรรมการที่มีการดำเนินการที่ได้มาตรฐานสากล (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2562) กระบวนการขอรับรองจริยธรรมการวิจัยนั้นมีขั้นตอนและใช้เวลาในการพิจารณาโดยคณะกรรมการ (CUHS, 2020; Oxford Research Services, 2020; คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2563; ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2563; คจ.-วปส., 2562) หากโครงการวิจัยไม่ผ่านการพิจารณาในการเสนอครั้งแรก จะทำให้เสียเวลาแก้ไขและรอรับผลการพิจารณาอีกครั้ง ซึ่งอาจเป็นเหตุที่ทำให้ต้องเลื่อนการดำเนินการวิจัยออกไป

ผลจากการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า ครึ่งหนึ่งของโครงร่างงานวิจัยของนักศึกษาและเกือบครึ่งหนึ่งของโครงร่างงานวิจัยของอาจารย์ ไม่ผ่านการรับรองในรอบแรก สาเหตุสำคัญคือการออกแบบการวิจัย โดยเฉพาะความบกพร่องของวิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างและการเก็บข้อมูล สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งคือปัญหาด้านเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย ข้อบกพร่องทั้งสองด้านเป็นสาเหตุที่พบบ่อยในกระบวนการพิจารณาจริยธรรมการวิจัย (อนุสรณ์ ต๊ะพรหม และคณะ, 2559; สุทธิศา ล่ามช้าง และคณะ, 2558) โครงร่างงานวิจัยของนักศึกษาที่ไม่ผ่านการรับรอง

ในรอบแรกอาจเป็นผลมาจากการขาดความเข้าใจในประเด็นทางจริยธรรมการวิจัย (ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ, 2557) และขาดประสบการณ์ในการดำเนินงานวิจัย แม้นักศึกษาจะได้รับการอบรมจริยธรรมการวิจัยแล้ว แต่ยังไม่ได้นำความรู้ไปใช้งานจริง (เบญจวรรณ มิ่งมนต์ชัยกุล และคณะ, 2560)

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ประเด็นปัญหาที่ทำให้โครงร่างการวิจัยไม่ผ่านการพิจารณาในรอบแรก คือ ข้อผิดพลาดในวิธีการวิจัยและเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย โดยพบมากที่สุดในกลุ่มนักศึกษา แม้อีกกลุ่มอื่น ๆ จะมีประสบการณ์ในการวิจัยมากกว่ากลุ่มนักศึกษา แต่ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่ายังคงมีข้อผิดพลาดในการขอการรับรองจริยธรรมการวิจัย แนวทางปฏิบัติสำหรับสถาบันที่ให้การรับรองจริยธรรมการวิจัยหนึ่งที่สำคัญ คือ การจัดอบรมด้านจริยธรรมวิจัยให้เหมาะสมกับระดับความรู้และประสบการณ์ของนักวิจัย โดยเนื้อหาการอบรมควรเน้นไปในด้านวิธีวิจัยและเอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยจะต้องมีความเหมาะสมกับผู้เข้าร่วมวิจัย นอกจากนี้ การอบรมยังต้องมุ่งเน้นฝึกปฏิบัติให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง และในกระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ที่สนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการฯ หากนำข้อมูลที่ได้มาช่วยในการปฏิบัติงาน ด้านการถามตอบที่มีประสิทธิภาพผ่านช่องทางที่หลากหลาย เช่น เว็บไซต์ อีเมล โทรศัพท์ และสื่อสังคมออนไลน์ จะสามารถช่วยลดขั้นตอนการทำงานได้ด้วยเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (คจ.-วปส). (2562). *วิธีการดำเนินงานมาตรฐานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (คจ.-วปส.) ฉบับปรับปรุง กรกฎาคม 2562*. นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. (2562). *การบริหารจัดการโครงร่างการวิจัยเพื่อพิจารณา Management of Protocols Submission*. สืบค้นเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2563. เข้าถึงได้จาก <https://ethic.mfu.ac.th/ethic-committee/human/human-operations/human-sops.html>
- ชาย โพธิ์สิตา. (2562). *ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ. (2557). ความตระหนักในจริยธรรมการวิจัยของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาคณะศึกษาศาสตร์/ครุศาสตร์. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร* 16(4), 46-54.
- เบญจวรรณ มิ่งมนต์ชัยกุล, กิตติวัชรณ นิมดิษฐ์, และสิทธิพร ชูสิทธิ์. (2560). การประเมินความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับกิจกรรมการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพด้านจริยธรรมการวิจัยของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. *วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ*, 4(2), 108-132.
- วิชัย โชควิวัฒน์. (2560). *จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์*. กรุงเทพฯ : บริษัท สามดี พริ้นติ้ง อีควิเมนต์ จำกัด.

วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2564)

วิชัย โชควิวัฒน์. (2552). *กฎหมายเบอร์ก Nuremberg Code (1947)*. นนทบุรี : สถาบันพัฒนาการคุ้มครองการวิจัยในมนุษย์.

ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล. (2562). *ระยะเวลาดำเนินการการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคนสำหรับโครงการแลกรับเข้าพิจารณา*. สืบค้นเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2563. เข้าถึงได้จาก <https://sp.mahidol.ac.th/th/ethics-human/process.html>

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.). (2562). *แนวทางจริยธรรมการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานมาตรฐานการวิจัยในคน กองมาตรฐานการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สุทธิตา ล่ามช้าง, ขวพรวรรณ จันทรประสิทธิ์, อนุสรณ์ ต๊ะพรหม, และวิจิตร ศรีสุพรรณ. (2558). การวิเคราะห์โครงการวิจัยที่ขอรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2557. *พยาบาลสาร*, 42 (ฉบับพิเศษ), 82-93.

อนุสรณ์ ต๊ะพรหม, ขวพรวรรณ จันทรประสิทธิ์, สุทธิตา ล่ามช้าง, และประทุม สร้อยวงศ์. (2559). กระบวนการและผลลัพธ์การดำเนินงานของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. *พยาบาลสาร*, 43(3), 81-89.

Committee on the Use of Human Subjects Harvard University (CUHS). (2020). *CUHS Committee Application Deadlines and Meeting Dates*. [Retrieved 13 November 2020]. from <https://cuhs.harvard.edu/cuhs-committee-deadline-and-meeting-dates>.

Dhai, A. (2014). The research ethics evolution: From Nuremberg to Helsinki. *South African Medical Journal*, 104(3), 178-180.

Lincoln, Y. (2005). Institutional review boards and methodological conservatism: The challenges to and from phenomenological paradigms. In N.K. Denzin, & Y.S. Lincoln (eds.), *The SAGE handbook of qualitative research* (3rd ed., pp. 165-181). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Oxford Research Services. (2020). *Research ethics FAQs*. [Retrieved 13 November 2020]. from <https://researchsupport.admin.ox.ac.uk/governance/ethics/faqs-glossary/faqs#collapse410896->

การฟื้นฟูตลาดได้รุ่งสุโขทัยรองรับนักท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจตัวเมืองผ่านเส้นทาง
ตัวเมืองสุโขทัยสู่เมืองมรดกโลก

Sukhothai Night Market Revitalization for Tourists Stimulate the City Economy through
A City of Sukhothai to the World Heritage City

Received: 27/01/2564

Revised: 09/06/2564

Accepted: 09/06/2564

ชนิดาภา ชลวงษ์¹

Chanidapha Chalorwong¹

บทคัดย่อ

วิจัยเรื่อง “การฟื้นฟูตลาดได้รุ่งสุโขทัยรองรับนักท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจตัวเมือง ผ่านเส้นทางตัวเมืองสุโขทัยสู่เมืองมรดกโลก” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) เพื่อศึกษาปัญหาการฟื้นฟูตลาดได้รุ่งสุโขทัยรองรับนักท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจตัวเมือง ผ่านเส้นทางตัวเมืองสุโขทัยสู่เมืองมรดกโลก และ 2) เพื่อเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อการฟื้นฟูตลาดได้รุ่งสุโขทัยรองรับนักท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจตัวเมือง ผ่านเส้นทางตัวเมืองสุโขทัยสู่เมืองมรดกโลก การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า 1) ปัญหาของการจัดการพื้นที่ตลาดได้รุ่งสุโขทัย อำเภอเมืองสุโขทัย เกิดจากสภาพปัญหาด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่พร้อม การแบกรับต้นทุนที่สูงเกินไปของผู้ประกอบการส่งผลให้ต้องยกเลิกกิจการ พฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้ประกอบการค้าส่วนใหญ่ที่ไม่ตระหนักและไม่พยายามพัฒนาหรือปรับตัวเองให้ทันกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง 2) แนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อการฟื้นฟูตลาดได้รุ่งสุโขทัย คือ ผู้ประกอบการค้าต้องตระหนักและมุ่งพัฒนาแนวทางการขายของตน เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ภาครัฐควรหาวิธีในการบริหารจัดการตลาดให้มีจำนวนร้านค้าเพิ่มขึ้น มีอาหารที่หลากหลายมากขึ้น รวมไปถึงปรับปรุงสถานที่ให้ดึงดูดโดยการปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ตลาดได้รุ่งสุโขทัยให้มีอัตลักษณ์ที่ชัดเจน

คำสำคัญ: ตลาดได้รุ่ง, การกระตุ้นเศรษฐกิจ, การฟื้นฟู

Abstract

Research on Sukhothai night market revitalization for tourists stimulate the city economy through the city of Sukhothai to the world heritage city its objectives are 1) to study the problem of reviving the Sukhothai night market to support tourists and 2) propose solutions

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศาสตร์ วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

¹Lecturer of political science, College of Local Management and Development, Pibulsongkram Rajabhat University

*E-mail: Giftzy_chani@hotmail.com

for the revival of the Sukhothai Night Market. This study was a qualitative study together with descriptive analysis.

The results of the research showed that 1) Problems in managing the Sukhothai Night Market area caused by the problem of location and facilities that are not ready. The exorbitant cost of the operators resulted in the cancellation of the business. Most of the traders are unaware and do not try to develop or adjust themselves to the changing trading environment. 2) Solutions for the restoration of night market trader is to realize and develop their sales approach to fit the changing trading environment. The government should find a way to manage the market to increase the number of stores. More variety of food including improving the attraction by improving the landscape of the Sukhothai Night Market area to have a clear identity.

Keyword: Night Market, economic stimulus, regeneration

บทนำ

จังหวัดสุโขทัยได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก (World Heritage) จากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมสหประชาชาติ หรือองค์การยูเนสโก (UNESCO) เมื่อปี พ.ศ. 2534 ในพื้นที่ 70 ตารางกิโลเมตรของ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยมีจำนวนโบราณสถานรวม 126 แห่ง ทั้งที่เป็นศาสนสถาน สาธารณูปโภคและแหล่ง หัตถกรรม บางแห่งมีความสำคัญและมีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ บางแห่งเป็นเพียงซากเจดีย์ มณฑป หรือสิ่งก่อสร้าง เล็กๆ เท่านั้น (สารสนเทศจังหวัดที่ตั้งสาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ม.ป.ป.) จากความสำคัญข้างต้นทำให้สุโขทัยกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและ ชาวต่างชาติอย่างมาก

ข้อมูลสถิติสถานที่พักแรม ห้องพัก ผู้เยี่ยมเยือน และรายได้จากการท่องเที่ยว เป็นรายจังหวัดในภาคเหนือ พ.ศ. 2557 พบว่ามีนักท่องเที่ยวและนักทัศนาจรให้ความสนใจเดินทางไปท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัยในปี พ.ศ. 2557 จำนวน 1,177,107 คน และสามารถทำรายได้จากการท่องเที่ยวให้กับจังหวัดสุโขทัยถึง 2,751 บาทในปีดังกล่าว แม้จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ไม่มากนักหากเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ในภูมิภาคเดียวกันแต่ก็เป็นหนึ่งใน จังหวัดพื้นที่ภาคเหนือที่ได้รับความนิยมเป็นอันดับ 7 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมืองเก่าสุโขทัยสามารถดึงดูด นักท่องเที่ยวและสามารถทำรายได้ให้กับจังหวัดสุโขทัยเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นเครื่องยืนยันว่า จังหวัด สุโขทัยมีผู้เยี่ยมเยือนที่รวมทั้งนักท่องเที่ยวและนักทัศนาจรเพิ่มขึ้นเป็นลำดับเรื่อยมาจากปี พ.ศ. 2555 มีจำนวนผู้ เยี่ยมเยือน 998,277 คน เพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2556 เป็น 1,116,585 และในปี พ.ศ. 2557 ผู้เยี่ยมเยือนมีจำนวน เพิ่มขึ้นเป็น 1,177,107 คน นอกจากนี้ค่าเฉลี่ยทางด้านรายได้จากนักท่องเที่ยวรวมชาวไทยและชาวต่างชาติก็มี เพิ่มขึ้นด้วย คือ รายได้จากการท่องเที่ยว 2,148 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2556, 2,512 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2556,

และ 2,751 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2557 ดังนั้น จากตัวเลขทางเศรษฐกิจรวมทั้งปริมาณนักท่องเที่ยวจึงเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่าจังหวัดสุโขทัยเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความน่าสนใจอย่างยิ่งเพราะสามารถดึงดูดให้ผู้คนแวะเวียนเข้าไปเที่ยวชมอยู่เสมอจนได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง

หนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสุโขทัย ตามแผนการพัฒนาจังหวัดสุโขทัย 4 ปี (พ.ศ. 2562 - 2565) คือ การพัฒนา ส่งเสริมการผลิต และการตลาด ภาคการเกษตร อุตสาหกรรม และผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้มาตรฐานปลอดภัย เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางการตลาด ส่งผลให้การส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดบริเวณเมืองเก่าของสุโขทัยเป็นอีกกลยุทธ์ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสุโขทัย โดยปัจจุบันจังหวัดสุโขทัยมีตลาดที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง อาทิ ตลาด 800 ปี ตลาดริมยม ตลาดไต้รุ่ง เป็นต้น โดยตลาดไต้รุ่งสุโขทัยเป็นหนึ่งในตลาดที่มีชื่อเสียงอย่างยิ่งของสุโขทัย ตั้งอยู่ ณ อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ซึ่งตลาดไต้รุ่งถือว่ามีทำเลที่ตั้งที่ดีเนื่องจากตั้งอยู่ใจกลางเมืองสุโขทัย จากที่ตั้งของตลาดนักท่องเที่ยวสามารถเดินเท้าไปยังสถานที่ต่างๆ ในจังหวัดสุโขทัยได้อย่างสะดวกสบาย และใช้เวลาเพียง 15 นาที สู่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ทั้งยังอยู่ติดกับถนนคนเดินซึ่งทางจังหวัดสุโขทัยจะจัดให้มีถนนคนเดินในทุกๆ วันเสาร์ บริเวณริมแม่น้ำสายเก่าแก่ที่เป็นเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชาวสุโขทัยมาแต่บรรพบุรุษ และเมื่อเดินล่องไปทางใต้ประมาณ 500 เมตร จะพบกับศาลพระแม่ย่าซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองสุโขทัย ตลาดไต้รุ่งจึงเป็นทำเลที่เหมาะสมสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและสามารถสร้างรายได้ให้กับจังหวัดสุโขทัยมหาศาล หากมีการจัดการที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ดี แม้ตลาดไต้รุ่งสุโขทัยจะได้รับความนิยมอย่างสูงในอดีตที่ผ่านมาจากการตีพิมพ์เผยแพร่โดยนิตยสารต่างประเทศให้เป็นตลาดหนึ่งในประเทศไทยที่ห้ามพลาดในการเดินทางมา Shopping กิน ดื่ม เที่ยว แต่ปัจจุบันสภาพตลาดได้เปลี่ยนแปลงไป มีเพียงร้านค้าไม่กี่แห่งในพื้นที่ และมีจำนวนนักท่องเที่ยวให้ความสนใจลดน้อยลง ตลาดไต้รุ่งจึงจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูให้กลับมาได้รับความนิยมอีกครั้งในอนาคต

การฟื้นฟูตลาดไต้รุ่งสุโขทัยไม่เพียงก่อให้เกิดประโยชน์กับกลุ่มผู้ประกอบการร้านค้าในตลาดไต้รุ่งเท่านั้น แต่สามารถส่งเสริมให้กลุ่มผู้ประกอบการในพื้นที่ข้างเคียงได้รับประโยชน์ด้วย โดยผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่ข้างเคียงสามารถพัฒนาพื้นที่ให้เป็นถนนคนเดินได้เพราะพื้นที่มีสภาพเป็นถนนคนเดินโดยธรรมชาติอยู่แล้ว อีกทั้งคลองแม่รำพันที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเช่นเดียวกับคลองอัมพวาหรือตลาดน้ำราชบุรี เนื่องจากสภาพคลองแม่รำพันมีความเป็นธรรมชาติและมีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างมาก สืบเนื่องจากมีผีเสื้อและหิ่งห้อยจำนวนมาก นอกจากนี้คลองแม่รำพันยังมีเรื่องราวในอดีตทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ คือ เป็นเส้นทางน้ำหลักของคนสุโขทัยในสมัยอดีตเมื่อ 700 ปี (Sukhothai Heritage, ม.ป.ป.) หากมีการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ตลาดไต้รุ่งได้บริเวณดังกล่าวจะกลายเป็นจุดขายหนึ่งให้กับสุโขทัยและเป็นแหล่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเที่ยวและพักค้างคืนในจังหวัดสุโขทัยเพิ่มขึ้น

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา ใน 2 ประเด็นหลักเกี่ยวกับการจัดการตลาดไต้รุ่งของทุกภาคส่วน ปัญหาที่เกิดในตลาดไต้รุ่ง และแนวทางการส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่ตลาดไต้รุ่งอย่างยั่งยืน โดยจะทำการศึกษาปัญหาการจัดการตลาดไต้รุ่งของทุกภาคส่วน อาทิ หน่วยงาน

ภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ผู้ประกอบการร้านค้า และนักท่องเที่ยว และค้นหาแนวทางที่จะสามารถส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่อย่างจริงจัง ซึ่งเน้นรูปแบบการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันโดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปต้องลดทอนความสามารถในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเองในพื้นที่ตลาดได้รุ่ง เป็นการพัฒนาที่ครอบคลุมการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม เป็นต้น โดยมีคนเป็นศูนย์กลางหรือเป้าหมายของการพัฒนา เพื่อให้อยู่ดีกินดีทั้งคนในรุ่นปัจจุบันและรุ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- 1.เพื่อศึกษาปัญหาในการฟื้นฟูตลาดได้รุ่งสุขโขทัยรองรับนักท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจตัวเมือง ผ่านเส้นทางตัวเมืองสุขโขทัยสู่เมืองมรดกโลก
- 2.เพื่อเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อการฟื้นฟูตลาดได้รุ่งสุขโขทัยรองรับนักท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจตัวเมือง ผ่านเส้นทางตัวเมืองสุขโขทัยสู่เมืองมรดกโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง “การฟื้นฟูตลาดได้รุ่งสุขโขทัยรองรับนักท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจตัวเมือง ผ่านเส้นทางตัวเมืองสุขโขทัยสู่เมืองมรดกโลก” มุ่งศึกษาในแบบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาเอกสารร่วมกับการศึกษาภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในกลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ, ผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่ตลาดได้รุ่ง, ผู้บริโภคที่เข้ามาซื้อสินค้าในตลาดได้รุ่งสุขโขทัย นอกจากนี้ยังทำการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ด้วย โดยมีผู้ให้ข้อมูลดังต่อไปนี้

2.1 เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกบุคคลที่มีตำแหน่งงานสัมพันธ์เกี่ยวข้องโดยตรง ทั้งนี้การสัมภาษณ์บุคลากรจากหน่วยงานนั้นจะเลือกสัมภาษณ์บุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาและรูปแบบการจัดการพื้นที่ตลาดได้รุ่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ตลาดได้รุ่ง จังหวัดสุโขทัย เพื่อทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์หาข้อสรุปต่อไป โดยการเลือกสัมภาษณ์หน่วยงานละ 2 คน คือ อบต. และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุโขทัย รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 4 คน

2.2 ผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่ตลาดได้รุ่ง คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกบุคคลที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องในพื้นที่ตลาดได้รุ่งโดยตรงต้องเป็นกลุ่มบุคคลที่ใช้พื้นที่โดยตรงคือ ผู้ค้าขายในตลาด ทั้งนี้การสัมภาษณ์ประชาชนเพียง 5 คนนั้น เพียงพอต่อการวิจัยเนื่องจากผู้วิจัยได้ทำการพิจารณาว่าบุคคลดังกล่าวมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ จริง เพื่อทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์หาข้อสรุปต่อไป รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 5 คน

2.3 ผู้บริโภคที่เข้ามาซื้อสินค้าในตลาดได้รุ่งสุโขทัย ด้วยการเลือกตัวอย่างกรณีหลากหลาย (Maximum Variation Sampling) เป็นการเลือกตัวอย่างที่ครอบคลุมความหลากหลายที่ผู้วิจัยให้ความสนใจ เพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์ในมุมมองที่อาจแตกต่างกัน ในระยะเวลาที่ต่างกัน ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดเล็กแต่ครอบคลุมความหลากหลายมากที่สุด เช่น การศึกษาสภาพปัญหาของตลาดฯ ที่มีความหลากหลายของผู้บริโภค คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ และผู้บริโภคทั่วไป ผู้วิจัยจะเลือกผู้บริโภคโดยไม่คำนึงว่าผู้ให้ข้อมูลจะมีจำนวนน้อยหรือมาก เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา แนวทางการฟื้นฟูตลาด รวมทั้งการส่งเสริมเศรษฐกิจพื้นที่ตลาดได้รุ่ง จังหวัดสุโขทัย อย่างยั่งยืน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 5 คน

แหล่งข้อมูล

1. ค้นคว้าจากเอกสาร รวมถึงแหล่งข้อมูลที่ต้องการศึกษา เช่น หนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความ งานวิชาการ หนังสือพิมพ์ รายงานการสัมมนา รายงานการวิจัย สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สารคดี รวมไปถึงรายการโทรทัศน์ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการนำไปใช้เพื่อเป็นกรอบการศึกษาต่อไป
2. บันทึกข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารต่างๆ ข้างต้น เพื่อสร้างแบบสอบถามเชิงปริมาณกับกลุ่มนักท่องเที่ยว และแบบสัมภาษณ์เชิงคุณภาพเพื่อสัมภาษณ์เบื้องต้น เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงในด้านต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเบื้องต้นในขั้นตอนที่ 1 เป็นการอ้างอิงและเพื่อเป็นกรอบการวิเคราะห์ในการสร้างกรอบทฤษฎีที่แน่นอน เพื่อเป็นข้อมูลในการสัมภาษณ์ต่อไป
3. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และข้อมูลจากเอกสารที่ได้ค้นคว้าอันมีความเกี่ยวข้อง เพื่อสร้างข้อมูลที่ได้ศึกษามาในชั้นปฐมภูมิทั้งรูปแบบที่มาและความสำคัญ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การทบทวนวรรณกรรม การสร้างกรอบการวิจัย รวมไปถึงเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างคำถามเพื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงลึกในขั้นตอนต่อไป
4. จัดเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์กับประชาชนในพื้นที่

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การฟื้นฟูตลาดได้รุ่งสุโขทัยรองรับนักท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจตัวเมือง ผ่านเส้นทางตัวเมืองสุโขทัยสู่เมืองมรดกโลก ผู้วิจัยได้มีการวางแผนเพื่อออกแบบแนวทางการสัมภาษณ์รูปแบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) 3 ชุด ซึ่งแบ่งตามผู้ให้ข้อมูล โดยคำถามที่ใช้สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับ 3 กลุ่ม คือ หน่วยงานภาครัฐ, ผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่ตลาดได้รุ่ง, และผู้บริโภคที่เข้ามาซื้อสินค้าในตลาดได้รุ่งสุโขทัย ซึ่งสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการจัดการพื้นที่ตลาดได้รุ่ง แนวทางการฟื้นฟู รวมทั้งแนวทางในการส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่ตลาดได้รุ่งอย่างยั่งยืน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

จากการศึกษาการฟื้นฟูตลาดได้รุ่งสุโขทัยรองรับนักท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจตัวเมือง ผ่านเส้นทางตัวเมืองสุโขทัยสู่เมืองมรดกโลก ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม คือ เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ, หน่วยงานภาคเอกชน, ผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่ตลาดได้รุ่ง, นักท่องเที่ยว

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ประกอบไปด้วยหนังสือวิชาการต่างๆ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สถาบันวิจัยต่างๆ บทความจากวารสาร รายงานการประชุมสัมมนา นิตยสาร เอกสารราชการ สถิติต่างๆ สารคดี ข่าวทางวิทยุ หนังสือพิมพ์ หรือสื่ออินเทอร์เน็ต ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ นอกจากนี้ ยังมีการค้นเพิ่มเติมจากเว็บไซต์รายงานการวิจัยต่างๆ คือ ฐานข้อมูลการวิจัย (สกว.) ฐานข้อมูลสำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ฐานข้อมูล Thai Digital Collection รวมไปถึงฐานข้อมูลหอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏ พิบูลสงครามและมหาวิทยาลัยนเรศวรประกอบด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์โดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลใน 3 ส่วน จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารในทุกรูปแบบมาร่วมกันวิเคราะห์ โดยวิธีการ ดังนี้ คือ 1) สังเกตและตรวจสอบสิ่งที่มีอยู่ในข้อมูล 2) วิเคราะห์และตีความข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และข้อมูลเอกสาร นำมาสู่การหาข้อสรุปในงานวิจัย

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีการวางแผนการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใน 3 ขั้นตอน คือ จัดระเบียบข้อมูล นำเสนอผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ และสรุปผลการวิจัยประกอบกับการอธิบายร่วมกับ แนวคิดทฤษฎี รวมทั้งเสนอแนะแนวทางการดำเนินการจากข้อค้นพบในรายงานการวิจัย โดยงานวิจัยครั้งนี้ใช้ รูปแบบการเขียนในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ร่วมกับการอธิบายทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลรอบด้านมาทำการ อธิบายความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ ของการอธิบายปรากฏการณ์กับแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อหาข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

ผลการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง“การฟื้นฟูตลาดได้รุ่งสุโขทัยรองรับนักท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจตัวเมือง ผ่านเส้นทาง ตัวเมืองสุโขทัยสู่เมืองมรดกโลก” ผู้วิจัยได้ทำการสรุปเนื้อหาใน 2 ประเด็นหลักดังนี้

4.1 ปัญหาในการฟื้นฟูตลาดได้รุ่งสุโขทัยรองรับนักท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจตัวเมือง ผ่านเส้นทางตัว เมืองสุโขทัยสู่เมืองมรดกโลก แบ่งเป็น 3 ปัญหาหลัก ดังนี้

1) สภาพปัญหาด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก ในด้านสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก จากการสังเกตและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล พบว่า ลักษณะของพื้นที่ตลาดได้รุ่งสุโขทัย อำเภอเมืองสุโขทัย มีลักษณะ ทางกายภาพบริเวณด้านนอกจัดแบ่งพื้นที่เป็นล็อก ขายสินค้าประเภทอาหารเป็นหลัก โดยผู้ซื้อสามารถมองเห็น และเลือกซื้อสินค้าได้อย่างสะดวก สิ่งอำนวยความสะดวกในตลาดได้รุ่งสุโขทัย อำเภอเมืองสุโขทัย สำหรับผู้ซื้อ และผู้ประกอบการร้านค้า คือ สถานที่จอดรถที่มีจำนวนไม่เพียงพอในการให้บริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับผู้ประกอบการร้านค้า เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า เป็นต้น แต่เนื่องจากร้านอาหารที่เข้ามาขายภายในตลาดลด น้อยลง ส่งผลร้านอาหารซื้อวัตถุดิบลดลงเนื่องจากไม่ค่อยมีลูกค้า จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนจากที่ขายอาหารเพียง อย่างเดียวต้องเพิ่มรายการอาหารให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นเพื่อรองรับความต้องการของลูกค้าแต่ก็ยังไม่เป็น ที่นิยมเท่าที่ควร ทั้งนี้ ผู้ประกอบการร้านค้าส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกับตลาดได้รุ่งสุโขทัย

อำเภอเมืองสุโขทัย ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ห่างจากตลาดนัดไร่ไผ่ไม่เกิน 10 กิโลเมตร โดยเดินทางมาขายสินค้าด้วยรถยนต์ส่วนบุคคล เพื่อซื้อสินค้า และขนส่งสินค้ามาขายยังตลาด

2) *ราคาในการขายอาหาร* สำหรับราคาในการขายอาหารผู้ประกอบการร้านค้าจะเป็นผู้กำหนดราคาเอง เพื่อตอบโจทย์ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ แต่เมื่อมีตลาดใหม่ ๆ เกิดขึ้น ผู้ประกอบการร้านค้าในตลาดตลาดไร่ไผ่สุโขทัย อำเภอเมืองสุโขทัย ก็มีความจำเป็นต้องปรับราคาสินค้าให้ลดลงเพื่อความอยู่รอดจากเหตุการณ์ดังกล่าวที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจผู้ประกอบการร้านค้าปัจจุบันจึงเลิกกิจการเป็นจำนวนมาก เนื่องจากจำนวนลูกค้าที่ลดน้อยลง และรายจ่ายที่สูงขึ้น ทั้งการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางหน่วยงานภาครัฐก็ไม่ได้มีการเข้ามามีส่วนช่วยทำการประชาสัมพันธ์ มีเพียงการโฆษณาขายกันเองของผู้ประกอบการร้านค้าทางช่องทางอินเทอร์เน็ตเท่านั้น ในด้านการส่งเสริมการตลาดได้มีการส่งเสริมการขาย โดยผู้ประกอบการร้านค้ามีส่วนสำคัญในการจูงใจให้ซื้อสินค้า และสร้างความสัมพันธ์อันดีกับลูกค้า

3) *พฤติกรรมผู้บริโภค* ในส่วนของพฤติกรรมผู้บริโภค จากการสัมภาษณ์พบว่าผู้บริโภคแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ (2) ผู้บริโภคทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงตลาดไร่ไผ่สุโขทัย อำเภอเมืองสุโขทัย มีระยะทางจากบ้านมายังตลาดไม่เกิน 5 กิโลเมตร แต่เนื่องจากผู้บริโภคมีพฤติกรรมในการเลือกซื้อสินค้าที่เปลี่ยนไปจากเดิม จากผลกระทบของสภาพเศรษฐกิจ สถานการณ์ covid-19 และการแข่งขันของตลาดใหม่ๆ ทำให้ผู้ซื้อนิยมซื้อสินค้าที่ตลาดอื่นๆ ในเขตอำเภอเมืองและห้างสรรพสินค้า มากกว่า ส่งผลให้ตลาดไร่ไผ่สุโขทัย อำเภอเมืองสุโขทัย มีจำนวนลูกค้าลดลงมากในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ประกอบกับจำนวนนักท่องเที่ยวลดลงอย่างต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและรายได้ของผู้ประกอบการร้านค้าลดลง

4) *ผู้ประกอบการค้าส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักและไม่พยายามพัฒนา หรือปรับตัวเองให้ทันกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง* จากมุมมองของภาครัฐมองว่า การที่ตลาดไร่ไผ่สุโขทัยไม่ค่อยได้รับความนิยมเท่าที่ควรมีส่วนหนึ่งมาจากการที่ผู้ประกอบการค้าส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักและไม่พยายามพัฒนา หรือปรับตัวเองให้ทันกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง และจากข้อเสนอแนะของผู้ที่ให้สัมภาษณ์ ระบุว่า ในขณะที่เทศบาลมีหน้าที่สนับสนุน พัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับคณะกรรมการ ดูแลด้านโครงสร้างอาคาร และการส่งเสริมสุขภาพผู้ค้า แต่เพื่อความอยู่รอดผู้ค้าจะต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น คือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์

จากปัญหาข้างต้น ผลกระทบของพฤติกรรมผู้บริโภคในการซื้อสินค้าในตลาดไร่ไผ่สุโขทัย อำเภอเมืองสุโขทัย มุมมองของผู้ประกอบการร้านค้ามองว่า ในปัจจุบันมีแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบตลาดที่เกิดขึ้นใหม่เป็นจำนวนมาก ทำให้มีคู่แข่งมากขึ้น ส่งผลให้จำนวนลูกค้าลดลงอย่างมาก รายได้ส่วนใหญ่จึงมาจากลูกค้าประจำในพื้นที่ สำหรับลูกค้าที่เป็นนักท่องเที่ยวมีจำนวนน้อยมาก อีกทั้งผลกระทบจากตลาดใหม่ที่มีความสะดวกสบายและมีสินค้าให้เลือกหลากหลาย ทำให้ผู้บริโภคเลือกใช้บริการในตลาดอื่นๆ มากกว่า ขณะที่กลุ่มผู้บริโภคมองว่าลักษณะทางกายภาพของตลาดมีสภาพค่อนข้างเก่า ไม่ดึงดูดลูกค้าจึงควรปรับปรุงด้านกายภาพให้ดีขึ้น เช่น

การปรับผังในตลาด การจัดวางสินค้า การจัดระเบียบร้านค้า ด้านผู้ประกอบการร้านค้าพบว่า ผู้ประกอบการร้านค้ามีความเป็นกันเองกับลูกค้าดีแต่เนื่องจากจำนวนร้านอาหารมีให้เลือกน้อยกว่าตลาดอื่นๆ ทำให้จำนวนผู้ซื้อลดน้อยลงตามลำดับ และในมุมมองของผู้ดูแลตลาดตลาดไต้รุ่งสุโขทัย อำเภอเมืองสุโขทัย ในความจริงก็มีนโยบายที่จะพัฒนาปรับปรุงตลาดให้ดียิ่งขึ้น โดยการประมูลให้เอกชนมาดำเนินการบริหารจัดการ แต่พบอุปสรรคในการดำเนินการจากผู้ประกอบการร้านค้าแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เห็นด้วย และกลุ่มที่ไม่เห็นด้วย จึงทำให้ความพยายามในการปรับปรุงดังกล่าวไม่สามารถดำเนินการได้

4.2 แนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อการฟื้นฟูตลาดไต้รุ่งสุโขทัยรองรับนักท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจตัวเมืองผ่านเส้นทางตัวเมืองสุโขทัยสู่เมืองมรดกโลก

1. ภาครัฐผู้กำกับควบคุมดูแลตลาดไต้รุ่งสุโขทัย อำเภอเมืองสุโขทัย มองว่า ผู้ประกอบการค้าควรตระหนักและมุ่งพัฒนาแนวทางการขายของตน เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง โดยการเพิ่มสินค้าให้มีความหลากหลายและมีความแปลกใหม่ตามความนิยมของผู้บริโภคมากขึ้น และควรหาแหล่งวัตถุดิบสำรองเพื่อขจัดปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนสินค้า ควรสร้างความโดดเด่นด้านความสดใหม่ของสินค้า เพื่อสร้างแรงจูงใจจากการซื้อสินค้าของผู้บริโภค

2. ผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่ตลาดไต้รุ่ง มองว่า ภาครัฐควรหาวิธีในการบริหารจัดการตลาดให้มีจำนวนร้านค้าเพิ่มขึ้น รวมถึงประเภทอาหารที่หลากหลายมากขึ้น ด้านกายภาพควรมีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมโดยรอบ เช่น สภาพร้านค้าที่ควรปรับปรุงให้ดูทันสมัยน่าเข้าไปเลือกซื้อมากขึ้น สำหรับด้านการปรับปรุงผู้ดูแลตลาดตลาดไต้รุ่งสุโขทัย อำเภอเมืองสุโขทัย โดยให้เอกชนมาดำเนินการนั้น ควรให้ความรู้ คำแนะนำกับผู้ประกอบการร้านค้าภายในตลาด ให้มีความเข้าใจตรงกันในเรื่องของนโยบายการปรับปรุงพัฒนาสิ่งก่อสร้างของตลาดใหม่ โดยมีธุรกิจเอกชนเข้ามาดูแลควบคุมแทน

3. ผู้บริโภคที่เข้ามาซื้อสินค้าในตลาดไต้รุ่งสุโขทัย เห็นว่า ควรจัดให้มีพื้นที่ในการจอดรถบริเวณตลาดไต้รุ่งสุโขทัยเพิ่มมากยิ่งขึ้น และจัดระเบียบการจอดรถใหม่เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมไปถึงปรับปรุงสถานที่ให้ดึงดูดโดยการปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ตลาดไต้รุ่งสุโขทัยให้มีอัตลักษณ์ที่ชัดเจน นอกจากนี้ควรจัดให้มีร้านอาหารที่หลากหลายและราคาถูกเพื่อจะได้สามารถเลือกอุปโภคบริโภคได้มากขึ้น

สรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากข้อค้นพบที่เกิดขึ้นในงานวิจัยการฟื้นฟูตลาดไต้รุ่งสุโขทัยรองรับนักท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจตัวเมือง ผ่านเส้นทางตัวเมืองสุโขทัยสู่เมืองมรดกโลก พบว่า สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในงานวิจัยมีความสอดคล้องกับวันทิกา หิรัญ, นราวดี บัวขวัญ, กาญจนา สุคันธสิริกุล เนื่องจากบริบทของพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการเดินทางมาท่องเที่ยวตลาดของนักท่องเที่ยว ตลาดจำเป็นต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอ เข้าถึงง่าย มีร้านค้าที่หลากหลาย จากจุดนี้ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมไปทดสอบหรือเปรียบเทียบกับงานวิจัยต่อไป เพื่อหาข้อบกพร่องและหาแนวทางการแก้ไขต่อไป แต่มีความแตกต่างกันเนื่องจากปัญหาที่พบในตลาดไต้รุ่งสุโขทัยมีปัจจัยอื่นที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของบริบทต่างๆ อย่างรวดเร็ว ที่สามารถเห็นได้อย่าง

ชัดเจน คือ การที่ผู้บริโภคมีจำนวนน้อยลงเพราะสภาพทางเศรษฐกิจตกต่ำ วิกฤติสถานการณ์ Covid-19 และการแข่งขันของตลาดใหม่ๆ เช่น ตลาดนัด ห้างสรรพสินค้า ที่ให้ความสะดวกสบายกับลูกค้าได้เลือกซื้อและยังใกล้บ้าน จากการศึกษาพบว่าปัญหาทางด้านจำนวนลูกค้าที่ลดลง ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการร้านค้าสินค้า เมื่อลูกค้าลดน้อยลงผู้ประกอบการร้านค้าไม่สามารถขายสินค้าได้ทำให้ร้านค้าต่างๆ ต้องปิดตัวลง เมื่อผู้ประกอบการร้านค้าลดลงลูกค้าจึงเลือกซื้อสินค้าจากตลาดอื่นๆ ผู้ที่เกี่ยวข้องจึงควรมีแนวทางการพัฒนาเพื่อสร้างกลยุทธ์ทางการค้า และสร้างมูลค่าให้กับตลาดได้รุ่งสุโขทัย อำเภอเมืองสุโขทัย ดังนี้ คำนึงถึงความต้องการหลักของลูกค้า เพิ่มทักษะขององค์การที่เป็นเจ้าของ หาผู้ร่วมสนับสนุนทางธุรกิจคือเอกชนที่สามารถเข้ามาบริหารจัดการตลาด และปรับปรุงบริบทแวดล้อมให้อยู่ในสภาพที่ดึงดูดความสนใจ

ในประเด็นแนวทางการฟื้นฟูตลาดได้รุ่งสุโขทัย งานวิจัยฉบับนี้สอดคล้องกับงานของ นิชาพิชญ์ กลิ่นชื่น, ทศนา หงส์มา คือ หากจะทำให้ตลาดกลับมาเป็นที่นิยมจำเป็นต้องมีการจัดการด้านความสะอาดทั้งภายในและบริเวณโดยรอบ รวมถึงต้องมีห้องน้ำที่สะอาดและมีจำนวนเพียงพอ ปรับปรุงพื้นที่ลานจอดรถให้มีจำนวนเพียงพอ มีการบริหารจัดการด้านความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ในด้านบุคลากรควรจัดอบรมความรู้ทักษะและเพิ่มคุณภาพการให้บริการ แต่มีประเด็นที่เพิ่มเติมคือมองว่า การที่ตลาดได้รุ่งสุโขทัยจะสามารถประสบความสำเร็จได้ จำเป็นต้องให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ การที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องต้องส่งเสริมด้วยการให้ความรู้ คำแนะนำกับผู้ประกอบการร้านค้าภายในตลาด ให้มีความเข้าใจตรงกันในเรื่องของนโยบายการปรับปรุงพัฒนาสิ่งก่อสร้างของตลาดใหม่ โดยมีธุรกิจเอกชนเข้ามาดูแลควบคุมแทน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. เทศบาลฯ ควรมีการควบคุมหรือมาตรการในการกำหนดอัตราค่าเช่าในการจำหน่ายสินค้า
2. เทศบาลฯ ควรมีมาตรการในการดูแลประสานงานกับภาคเอกชนต่างๆ และผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาปรับปรุงยกระดับคุณภาพของตลาดให้ดียิ่งขึ้น
3. ควรมีการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการร้านค้าในตลาด ทั้งคณะกรรมการและผู้ประกอบการค้า ให้มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2562). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564).

สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2562, เข้าถึงได้จาก [https://www.thai-german-](https://www.thai-german-cooperation.info/admin/uploads/publication/1be798cb24ee07703c498fcd47cbba4den.pdf)

[cooperation.info/admin/uploads/publication/1be798cb24ee07703c498fcd47cbba4den.pdf](https://www.thai-german-cooperation.info/admin/uploads/publication/1be798cb24ee07703c498fcd47cbba4den.pdf)

วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2564)

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2562). *สถานพักแรม ห้องพัก ผู้เยี่ยมเยือน และรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นรายจังหวัดในภาคเหนือ พ.ศ. 2557*. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2562, เข้าถึงได้จาก https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=411

กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดสำนักงานจังหวัดสุโขทัย. (2562). *แผนพัฒนาจังหวัดสุโขทัย (พ.ศ. 2561 - 2565) ฉบับทบทวน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2564*. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2562, เข้าถึงได้จาก http://www.sukhothai.go.th/Post1/Yut_plane616564_1.pdf

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2539). *การพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน* (พิมพ์ครั้งที่2). กรุงเทพฯ: ไทยตำบลดอทคอม. (2562). *ข้อมูลตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย*. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <http://www.thaitambon.com/tambon/640103>

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548 ก). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: เพรสแอนดี้ไซน์.

ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย. (2562). *ตำบลเมืองเก่า*. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <http://sukhothai.kapook.com>.

สารสนเทศจังหวัดที่ตั้งสาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (ม.ป.ป.). *อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย*. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2562, เข้าถึงได้จาก <http://www.info.ru.ac.th/province/sukhotai/natsukhotai.htm>

BLT Bangkok. (2562). *เที่ยวเมืองรอง ลดหย่อนภาษีปี 61*. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2562, เข้าถึงได้จาก www.bangkokbiznews.com/blog/detail/513635https://www.bltbangkok.com/CoverStory

Shirley, E. (1992). *My travels around the world*. Newton Aycliffe, UK: Heinemann.

จริยธรรมจำเป็นสำหรับทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร

ETHICS ARE ESSENTIAL FOR HUMAN RESOURCES IN AN ORGANIZATION

Received: 27/01/2564

Revised: 23/05/2564

Accepted: 25/05/2564

รุจิรา ริการมย์¹

Rujira Rikharom¹

บทคัดย่อ

จริยธรรมมีความจำเป็นสำหรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร ควรประกอบด้วย ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม ทางจริยธรรมที่ตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานความมีเหตุผลที่ดีตามกระบวนการที่ถูกต้อง สามารถหลอมรวมจิตสำนึก ความรับผิดชอบในการปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้ออาทรดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกันให้เป็นไปตามบทบาทหน้าที่ในสิทธิและสิ่งที่พึงตระหนักรู้คุณค่า สัมพันธภาพทางสังคมดีงาม ภายใต้มาตรฐาน กฎเกณฑ์ รวมไปถึงเป้าหมายชีวิตและปรัชญาเชิงจริยธรรมร่วมกับเครือข่ายสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงไม่มีที่สิ้นสุด บนโลกนี้อย่างประจักษ์ชัดแจ้ง โดยมุ่งหมายจากการกระทำของตนเองด้วยการพิจารณา ใคร่ครวญ อย่างรอบคอบ ถี่ถ้วน ของการเป็นคนที่ดีพร้อมกับเป็นคนที่ไม่เก่ง จะทำให้มนุษย์ในองค์กรได้มองเห็นเส้นทางเดินแห่งความดีอย่างแท้จริงและปฏิบัติตนได้อย่างไร้มลทินนำไปสู่ความมั่นคงยั่งยืนในอนาคตได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดยยึดจริยธรรม 4 หลัก ได้แก่ 1) ประโยชน์นิยม คำนึงถึงผลการกระทำเป็นหลัก 2) สิทธิ ถือสิทธิบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป็นตัวตั้ง 3) ความยุติธรรม ถือการปฏิบัติตามข้อตกลงที่เป็นธรรม และ 4) กฎทองคำ คำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่นด้วยความใส่ใจอย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ การทดสอบจริยธรรมมีแนวทางสำคัญ 5 แนวทาง ได้แก่ 1) ทดสอบสามัญสำนึก พิจารณาผลกระทบที่เกิดขึ้นมาจากการตัดสินใจ 2) ทดสอบการกระทำตนอย่างดีที่สุด พิจารณาตามหลักการจริยธรรม 3) ทดสอบโดยการเปิดเผยต่อสาธารณะ พิจารณาการปรากฏตัวในข่าวสื่อมวลชนแก่สายตาคนทั่วโลก 4) ทดสอบการกลั่นกรอง พิจารณามุมมองหลากหลายจากการได้รับทราบและรับฟังความคิดเห็นของสังคมและสาธารณะ และ 5) ทดสอบความคิดที่บริสุทธิ์ พิจารณาความรอบคอบตามความเป็นจริงที่ถูกต้องโดยไม่มีอิทธิพลจากผู้มีอำนาจเหนือกว่าตนเองเข้ามาครอบงำและบังคับ

คำสำคัญ: จริยธรรมจำเป็น, ทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร, หลักจริยธรรม, การจัดการจริยธรรม

¹ กลุ่มงานเผยแพร่และบริการการวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

¹ Research and Development Institute, Nakhon Ratchasima Rajabhat University

* Email : rujira.ri@nrnu.ac.th

ABSTRACT

Ethics is essential for human resource development in an organization and should comprise concepts, feelings, and behavior in ethics based on basic principles with good reasons accordance with right process enabling to gather the spirituality, accountability in mutual interaction with care abided by duty and role as well as the value awareness, fine social relations under the standard, regulations as well as life aim and ethical philosophy along with the social network in an endless changing world. It is pertinent that this focuses on self-operation by considering carefully and precisely of being good and smart citizens and will enable human in the organization to see their path righteously and to behave themselves flawlessly. This will lead to the stability in the future with dignity by clinging to 4 ethics as follows: 1) utilitarianism focusing on action, 2) rights focusing on individual rights or group rights, 3) fairness, compliance with fair agreements, and 4) the golden rule focusing on affecting others with deep care. In addition, there are 5 key ethical testing as follows: 1) common sense test, by considering the implications of decision making, 2) test one's best actions by considering ethical principles, 3) test via public disclosure by considering appearance in the media to the eyes of people around the world, 4) filtering test by considering multiple perspectives from public and societal acknowledgement and hearing, and 5) pure thoughts test by considering the prudence according to the truth without influence of self-dominating authority and force.

Keywords: Essential Ethics, Human resources in the organization, Ethics, Ethical management

บทนำ

สภาพแวดล้อมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปมากและมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ กอปรกับการพัฒนาของประเทศไทย ที่เน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นอันดับแรกจึงทำให้การพัฒนาสังคมถูกละเลย ส่งผลให้ชนบทรบเร่ ประเพณี ตลอดจนวัฒนธรรมที่เคยยึดถือและปฏิบัติแต่เก่าก่อนเปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งการยอมรับวัฒนธรรมของชาติตะวันตกเข้ามามากขึ้น ทำให้ค่านิยม แนวคิด ความเชื่อในสังคมไทย กลายเป็นรูปแบบสากล การประพฤติปฏิบัติในทางที่ไร้ศีลธรรมและจริยธรรมในภาพรวมของการดำรงชีวิต สังคม และการปฏิบัติงาน ส่งผลให้เกิดปัญหาตามมามากมายจนกลายเป็น “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” ดังนั้น การทำงานของผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในทุกภาคส่วน จำเป็นต้องมีจริยธรรมและจรรยาบรรณทางการบริหารจัดการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง ซื่อสัตย์ และยุติธรรม (จำเนียร จวงตระกูล, 2563, น. 564-565) จริยธรรมถูกเรียกว่ากระบวนการของการตรวจสอบ (Process of inquiry) เหตุผลเบื้องหลังการตัดสินใจและหลักเกณฑ์ของ

ความประพฤติ (Code of conduct) สู่วิธีการคุณค่า (Values) เพื่อนำใช้กำหนดแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องกับการดำเนินชีวิตและเป็นมาตรฐานการกระทำของบุคคล (Bowman & West, 2015, p. 46)

เมื่อเวลาผ่านไปทำให้จริยธรรมกลายเป็นคำที่มีการกล่าวถึงกันอย่างแพร่หลาย ทั้งในกลุ่มนักวิชาการและกลุ่มประชาชน เนื่องจากการกระทำผิดที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเชิงจริยธรรมในหน่วยงานที่เพิ่มมากขึ้น และผู้บริหารต่างยอมรับในหลักการเกี่ยวข้องกับหน่วยงานที่มีผลงานและผลผลิตอยู่ในระดับสูงคือหน่วยงานที่มีการขับเคลื่อนระบบคุณค่า (Value) และคุณค่าทางด้านจริยธรรมถูกกำหนดให้อยู่ในระดับสูงในบรรดาคุณค่าต่าง ๆ ที่หน่วยงานถือว่ามีความสำคัญ (Menzel, 2001, p. 356) ส่งผลให้เกิดความเชื่อถือ (Credit) ความทุ่มเท (Devotion) ประสิทธิภาพอันทรงคุณค่า (Qualitative Efficiency) ภาพลักษณ์ที่ดี (Good Image) เกิดการลดหย่อนทางกฎหมาย และเกิดการทำงานอย่างมีความสุขทั้งผู้บริหารและพนักงาน (เนตร์พัฒนา ยาวีราข, 2551, น. 49) และในอนาคต จริยธรรมต้องไม่ถูกจำกัดอยู่ในขอบข่ายเฉพาะหรือข้อจำกัด และยึดติดอยู่ในกรอบความคิดของอดีต โดยเฉพาะความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรที่ต้องคำนึงถึงเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเป็นการสร้างเสริมความรู้สึก จิตสำนึกที่ดีด้วยความเป็นธรรมชาติของบุคลากรทุกคนตั้งแต่ระดับบนสุดจนถึงระดับล่างสุด เนื่องจากคนที่มีความสุขจะมีคุณสมบัติเป็นผู้ที่กระทำและพิจารณาใคร่ครวญทุกสิ่งอย่างมีคุณธรรมและเป็นผู้ที่เลือกทางเดินของชีวิตได้อย่างสูงส่งและงดงามที่สุด ถ้าเป็น “คนดีอย่างแท้จริง” และ “ปฏิบัติตนอย่างไรข้อตำหนิได้อย่างมั่นคง” (Aristotle, 1999)

ดังนั้น ในบทความนี้จึงได้มุ่งเน้นนำเสนอหลักการและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม ที่เรียกได้ว่าเป็นความดีตามครรลองครองธรรม และทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรที่หมายถึงกลุ่มคนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของหน่วยงาน โดยนำเสนอใน 4 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย หลักพื้นฐานจริยธรรม ความสำคัญของจริยธรรม บทบาทจริยธรรมในระดับจุลภาค และแนวทางการจัดการจริยธรรมในองค์กร และสรุปสังเคราะห์ข้อค้นพบเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ต่อบุคคล องค์กร และสังคมได้อย่างมีคุณค่าพร้อมศักยภาพในการดำเนินชีวิตส่วนตัวและอยู่ร่วมกันตามสภาพของสังคมโลกได้อย่างยาวนาน ดังรายละเอียดและสาระสำคัญต่อไปนี้

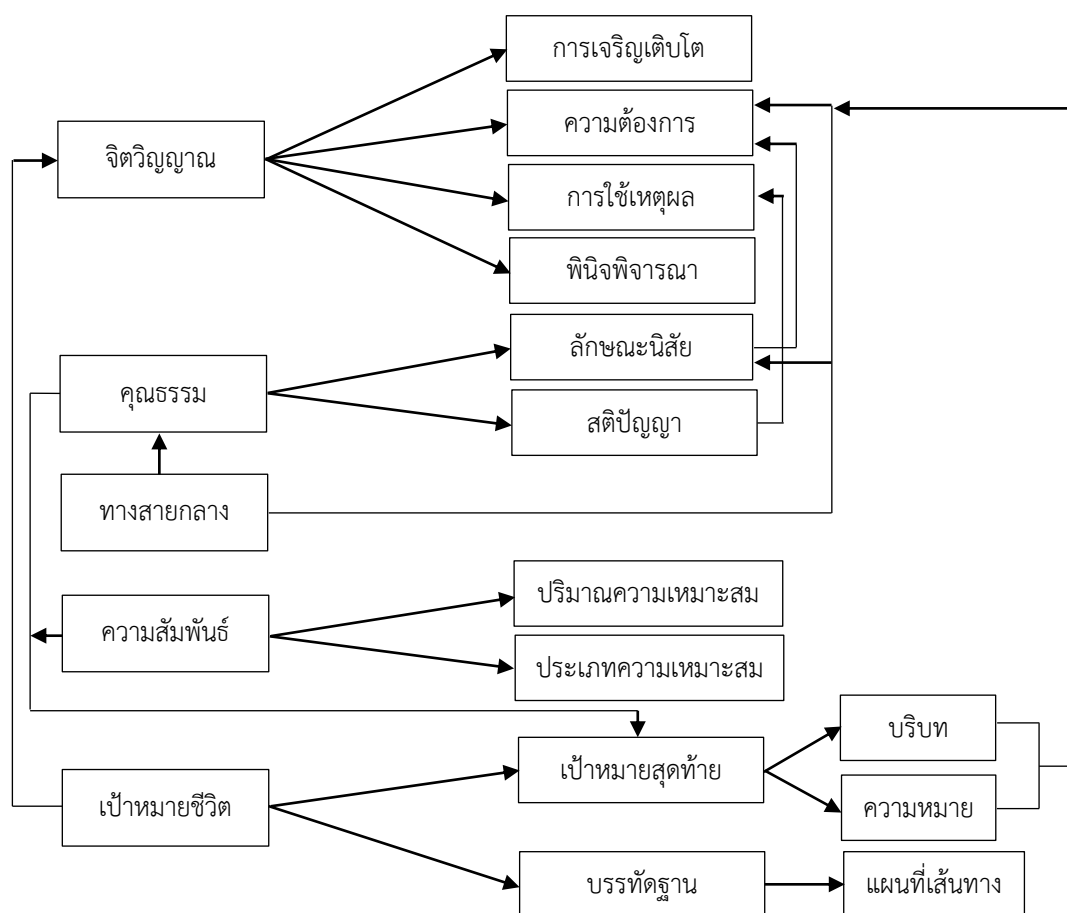
หลักพื้นฐานทางจริยธรรม

รากศัพท์ภาษากรีกโบราณคำว่า “ethos” หมายถึง วัฒนธรรมของสังคม หรือมุมมองเกี่ยวกับวิถีชีวิตถือโดยสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคม เป็นพฤติกรรมตามประเพณี มาตรฐานของชีวิตที่ดีควรยึดถือการกระจายสิทธิและหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน ลักษณะที่ดีที่คนควรแสดงออกในฐานะที่เป็นประชาชน จากระบบกฎเกณฑ์สำหรับการวิเคราะห์การกระทำผิดหรือถูกซึ่งวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงจากประสบการณ์ของบุคคล (Kohlberg, 1976, p. 45; Brown, 1968, p. 412; Hooft, 2006, p. 49) ซึ่งจริยธรรมบนพื้นฐานของกฎเกณฑ์ (Rules-based ethics) มีแนวคิดพื้นฐานอยู่ที่กฎเกณฑ์และหน้าที่ทางเลือกเชิงจริยธรรมที่ถูกต้องจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของกฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่ควบคุมหน้าที่ จะถูกกำหนดโดยอำนาจที่อยู่เหนือกว่า ดังนั้น การมีศีลธรรมหรือจริยธรรมจึงขึ้นอยู่กับคำสั่งหรือการบังคับบัญชาจากผู้มีอำนาจเหนือกว่า (Koven, 2015, p. 3) ซึ่งแนวคิดตรงกันข้ามคือจริยธรรม

บนพื้นฐานของผลลัพธ์ (Results-based ethics) ที่เน้นในเรื่องของจุดจบ วัตถุประสงค์และเป้าหมายจากผลที่มาจากกรกระทำแทนที่จะเป็นหลักการที่มาของการกระทำ โดยยืนยันว่าไม่มีหลักการทางศีลธรรมที่ใช้ตัดสินใจความกระทำที่กำหนดไว้ล่วงหน้า การกระทำจะถูกหรือผิดขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ที่ตามมา (Svara, 2015, p. 72) สำหรับจริยธรรมบนพื้นฐานของคุณธรรม (Virtues-based ethics) มุ่งเน้นที่บทบาทของลักษณะนิสัย (Character) ที่ตัวของผู้กระทำมากกว่าการกระทำหรือมุ่งเน้นไปที่การเป็นคนดีมากกว่าการทำความดีโดยพิจารณาในฐานะที่เป็นการสะท้อนถึงคุณธรรมที่อยู่ภายใน การทำความดีคือเครื่องหมายของการมีคุณธรรม การทำความชั่วคือเครื่องหมายของการขาดคุณธรรม ในฐานะที่เป็นพฤติกรรมเชิงจริยธรรม (Koven, 2015, p. 44)

จริยธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบที่เป็นอิสระจากกัน 3 องค์ประกอบ คือ 1) ความคิดทางจริยธรรม (Ethical thought) คือความเข้าใจในความถูกต้อง สามารถแยกแยะและตัดสินได้ว่าอะไรถูกต้อง ไม่ถูกต้องด้วยความคิด 2) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Ethic feeling) ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ความเชื่อ คือ ความพึงพอใจ ศรัทธา ความเลื่อมใสยอมรับที่จะนำมาเป็นแนวทางการปฏิบัติ และ 3) พฤติกรรมทางจริยธรรม (Ethic behavior) คือ การแสดงออกที่บุคคลได้ตัดสินใจแล้วว่าเป็นการกระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ (เนตร์พัฒนา ยาวีราช, 2551, น. 6; Hoffman, 1979, p. 598)

วิธีการทางจริยธรรมเชิงการรับรู้ (Cognitive ethics approaches) ตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานความมีเหตุผล (Rationality) จะสามารถเป็นที่มาของจริยธรรมได้โดยใช้กระบวนการของตรรกวิทยา (Logical process) เพื่อหาอะไรคือสิ่งที่ควรทำในแต่ละสถานการณ์ แต่ในการที่จะแสวงหาและค้นพบสิ่งที่ดี จริยธรรมไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องของการทำตามบรรทัดฐาน เช่น กฎเกณฑ์และผลลัพธ์เท่านั้น การมุ่งเน้นไปที่กระบวนการในการตัดสินใจ ไม่สามารถทำให้เข้าใจเกี่ยวสาระที่แท้จริงของคุณธรรมในตัวมนุษย์ได้ ดังนั้น จริยธรรมจึงเป็นเรื่องของการพัฒนา ลักษณะนิสัยที่ดี (Right character) มากกว่าการทำตามกระบวนการที่ถูกต้อง (Right process) เราจะไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ แต่เราสามารถควบคุมลักษณะนิสัยได้ การกระทำทุกอย่างจะต้องถูกวัดหรือตัดสินในแง่ของลักษณะนิสัยซึ่งถือเป็นเข็มทิศทางจริยธรรมภายในบุคคลคือ “เป็น ก่อน ทำ” นั่นคือ “เป็นคนดีก่อนที่จะสามารถทำความดี” (Bowman & West, 2015, pp. 99-100)

ภาพที่ 1 แก่นของหลักการมีชีวิตที่ดีทางจริยธรรมมนุษย์

ที่มา : ดัดแปลงจาก ประโยชน์ สังกสิน, 2561 และ Hooft, 2006.

อย่างไรก็ตาม ระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว เป็นทั้งสาเหตุที่บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำ และผลของการกระทำนั้น ตลอดจนกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านี้ ดังนั้น จริยธรรมจึงครอบคลุม คุณธรรม ค่านิยม กฎระเบียบ และศาสนา เพราะคือระบบของพฤติกรรมทำความดี ละเว้นชั่ว ประกอบด้วยดังต่อไปนี้ (ดวงเดือน พันธุนาวิน, 2551, น. 5-8)

1. สาเหตุของพฤติกรรม ประกอบด้วย 1) ภายในจิตใจ คือลักษณะทางจิตใจ เช่น ไม่เห็นแก่ตัว เห็นแก่ส่วนรวม มุ่งอนาคต และสามารถควบคุมตนเอง ทำความดีนำไปสู่ผลดี ทำความชั่วจะต้องถูกลงโทษ และลักษณะทางจิตใจด้านอื่น เช่น พอใจและเห็นด้วยกับความดี เห็นความสำคัญของความดี ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเคารพ กฎ ระเบียบ กฎหมาย และความสามัคคี และ 2) ภายนอก สาเหตุสำคัญคือ คนรอบข้าง กฎระเบียบ สังคม วัฒนธรรม และสถานการณ์ที่บุคคลประสบอยู่ ตัวอย่างเช่น กรณีของลูกน้อง หัวหน้าเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากมีผลต่อจิตใจและพฤติกรรมของลูกน้อง นอกจากนั้น การมีหรือขาดแคลนสิ่งเอื้ออำนวยในการทำงาน บรรยากาศทางสังคมในที่ทำงาน กลุ่มเพื่อนและวัฒนธรรมองค์กร มีผลต่อพฤติกรรมการทำงาน ตลอดจน

ความสุขความพอใจในการทำงานของลูกน้องในสภาพแวดล้อมที่บุคคลทำนายไม่ได้ว่าจะเกิดเป็นผลดีหรือผลเสีย ต่อตน ขึ้นอยู่กับความสามารถควบคุมระบบ กฎเกณฑ์ และสภาพงานขององค์กร

2. กระบวนการเกิดและกระบวนการเปลี่ยนพฤติกรรม
3. ผลของพฤติกรรมนั้นต่อตนเอง ต่อพวกพ้อง ต่อผู้อื่น และสังคมส่วนรวม

ความสำคัญของจริยธรรม

การปฏิบัติงานเพื่อจรรโลงสังคมให้คงอยู่ สงบสุข เจริญก้าวหน้า และเกิดความสมดุล สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกในทางที่ถูกต้องเหมาะสม สิ่งสำคัญพื้นฐานหนึ่งที่จำเป็นยิ่งคือ จริยธรรมและจรรยาบรรณ “ถ้าเปรียบสังคมเหมือนต้นไม้ไม่มีแก่น จริยธรรมก็เหมือนแก่น ถ้าเปรียบความรู้เหมือนดิน จริยธรรมย่อมเหมือนน้ำ ดินที่ไม่มีน้ำยึดเหนี่ยวเกาะกุม ย่อมเป็นฝุ่นละอองให้มีความสำคัญมากกว่าประโยชน์ คนมีความรู้ที่ไม่มีจริยธรรมจึงมักเป็นคนที่ก่อความรำคาญหรือความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นอยู่เนื่อง ๆ” (วศิน อินทสระ, 2551, น. ๗) จริยธรรมจึงเป็นหลักสำคัญสำหรับการปฏิบัติจะเป็นประโยชน์ได้ดังนี้ คือ 1) ต่อตนเอง ช่วยให้คิดให้กระทำในสิ่งที่ดี สร้างประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม มีสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและจงใจให้ทำแต่สิ่งดี มีความเจริญ 2) ต่อสังคม การไม่ทำชั่วเป็นการช่วยให้สังคมไม่ต้องแก้ไขปัญหา สังคมจะมีความเจริญก้าวหน้าได้ คนดีจึงเป็นผู้รักษาสังคมด้วยการไม่ทำลายสังคมไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรของประเทศ สภาพแวดล้อม หรือการประพฤติดุจจริต 3) ด้านการรักษาจริยธรรม ด้วยการศึกษานำไปปฏิบัติจึงเป็นการรักษาจริยธรรมให้คงอยู่ 4) การพัฒนาบ้านเมือง ด้วยการพัฒนาจิตใจคนควบคู่กันไปกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจสังคม (รัตนวดี โชติพนิช, 2554, น. 14) ดังนั้น ความสำคัญของจริยธรรมมีดังนี้ (วศิน อินทสระ, 2539, น. 6-7)

1. ช่วยให้ชีวิตดำเนินไปด้วยความราบรื่นและสงบ ไม่พบอุปสรรค สังคมสงบสุข ทุกคนจะใช้เวลาที่มีทั้งหมดช่วยกันพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญมั่นคง เป็นปึกแผ่น เป็นอารยประเทศ
2. ช่วยให้คนเรามีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา เตือนสติให้รักษาเกียรติยศชื่อเสียงของตนเองและวงศ์ตระกูล ไม่เบียดเบียนผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส
3. ช่วยสร้างความมีระเบียบวินัยให้แก่บุคคลในชาติ เป็นการประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าถูกต้อง พึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงร่วมสังคมเดียวกัน
4. ช่วยควบคุมไม่ให้คนไม่ดีมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นนับว่าเป็นคุณแก่สังคม โดยการชี้ทางอ้อม แนะนำสั่งสอนโดยตรงได้ เช่น แนะนำให้แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม อย่าเห็นแก่ตัว อย่าเห็นแก่ได้ จนสร้างความเดือดร้อนให้แก่คนอื่น
5. ช่วยทำให้นุชนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ร่ำเรียนมาสร้างสรรค์แต่สิ่งดีมีคุณค่า ประกอบอาชีพที่สุจริต สร้างสรรค์คุณประโยชน์ให้แก่คนทั่วไป รวมทั้งสังคมและประเทศชาติ
6. ช่วยควบคุมความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจของคนให้เติบโตไปพร้อม ๆ กัน สิ่งที่จะได้รับการสร้างหรือผลิตขึ้นมาจากประโยชน์ที่สุข สร้างสรรค์สิ่งที่มีคุณค่าต่อคนในสังคมและประเทศชาติ

นอกจากนั้น จริยธรรมสามารถหลอมรวมบุคคลที่เข้ามาปฏิบัติงานร่วมกันอย่างมีจิตสำนึกรับผิดชอบ ชื่อสัตย์สุจริต ครองตนในความดีงามถูกต้อง รวมถึงมีการปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้ออาทร เอาใจใส่ดูแลซึ่งกันและกัน อันเป็นผลทำให้องค์กรมีสภาพน่าอยู่และมีความสุข บุคลากรขององค์กรมีความภาคภูมิใจและพึงพอใจ เกิดความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ มีความกระตือรือร้นและทุ่มเทสติกำลังความสามารถในการปฏิบัติงาน รวมทั้งสามารถผลักดันและผลิตผลงานที่ดีมีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้บริหารต้องสามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือเทคนิควิธีการต่าง ๆ เช่น การสร้างภาวะผู้นำต้นแบบ การฝึกอบรม การจัดทำประมวลจริยธรรม และการปฏิญาณตน การตรวจสอบจริยธรรม และการบริหารทรัพยากรบุคคล ต้องใช้บูรณาการร่วมกันอย่างกลมกลืน เพราะจะทำให้เกิดองค์กรที่มีศักดิ์ศรี ความภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งขององค์กร (ปานจิต จินดากุล, 2549, น. 12)

ดังนั้น ความสำคัญของจริยธรรมจึงควรอยู่ที่หลักการประพฤติปฏิบัติและรักษาจริยธรรมให้คงอยู่อย่างมีคุณประโยชน์ที่ช่วยให้ตนเองมีความคิด การกระทำแต่สิ่งดี ละเว้นสิ่งไม่ดี เพื่อพัฒนาร่างกายและจิตใจสำหรับสร้างประโยชน์ให้กับตนเอง ผู้อื่น สังคม ให้เกิดความเจริญเติบโตก้าวหน้าและทันต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของสังคมโลก

บทบาทจริยธรรมระดับจุลภาค

หน้าที่ของมนุษย์ในการให้ความร่วมมือจัดเตรียมและสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันในสิทธิและสิ่งที่พึงกระทำที่พึงตระหนัก เป็นกรอบการสร้างความสำเร็จที่สังคมพยายามชี้ให้เห็นสิ่งที่ควรกระทำ รู้จักแยกแยะสิ่งดีชั่ว และการกระทำต้องเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับในการประพฤติปฏิบัติ นั้น เป็นระบบกฎเกณฑ์การวิเคราะห์ความประพฤติผิดหรือถูกของคนที่ได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงมาจากประสบการณ์แล้วปรับพฤติกรรมให้เข้ากับกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานของความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม (Atkinson, Holmgren, & Juola, 1969, p. 10; Brown, 1968, p. 411; Good, 1973, p. 98; Piaget, 1960, p. 1) ซึ่งบุคคลผู้เกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อจริยธรรมในองค์กรหน่วยงานคือ ผู้บังคับบัญชาโดยตรง ผู้บริหารอื่น พนักงานอื่น ผู้ปฏิบัติงานโดยตรง ผู้ได้บังคับบัญชาโดยตรง และสังคมภายนอก (จำเนียร จวงตระกูล, 2563, น. 596) โดยบุคคลเหล่านี้ ควรมีบทบาทหน้าที่ทางจริยธรรมที่พึงปฏิบัติดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 บทบาทหน้าที่ทางจริยธรรมของผู้บังคับบัญชาในองค์กร

ทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร	บทบาทหน้าที่ทางจริยธรรมที่พึงปฏิบัติ
ผู้บังคับบัญชา/ผู้บริหาร/ ผู้นำ	- เห็นคนในองค์กรและผู้อื่นเป็นศูนย์กลาง - ใช้อำนาจที่มีอยู่บริการช่วยเหลือคนในองค์กรและผู้อื่น - มีวิสัยทัศน์กับเพื่อนร่วมงานและผู้ได้บังคับบัญชา - เปิดกว้าง เรียนรู้ข้อบกพร่องและคำวิจารณ์ - กระตุ้นความเป็นอิสระในความคิดและยินยอมเปิดโอกาสส่งเสริมการสื่อสารสองทางให้กับผู้ได้บังคับบัญชา

- สนับสนุนช่วยเหลือและฝึกฝนผู้ใต้บังคับบัญชาตามมาตรฐานทางศีลธรรมที่ตอบสนองผลประโยชน์องค์กรและสังคม
- มุ่งมั่นทำหน้าที่รับผิดชอบเพื่อความเจริญก้าวหน้าให้องค์กร
- มีเมตตา กรุณา ยึดหลักพรหมวิหารสี่
- แต่งกายสุภาพ มีพฤติกรรมซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา เป็นแบบอย่างที่ดี
- ให้ความยุติธรรมและความเสมอภาคต่อผู้ใต้บังคับบัญชา
- เป็นผู้ทันสมัยด้วยการศึกษาความรู้อยู่เสมอ
- ละเว้นกลวิธีทางอิทธิพลหาประโยชน์ส่วนตัว
- พึงรักษาความลับของผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้อื่น
- เป็นผู้รับผิดชอบทุกอย่างตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในองค์กร
- ไม่ปิดความลับไปให้ผู้อื่น
- มีความอดทน เยือกเย็น ด้วยหลักเหตุผลที่ถูกต้อง และระมัดระวังคำพูดทั้งต่อหน้าผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้อื่น และสาธารณชน
- เอาใจใส่ ห่วงใย ดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งทุกข์และสุขสม่ำเสมอ
- งดเว้นอบายมุข
- มีความสุภาพ อ่อนโยน จริงใจ ไม่เสแสร้งต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้อื่น ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
- ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น

ที่มา : ดัดแปลงจาก เนตรพัฒนา ยาวีราช, 2551, น. 65, 68 และจินตนา บุญบงการ, 2552, น. 127-130

ตารางที่ 2 บทบาทหน้าที่ทางจริยธรรมของผู้ใต้บังคับบัญชาในองค์กร

ทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร	บทบาทหน้าที่ทางจริยธรรมที่พึงปฏิบัติ
ผู้ใต้บังคับบัญชา/ ผู้ปฏิบัติงาน/ลูกน้อง	- มุ่งทำงานเพื่ออนาคตด้วยความขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวมอย่างเต็มความสามารถ ไม่ย่อท้อ - มีความซื่อสัตย์สุจริตตามบทบาทหน้าที่ที่รับผิดชอบ - ควบคุมตนเองให้มีความอดทน และภาคภูมิใจในการทำความดี - มองเห็นและเข้าใจคุณค่าในประโยชน์และความดีของการทำงานในหน้าที่ - ใช้สติปัญญา ความเฉลียวฉลาดที่เหมาะสมในหน้าที่ - รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา - มีอารมณ์ที่มั่นคง และมีความสุขในการทำงาน - รักษาพันธะสัญญาที่มีต่อส่วนรวมมากกว่าตนเอง - มีวินัยและพร้อมรับผิดชอบต่อตนเอง

- มีความห่วงใย เอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจ ต่อเพื่อนร่วมงานและผู้อื่น
- มีความเคารพต่อตนเองและผู้อื่นอย่างมีมนุษยธรรม
- ตระหนักและให้ความสำคัญต่อความรับผิดชอบในหน้าที่
- มีความเสียสละและพร้อมปกป้องรักษาทรัพยากรในองค์กร
- มุมานะพยายามฝ่าฟันอุปสรรคอย่างไม่ย่อท้อโดยยึดหลักความดีที่ถูกต้อง

ที่มา : ดัดแปลงจาก ดวงเดือน พันธุนาวิน, 2544, น. 187-199 และ Brown, 1968.

ตารางที่ 3 บทบาทหน้าที่ทางจริยธรรมของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรต่อสังคมภายนอก

สังคมภายนอก	บทบาทหน้าที่ทางจริยธรรมที่พึงปฏิบัติ
สิ่งแวดล้อม/วัฒนธรรม/ ชุมชน/ระเบียบสังคม	- ให้ความสำคัญกับหลักการคิดอย่างรอบคอบ - มีปฏิสัมพันธ์ตามบทบาททางสังคมโดยยึดหลักมนุษยธรรม - มีคุณสมบัติตามข้อประพฤติปฏิบัติที่ดีทำให้บุคคลในสังคมสามารถทำตามบทบาทหน้าที่ของตนเองได้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย - มีความอ่อนน้อม ถ่อมตน และให้เกียรติบุคคลในสังคม - กล่าววาจาสุตย์อย่างจริงใจต่อบุคคลและสังคมโดยรวม - ยึดถือกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หลักการที่ถูกต้องอย่างเหมาะสมตามบริบททางวัฒนธรรมในสังคมโดยรวม - มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น - มีความรักชาติ ศาสนา - ไม่แบ่งชนชั้นกับบุคคลในสังคมโดยรวม

ที่มา : ดัดแปลงจาก สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2550; Adams & Balfour, 2005, pp. 118, 129 และ MacIntyre, 2007, pp. 128-129.

กล่าวโดยสรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของผู้บังคับบัญชา ผู้บริหาร ผู้นำ ผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้ปฏิบัติงาน ลูกน้อง สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ชุมชน ระเบียบสังคม จะให้ความสำคัญต่อหลักการคิดอย่างรอบคอบ การประพฤติปฏิบัติ โดยใช้สติปัญญาอย่างมีสติสัมปชัญญะ มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีมนุษยสัมพันธ์อันดี สนับสนุนช่วยเหลือและเปิดโอกาส ไม่ใช่อำนาจในที่มิชอบ มีความตระหนักและเพียรพยายามทำงานเพื่ออนาคตอย่างเต็มความสามารถ ซื่อสัตย์สุจริต มุ่งมั่นทำความดี มองเห็นคุณค่าและความภาคภูมิใจต่อความดี และมีความเสียสละตามหลักความยุติธรรมและมนุษยธรรม

แนวทางการจัดการจริยธรรมในองค์กร

การจัดการแบบมีศีลธรรม (Moral management) โดยการปฏิบัติตามมาตรฐานของจริยธรรมหรือมาตรฐานความประพฤติทางวิชาชีพ แม้ว่าจะไม่มีความชัดเจนในมาตรฐานจริยธรรม แต่ผู้จัดการที่มีศีลธรรมจะพยายามปฏิบัติอย่างมีจริยธรรมโดยคำนึงถึงปทัสถาน มาตรฐานความประพฤติของวิชาชีพ แรงจูงใจ เป้าหมาย โดยยึดกฎหมายเป็นแนวทาง รวมถึงยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติโดยทั่วไปที่มีความถูกต้องเหมาะสม (จำเนียร จวงตระกูล, 2563, น. 571) ดังที่ Carroll (1993, p. 103) ตั้งคำถามไว้ว่า “การกระทำ การตัดสินใจ หรือพฤติกรรมนี้ มีความเป็นธรรมต่อพวกเราทุกคน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องหรือไม่”

ตารางที่ 4 แนวทางตามหลักจริยธรรมและการทดสอบจริยธรรมเพื่อการตัดสินใจ

หลักและการทดสอบ	หลักการพิจารณา
หลักจริยธรรม	
หลักประโยชน์นิยม (Principle of utilitarianism)	ผลของการกระทำเป็นหลัก “ควรกระทำเพื่อให้เกิดส่วนที่ดีมากกว่าส่วนที่ไม่ดีสำหรับทุกคน”
หลักสิทธิ (Principle of rights)	ถือสิทธิของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นที่ตั้ง “สิทธิจะถูกละเมิดได้ก็แต่โดยสิทธิพื้นฐานอย่างอื่นให้มีสิทธิมากกว่าเท่านั้น”
ความยุติธรรม (Principle of Justice)	ถือความยุติธรรมเป็นหลักที่ตั้ง “การกระทำ พฤติกรรม หรือการตัดสินใจมีความยุติธรรม”
หลักกฎทองคำ (Golden Rule)	ปฏิบัติต่อผู้อื่นเช่นเดียวกับที่ท่านต้องการให้เขาปฏิบัติต่อท่าน “เอาใจเขามาใส่ใจเรา”
การทดสอบจริยธรรม	
ทดสอบสามัญสำนึก (Test of common sense)	กิจกรรม พฤติกรรม หรือการตัดสินใจเป็นเหตุเป็นผลหรือสามัญสำนึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจ
ทดสอบการกระทำตนอย่างดีที่สุด (Test of One’s Best Self)	ผู้ตัดสินใจยึดถือหลักการจริยธรรม 4 หลักการ
ทดสอบโดยเปิดเผยต่อสาธารณะ (Test of Making Something Public)	ความรู้สึกที่เกิดจากการตัดสินใจหรือการกระทำที่ปรากฏในข่าว สื่อมวลชนแก่สายตาคนทั่วโลก
ทดสอบการกลั่นกรอง (Test of Ventilation)	การนำเสนอกิจกรรมหรือการตัดสินใจให้แก่ผู้อื่นได้รับทราบและขอรับฟังความคิดเห็น ทำให้มีมุมมองหลากหลายเพื่อนำมาใช้พิจารณา กลั่นกรองเพิ่มเติม
ทดสอบความคิดที่บริสุทธิ์ (Test of the Purified Idea)	ยึดหลักการพิจารณาอย่างรอบคอบ ความคิดหรือการกระทำของผู้มีอำนาจหรือผู้บังคับบัญชาอาจไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องเสมอไป

ที่มา : ปรับปรุงจาก จำเนียร จวงตระกูล, 2563, น. 283, 582-583. และ Carroll, 1993, pp. 125-128

นอกจากนี้ บรรทัดฐานทางจริยธรรมส่วนตัวที่นำไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรม และเป้าหมายขององค์กร เป็นการศึกษาเกี่ยวกับบุคคลที่มีจริยธรรมและแสดงตนเป็นตัวแทนของระบบเกี่ยวข้องกับขอบข่ายพื้นฐาน 3 ทางเลือกของการตัดสินใจในการบริหารจัดการ คือ 1) ทางเลือกเกี่ยวกับกฎหมายและการปฏิบัติตามกฎหมาย 2) ทางเลือกเกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจที่อยู่นอกเหนืออำนาจกฎหมาย และ 3) ทางเลือกเกี่ยวกับการจัดลำดับความสำคัญของผลประโยชน์ส่วนตัวให้มาก่อนผลประโยชน์ขององค์กร (Nash, 1990, p. 5)

แสดงให้เห็นได้ว่า แนวทางการจัดการจริยธรรมในองค์กร ควรคำนึงถึงหลักจริยธรรมที่มีหลักการพิจารณาเกี่ยวกับผลของการกระทำตามหลักประโชยน์นิยม สิทธิของบุคคล การกระทำ พฤติกรรม การตัดสินใจที่มีความยุติธรรม และปฏิบัติต่อผู้อื่นเช่นเดียวกับที่ตนเองต้องการให้เขากระทำต่อตนเองด้วยการเอาใจเขามาใส่ใจเรา โดยมีการทดสอบสามัญสำนึกจากกิจกรรม พฤติกรรม หรือการตัดสินใจอันเป็นเหตุและผลตามหลักจริยธรรมโดยเปิดเผยต่อสังคมโลกด้วยการพิจารณากลับกรองอย่างรอบคอบ

บทสรุป

ทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรจำเป็นต้องมีพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรมที่จำเป็นประกอบด้วย กระบวนการทางความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม โดยมุ่งเน้นไปที่ผลลัพธ์ที่ตามมาคือการเป็นคนดีมากกว่าการทำความดี ด้วยการคิด คัดกรอง แยกแยะ และตัดสินใจที่ตั้งอยู่บนหลักการของความเป็นเหตุเป็นผลในสถานการณ์แวดล้อมได้จริงโดยสมบูรณ์ เพื่อพัฒนาองค์กรให้เจริญเติบโตและคงอยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรีของความเป็นตัวแทนแห่งดอกบัวสีขาวบริสุทธิ์ซึ่งโผล่พ้นน้ำได้อย่างสง่างาม อันจะนำไปสู่การสร้างวินัย ความประพฤติปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของสังคมส่วนรวมด้วยความสงบ เรียบร้อย สามารถสร้างสรรค์คุณประโยชน์ให้มีความเจริญทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจที่ดีงามต่อตนเอง ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมองค์กร องค์กร และผู้อื่นไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องควรมีบทบาทหน้าที่พึงปฏิบัติทางจริยธรรมโดยยึดหลักการทางความคิดอย่างมีสติมั่นคง รอบคอบ มุ่งมั่น เสียสละ ปกป้องดูแลรักษาทรัพยากรภายในองค์กรและภายนอกด้วยความดีที่ถูกต้องอย่างมีมนุษยธรรมให้เกิดผลสำเร็จลุล่วงตามเป้าประสงค์ รวมไปถึงความมีน้ำใจ อ่อนน้อม ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ไม่มีการแบ่งชนชั้นและเชื้อสายต่อกันตามสิทธิพื้นฐาน ซึ่งเป็นหลักการจัดการแบบมีศีลธรรมตามมาตรฐานของจริยธรรมและความประพฤติทางวิชาชีพ เพื่อให้เกิดสัดส่วนของความดีมากกว่าสัดส่วนของความไม่ดี เป็นไปตามบรรทัดฐานอย่างมีครรลองครองธรรม โดยไม่มีอิทธิพลทางความคิดของผู้มีอำนาจเหนือกว่ามาครอบงำ พร้อมกันกรองจิตสำนึกถึงผลกระทบที่จะทำให้เกิดบาป บุญ คุณ โทษ ได้ในอนาคตกาล

เอกสารอ้างอิง

- จำเนียร จวงตระกูล. (2563). *การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: ทฤษฎีและการปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- จินตนา บุญบงการ. (2552). *จริยธรรมทางธุรกิจ*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2564)

ดวงเดือน พันธมนาวิน. (2544). *พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 2 จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

ดวงเดือน พันธมนาวิน. (2551). *การวิจัยเพื่อการพัฒนาเครื่องมือวัดทางจิตแบบพหุระดับในบริบทของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

เนตร์พัฒนา ยาวีราข. (2551). *จริยธรรมธุรกิจ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ทริปเพิ้ล กรุ๊ป.

ประโยชน์ ส่งกลิ่น. (2561). *การฟื้นคืนกลับมาของจริยธรรมเชิงคุณธรรมในการบริหารรัฐกิจ*. มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์.

ปานจิต จินดากุล. (2549). *การสร้างองค์การที่มีศักดิ์ศรีและจริยธรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักงาน.

รัตนวดี โชติกพนิช. (2554). *จริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพครู*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วสิน อินทสระ. (2539). *จริยธรรมกับบุคคล*. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.

วสิน อินทสระ. (2551). *จริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2550). *คั่นฉ่องส่องจริยศาสตร์ : บทพิจารณาว่าด้วยธรรมะและอธรรมในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : ศึกษิตสยาม.

Adams, B. G. & Balfour, D. L. (2005). "Public Service Ethics and Administrative Evil: Prospects and Problems," in Federickson and Ghore, eds. *Ethics in Public Management*, pp. 114-138.

Aristotle. (1999). *Nicomachean Ethics*. Kitchener : Batoche Books.

Atkinson, R. C., Holmgren, J., & Juola, J. F. (1969). Processing time as influenced by the number of elements in a visual display. *Perception & Psychophysics*, 6(6), 321-326.

Bowman, J. S., & West, J. P. (2015). *Public Service Ethics : Individual and Institutional Responsibilities*. London : SAGE Publication Ltd.

Brown, R. (1968). *Social Psychology*. New York : The Free Press.

Carroll, J. B. (1993). *Human cognitive abilities: A survey of factor-analytic studies*. Cambridge University Press.

Good, C. V. (1973). *Dictionary of Education*. 3rd ed. New York : McGraw-Hill.

Hoffman, L. R. (1979). Applying experimental research on group problem solving to organizations. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 15(3), 375-391.

Hooft, S. V. (2006). *Understanding Virtue Ethics*. Chesham : Acumen.

Kohlberg, L. (1976). Moral stages and moralization. *Moral development and behavior*, 31-53.

Koven, S. G. (2015). *Public Sector Ethics: Theory and Applications*. London : CRC Press.

MacIntyre, A. (2007). *After Virtue: A Study in Moral Theory*. Indiana : University of Notre Dame Press.

Menzel, D. C. (2001). Ethics and Public Management. *PUBLIC ADMINISTRATION AND PUBLIC POLICY*, 91, 349-364.

Nash, J. C. (1990). *Compact numerical methods for computers: linear algebra and function minimisation*. CRC press.

Piaget, J. (1960). *The Moral Judgment of the Childs*. Illinois : The Free Press.

Svara, J. (2015). *The Ethics Primer for Public Administrators in Government and Nonprofit Organizations*. Burlington : Jones & Bartlett Learning.

การบำบัดยาเสพติด: อำนาจของผู้บำบัด และการลงโทษทางวินัย

SUBSTANCE ABUSE TREATMENT SERVICES: THERAPIST POWER AND DISCIPLINARY ACTIONS

Received: 16/04/2564

Revised: 19/05/2564

Accepted: 22/05/2564

เจษฎา นันใจวงศ์¹

Jetsada Nunjaiwong¹

บทคัดย่อ

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดจากอดีตสู่ปัจจุบัน ทำให้เกิดกลไกการทำงานทั้งด้านการจับกุมปราบปราม รวมถึงการนำผู้ติดยาเข้ารับการบำบัดยาเสพติดในระดับต่าง ๆ ทั้งในสถานพยาบาล สถาบันเชิงอำนาจในการกำกับควบคุม และลงโทษมนุษย์ บทความวิชาการ เรื่อง การบำบัดยาเสพติด: อำนาจของผู้บำบัด และการลงโทษทางวินัย มีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนให้สังคมได้เกิดการทบทวนถึงความรุนแรงของการบำบัดยาเสพติดที่มีอยู่ ความยั่งยืนของการยุติการพึ่งพิงยาเสพติดด้วยตนเองของผู้เสพ การให้โอกาสทางสังคมสำหรับผู้ต้องขัง และผู้พ้นโทษ รวมถึงวิพากษ์ถึงระบบการบำบัดยาเสพติดในปัจจุบัน โดยเสนอแนวคิดด้านการบำบัดยาเสพติดที่ควรให้ความสำคัญกับการทำงานในมิติของความเป็นมนุษย์ที่ไม่ควรได้รับความรุนแรงภายใต้การบำบัดยาเสพติด ด้วยกระบวนการที่คำนึงของผู้เขียนตามแนวคิดยุคหลังโครงสร้างนิยม โดยมีแนวคิดเทคโนโลยีแห่งตัวตนของ มิเชล ฟูโกต์ และแนวคิดจริยธรรมแห่งตัวตนของอิมมานูเอล ค้านท์ ในการมีส่วนร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับผู้ติดยาจากส่วนลึกภายในจิตใจ

ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะเผยให้เห็นว่า ระบบบำบัดยาเสพติดในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากชุดความรู้ด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์กระแสหลักในการกำหนดรูปแบบ และแนวทางการบำบัด โดยเฉพาะการกำกับร่างกายผู้ติดยาด้วยเหตุผลเชิงวินัยให้อยู่ภายใต้สถานบำบัด ทั้งนี้ ภายใต้แนวคิดยุคหลังโครงสร้างนิยมกลับเผยให้เห็นว่ามนุษย์สามารถที่จะยุติการพึ่งพิงยาเสพติดได้โดยอาศัยเทคโนโลยีแห่งตัวตน และจริยธรรมแห่งตัวตนเป็นเครื่องมือกำกับในการยุติการพึ่งพิงยาเสพติด โดยจะยังมีความยั่งยืนมากขึ้นหากผู้เข้ารับการบำบัดได้รับการสนับสนุนทางสังคม และการเสริมพลังอำนาจอย่างเหมาะสมภายใต้บริบทที่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: การบำบัดยาเสพติด, อำนาจ, การลงโทษทางวินัย

¹นักทฤษฎีวิทยา ปฏิบัติการ, ทักษสถานเปิดหนองน้ำขุน, กรมราชทัณฑ์, กระทรวงยุติธรรม

¹Penologist officer, Practitioner level, Nongnamkhun open correctional institution, Department of Corrections, Ministry of Justice

*E-mail: jetsada.nun@gmail.com

ABSTRACT

From the situation of drug abuse in the past to the present causing mechanisms to work on both sides' suppression including bringing drug addicts to various levels of drug abuse therapy in medical institutions and institutions that control power and punish human beings. The academic article on drug abuse therapy services: Therapist power and disciplinary actions aim to exchange for society to review the violence of existing drug abuse therapy services. The studies focus on the sustainability to stop addiction by themselves by providing social opportunities for inmates and ex-inmates including criticism of the current drug abuse therapy services by proposing a new drug abuse therapy concepts focusing on functions in a human value without any subject to violence under drug therapy. With the author's paradigm following the post-structuralism concept, it is based on Technology of self by Michael Foucault and Self-ethics by Immanuel Kant to the transformation of addicts from the deep mind.

The results and the recommendations were revealing that the current therapy services have been influenced by mainly on medical concepts to determine formats and treatment guidelines with an emphasis on strong disciplinary actions under institution that control power. However, under the concept of the post-structuralism revealing, it shows that humans are able to end their dependence on drugs by means of the Technology of self and Self-ethics as a regulatory tool in ending drug dependences. It will become more sustainable if the clients receive the treatment, social support and appropriate empowerment under different contexts.

Keywords: Drug abuse therapy services, Power, Disciplinary actions

บทนำ

การแพร่ระบาดของยาเสพติด (substance) เป็นปัญหาสังคมอย่างหนึ่งที่เรื้อรังยาวนานตั้งแต่ผู้เขียนจำความได้ หรืออาจเรียกได้ว่าอยู่ในอดีตที่ยังเป็นความทรงจำของผู้เขียนได้เป็นอย่างดี ยาเสพติดในปัจจุบันถูกจำแนกประเภทตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ ประเภทแรก ยาเสพติดให้โทษชนิดร้ายแรง เช่น เฮโรอีน (Heroin) ประเภทที่สอง ยาเสพติดให้โทษทั่วไป เช่น มอร์ฟีน (Morphine) ประเภทที่สาม ยาเสพติดให้โทษที่มีลักษณะเป็นตำรับยาและมียาเสพติดประเภทที่สองผสมอยู่ด้วย ประเภทที่สี่ สารเคมีที่ใช้ผลิตยาเสพติดประเภทแรกและประเภทที่สอง ประเภทที่ห้า ยาเสพติดให้โทษที่มีได้เข้าอยู่ในประเภทแรกถึงประเภทที่สี่ เช่น กัญชา และพืชกระท่อม (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2522) แม้ว่าปัจจุบันประเทศไทยจะมีประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ระบุชื่อยาเสพติดให้โทษประเภท 5 พ.ศ.2563

ในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2563 ให้กัญชา พืชในตระกูล Cannabis ไม่เป็นยาเสพติดให้โทษ ประเภท 5 แล้วก็ตาม แต่ยังคงต้องได้รับอนุญาตให้สกัด หรือผลิตในประเทศอย่างถูกต้องตามกฎหมายควบคุมของ กระทรวงสาธารณสุข นอกจากนี้ การตรวจปัสสาวะเบื้องต้นด้วยชุดทดสอบทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ยังสามารถ ตรวจหาสาร Cannabis ในร่างกายมนุษย์ได้ แต่ให้ถือว่ามิใช่เป็นการเสพสารเสพติดประเภท 5 (ตาม พรบ. ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522) ที่ในอดีตถือว่ามีความผิดตามกฎหมายในฐานะผู้เสพ (ราชกิจจานุเบกษา, 2563) ทั้งนี้ แม้ว่าปัจจุบันกัญชาจะถูกตัดออกจากการเป็นยาเสพติดตามประกาศดังกล่าว แต่สำหรับชุดความรู้แบบ วิทยาศาสตร์การแพทย์ นำโดยสมาคมจิตแพทย์แห่งสหรัฐอเมริกาก็ยังคงเนื้อหาของการกำหนดว่า การใช้กัญชา ด้วยการเสพเข้าสู่ร่างกายจนทำให้เกิดอาการเสพติดถือเป็นโรคทางจิตเวชจากสารเสพติดอย่างหนึ่ง (American psychiatric association, 1994, pp. 175-176) ซึ่งชุดความรู้ดังกล่าวยังคงนำมาซึ่งแนวทางการบำบัดรักษา อาการเสพติด (addiction) ด้วยผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ได้ตามเดิม และยังรวมถึงการบำบัดผู้ติดยาเสพติด (drug treatment services) ประเภทต่าง ๆ ที่มีระบาดในสังคมปัจจุบันอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า การศึกษาเสพติด ผลกระทบจากยาเสพติด รวมถึงนโยบายในการจัดการกับยาเสพติด เกี่ยวข้องกับชุดความรู้ (concept) ที่ก่อให้เกิดการสถาปนาอำนาจ และภาคปฏิบัติของอำนาจให้สังคมหนึ่ง ๆ มีอัตลักษณ์ (identity) ที่รับอิทธิพลจากชุดความรู้กระแสหลักด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์อันทรงอิทธิพล และ ส่งผลต่อภาคปฏิบัติในการกำกับพฤติกรรมมนุษย์ (อภิญา, 2561) เช่น การนิยามว่าผู้เสพเป็นผู้ป่วย (patient) ที่ต้องเข้ารับการรักษา หากไม่ได้รับการรักษาจะกลายเป็นผู้ติดยาแบบเรื้อรังซึ่งยากแก่การรักษาในภายหลัง ดังนั้น ภายใต้ชุดความรู้แบบวิทยาศาสตร์การแพทย์จึงเกี่ยวข้องกับอำนาจของผู้เชี่ยวชาญในการนำชุดความรู้นั้นมาสู่ การกำหนดแนวทางปฏิบัติต่อผู้ติดยาซึ่งเกี่ยวข้องกับบริบท และบรรยากาศของการบำบัดรักษา เช่น การออก ใบนัดหมายให้มาพบตามนัด การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสถานพยาบาล การทำงานเป็นขั้นเป็นตอนอย่างมีระบบ จนกระทั่งการต้องรับประทานยาเพื่อช่วยให้ลดความต้องการในการเสพ เช่น เมทาโดน (Methadone) (American psychiatric association, 1994, pp. 247-251)

ในขณะที่แนวคิดยุคหลังโครงสร้างนิยม (post-structuralism) เริ่มถูกนำมาอธิบายความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นในสังคม ด้วยเหตุผลที่ว่า แนวคิดยุคหลังโครงสร้างนิยมให้ความสำคัญกับความหมาย คุณค่าความเป็นมนุษย์ และพื้นที่ในการแสดงออกถึงตัวตน หรืออัตตา (self) ในสังคม

บทความวิชาการเรื่องนี้ ผู้เขียนในฐานะของผู้ปฏิบัติงานกับผู้กระทำผิด หรือนักโทษในเรือนจำ มีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนให้สังคมได้เกิดการทบทวนถึงความรุนแรงของการบำบัดยาเสพติดที่มีอยู่ ความยั่งยืนของการยุติการพึ่งพิงยาเสพติดด้วยตนเองของผู้เสพ การให้โอกาสทางสังคมสำหรับผู้ต้องขัง และ ผู้พ้นโทษ รวมถึงวิพากษ์ถึงระบบการบำบัดยาเสพติดที่มีอยู่ โดยเสนอแนวคิดด้านการบำบัดยาเสพติดที่ควรให้ความสำคัญกับการทำงานในมิติของความเป็นมนุษย์ที่ไม่ควรได้รับความรุนแรงภายใต้การบำบัดยาเสพติด ด้วยกระบวนการทศน์ของผู้เขียนตามแนวคิดยุคหลังโครงสร้างนิยมโดยการนำแนวคิดเทคโนโลยีแห่งตัวตนของ มิเชล ฟูกุต์ (Michael Foucault) และแนวคิดจริยธรรมแห่งตัวตนของ อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) มานำเสนอเพื่อเป็นแนวทางสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับผู้ติดยาอีกแนวทางหนึ่ง

ระบบบำบัดยาเสพติด: อำนาจ และการลงโทษ

การบำบัดยาเสพติดในปัจจุบันถูกแบ่งออกเป็น 3 ระบบด้วยกัน คือ ระบบสมัครใจ ระบบบังคับบำบัด และระบบต้องโทษ (กระทรวงสาธารณสุข, 2559, น. 12) ทั้งนี้ การบำบัดยาเสพติดทั้ง 3 ระบบ มีการเพิ่มระดับความเข้มข้นของกฎระเบียบ มาตรการ และการกำกับเชิงวินัยตามลำดับ กล่าวคือ ระบบสมัครใจเป็นระบบที่ใช้การสมัครใจเข้ารับการบำบัดยาเสพติดในฐานะผู้ป่วยกับสถานพยาบาลที่ให้บริการ โดยมีเงื่อนไขของการนัดหมาย และการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงาน ในขณะที่ระบบบังคับบำบัดเป็นการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานด้วยการบูรณาการ โดยมีกรมคุมประพฤติเป็นผู้ขับเคลื่อนหลักในการดำเนินงาน ทั้งนี้ ภายใต้ระบบดังกล่าว ผู้เสพส่วนหนึ่งจะต้องถูกจับกุม และนำตัวเข้ารับการตรวจพิสูจน์ที่เป็นสถานที่กักขังภายใต้การดำเนินงานร่วมระหว่างกรมราชทัณฑ์กับกรมคุมประพฤติระยะเวลาหนึ่ง และผู้ถูกบังคับบำบัดจะถูกคณะกรรมการตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูฯ ส่งตัวให้เข้ารับการบำบัดในสถานบำบัดต่าง ๆ เช่น ในค่ายทหารที่ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นสถานที่บำบัดยาเสพติด รวมถึงการถูกส่งให้เข้าเป็นผู้ป่วยในของโรงพยาบาลจิตเวชภายใต้โปรแกรมบำบัดที่เรียกว่าจิตสังคมบำบัด (matrix program) หากพบว่า ผู้เข้ารับการบำบัดรายดังกล่าวป่วยจิตเวชจากสารเสพติด (substance-related disorders) ที่ยืนยันโดยจิตแพทย์ (สุทิสสา ถาน้อย, 2561; เจษฎา นันใจวงศ์, 2562, น. 10)

รูปแบบการบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

เมื่อกล่าวถึงการบำบัด รักษา และฟื้นฟู ย่อมเกี่ยวข้องกับชุดความรู้แบบวิทยาศาสตร์การแพทย์นำโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์เป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนชุดความรู้นั้นให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการบำบัด โดยรูปแบบการบำบัด และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดมีหลายรูปแบบด้วยกันโดยเริ่มต้นจากการจำแนก (classification) ผู้เสพออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้ใช้ ผู้เสพ และผู้ติด ด้วยแบบสัมภาษณ์ของกระทรวงสาธารณสุข หากใครเป็นผู้ใช้ คือ เสพไม่เกิน 1 ครั้งใน 1 ปีที่ผ่านมา มักจะต้องได้รับการให้คำปรึกษา หรือร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านยาเสพติด แต่สำหรับผู้เสพ จะมีรูปแบบที่เข้มข้นขึ้น คือ มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หรือการทำจิตสังคมบำบัด เช่น การให้คำปรึกษารายบุคคล กลุ่มฝึกทักษะเลิการะยะเริ่มต้น กลุ่มฝึกทักษะป้องกันการกลับไปติดยาซ้ำ กลุ่มครอบครัวศึกษา กลุ่มช่วยกันเอง และกลุ่มสนับสนุนทางสังคม สำหรับผู้ติดจะใช้โปรแกรมชุมชนบำบัด (therapeutic community) ที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาทางจิตใจเป็นสำคัญ คือ การเลียนแบบพฤติกรรมดี การอยู่ร่วมกันเสมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน และการใช้อิทธิพลกลุ่ม นอกจากนี้ ยังมีการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพแบบเข้มข้นสายใหม่ (fast model) ที่พัฒนามาจากชุมชนบำบัด โดยให้ครอบครัวมีส่วนร่วม และยึดผู้ป่วยเป็นศูนย์กลาง คือ (Family = ครอบครัว, Alternative treatment activities = กิจกรรมทางเลือก, Self-help = การช่วยตนเอง, Therapeutic community = ชุมชนบำบัด) โดยมีระยะเวลาการบำบัด 4-6 เดือน และรูปแบบการบำบัดสุดท้ายสำหรับผู้ติดยาเสพติดชนิดรุนแรง (heart model) เน้นครอบครัว เน้นให้ความรู้ เน้นกิจกรรมกลุ่มเพื่อส่งเสริมการปรับพฤติกรรมของผู้ป่วย การพิจารณาความเป็นจริง และแนวทาง

ในการดำเนินชีวิต (Home = ครอบครัว, Education = การศึกษา, Activity promotion = การทำกิจกรรมกลุ่ม เพื่อส่งเสริมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม, Reality = การพิจารณาความเป็นจริง และ Therapeutic community = ชุมชนบำบัด) โดยมีระยะเวลาการบำบัด 1 ปี (พรพนธ์ วาทีสุนทร และ กฤติกา เฉิดโณม, 2552, น. 10-13)

แม้ว่าในปัจจุบันการบำบัดด้วยโปรแกรมจิตสังคมบำบัดจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบที่ไม่เคร่งครัดโดยไม่ต้องนอนพักรักษาแบบเป็นผู้ป่วยในบ้างก็ตาม แต่ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า บางโรงพยาบาลมีผู้เสพยาที่เข้าร่วมการบำบัดแบบครบตามจำนวนระยะเวลาการนัดหมายเพียงร้อยละ 55 อีกทั้งมีผู้ที่คงอยู่ในระบบการรักษา (retention rate) ต่ำกว่าเป้าหมายที่วางไว้คือร้อยละ 92 (วิภากรณ์ ปัญญาดี, 2563, น. 110) จากสถิติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผลการดำเนินงานภายใต้ชุดความรู้ด้านการบำบัดยาเสพติดแบบวิทยาศาสตร์การแพทย์ยังคงไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร โดยมีนัยสำคัญเผยให้เห็นว่า ผู้เข้ารับการบำบัดมักจะมีพฤติกรรมการบำบัด หรือออกจากกระบวนการบำบัดรักษาอยู่เสมอ

ในขณะที่ระบบบำบัดที่มีความเข้มข้นเชิงวินัยสูงสุด คือ ระบบต้องโทษ เป็นการดำเนินงานโดยกรมราชทัณฑ์ที่จะเริ่มดำเนินการกับผู้ค้า และผู้เสพยาที่ต้องรับโทษในเรือนจำตามคำสั่งศาล โดยการบำบัดยาเสพติดในเรือนจำ มุ่งเน้นทั้งการปรับเปลี่ยนด้านกายภาพร่างกาย (physical) และจิตใจ (mental) ควบคู่กันไปภายใต้ระยะเวลาในเรือนจำ เช่น หลักสูตรการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสำหรับกลุ่มผู้เสพยาเสพติด และผู้ค้ารายย่อยในเรือนจำ/ทัณฑสถานระยะเวลา 12 วัน (60 ชั่วโมง) (กรมราชทัณฑ์, 2561, น. 1) และหลักสูตรการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ต้องขังติดยาเสพติดก่อนพ้นโทษในเรือนจำ/ทัณฑสถานด้วยระยะเวลา 3 วัน (15 ชั่วโมง) (กรมราชทัณฑ์, 2561, น. 2) แต่หากจะพิจารณาประสิทธิภาพของการบำบัดยาเสพติดในระบบต้องโทษที่ผ่านมา ผู้เขียนพบว่า ยังคงต้องตั้งคำถามกับสถิติการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดที่ผ่านมา เช่น สถิติ ณ วันที่ 18 มีนาคม 2564 มีสถิติกระทำผิดซ้ำร้อยละ 65.29 เมื่อเทียบกับคดีอื่น ๆ หรือผู้ที่ได้รับการปล่อยตัวทั้งหมดในปีงบประมาณ พ.ศ.2562 กลับมารับโทษในเรือนจำที่ถือเป็นการกระทำผิดซ้ำร้อยละ 14.55 (กรมราชทัณฑ์, 2564) (เอกสารจากเว็บไซต์) ดังนั้น จากสถิติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การบำบัดยาเสพติดในเรือนจำด้วยอำนาจของผู้บำบัด หรือกฎเกณฑ์การบำบัดที่เคร่งครัดด้วยระเบียบวินัยยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้เข้ารับการบำบัดยาเสพติดยุติการพึ่งพิงยาเสพติดได้อย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ การบำบัดยาเสพติดที่ได้ผลดีกลับพบว่า ต้องมีการปรับรูปแบบการบำบัดที่มุ่งเน้นการบังคับด้วยกฎระเบียบที่เคร่งครัดเป็นกิจกรรมที่ผ่อนคลายมากขึ้น เช่น การให้ผู้เข้ารับการบำบัดเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองอย่างมีส่วนร่วมกับคณะวิทยากร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เข้ารับการบำบัดคนอื่น ๆ การเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีกับครอบครัวด้วยค่ายครอบครัว (family camp) ที่จะส่งผลต่อแรงสนับสนุนทางสังคม (social support) ให้ผู้เข้ารับการบำบัดคงอยู่ในระบบการบำบัดที่ยาวนานกว่าการบังคับบำบัดด้วยกฎระเบียบที่เคร่งครัดเกินไป นอกจากนี้ การเปิดพื้นที่ให้ผู้เข้ารับการบำบัดได้มีโอกาสทบทวนถึงปัญหาของชีวิต และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากยาเสพติดด้วยตนเองโดยมีครอบครัว หรือโอกาสทางสังคมเป็นเครื่องพยุงอยู่เบื้องหลังยังเป็นการส่งเสริมสนับสนุนการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างเข้าใจมากยิ่งขึ้น (วิภากรณ์ ปัญญาดี, 2563, น. 114-116)

อำนาจของผู้บำบัดยาเสพติด และการลงโทษทางวินัย

การบำบัดยาเสพติด (substance abuse treatment services) เป็นกลไกสำคัญที่ถูกนำมาใช้ในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากชุดความรู้กระแสหลักที่นิยามว่า หากบุคคลใดติดสารเสพติด (substance dependences) มีความจำเป็นต้องได้รับการบำบัดเพื่อให้สามารถยุติการเสพติดได้ ในที่นี้ สำหรับประเทศไทย ระบบบำบัดยาเสพติดจึงมีความเข้มข้นในการดำเนินการให้เป็นอย่างน้อย 3 ระบบ ด้วยกัน คือ ระบบสมัครใจ ระบบบังคับบำบัด และระบบต้องโทษ (กระทรวงสาธารณสุข, 2559, น. 12) โดยการบำบัดทั้ง 3 ระบบ ผู้ทำหน้าที่นักบำบัด (therapist) จะสอดแทรกการใช้อำนาจ และการลงโทษผู้เข้ารับการบำบัดเป็นเงื่อนไขสำคัญสู่ความสำเร็จ เช่น การอยู่ครบตามจำนวนชั่วโมงนัดหมาย หรือการเข้าร่วมกิจกรรมครบตามเงื่อนไขด้วย “อำนาจ” และ “การลงโทษ” ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่ากลไกการบำบัดดังกล่าว เกิดจากอิทธิพลของชุดความรู้แบบวิทยาศาสตร์การแพทย์ที่มองผู้เสพยาเป็น “ผู้ป่วย” ที่มีสภาพจิตผิดปกติที่ต้องรักษา (ไชยยา รัตนพันธ์, 2562, น. 18)

แต่ภายใต้การบำบัดด้วยชุดความรู้การแพทย์สมัยใหม่ดังกล่าว เปาโล แฟร์ (Paulo Freire) หนึ่งในนักคิดยุคหลังโครงสร้างนิยมกลับมองว่าการแพทย์สมัยใหม่สถาปนาความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (power relation) ระหว่างผู้ให้การรักษากับผู้รับการรักษาขึ้นมา เช่น ทุก ๆ ใบสั่งยา (prescription) เป็นการยึดเอียงทางเลือกของคน ๆ หนึ่งให้กับอีกคนหนึ่งต้องสยบยอม (Paulo Freire, 2559, น. 42) ด้วยเหตุนี้ ตามความคิดของเปาโล แฟร์ จะเห็นได้ว่า เมื่อมีผู้ป่วยเข้ารับการรักษาระบบการแพทย์สมัยใหม่ หากแพทย์สั่งให้ต้องรับประทานยาใด “ผู้ป่วย” ก็ต้องสยบยอมในการรับประทานยานั้นตามคำสั่ง และต้องรับประทานต่อเนื่องจนกว่าจะหมด หรือจนกว่าแพทย์จะสั่งให้หยุดรับประทาน

ยิ่งไปกว่านั้น หากมองย้อนไปที่การบำบัดยาเสพติดในระบบต่าง ๆ ทั้งที่สมัครใจ บังคับบำบัด และต้องโทษ ต่างก็มีกฎหมายเป็นตัวกำกับการบำบัด เช่น พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2545 ที่มีการกำหนดกฎเกณฑ์เงื่อนไขการบำบัด รวมถึงการจัดสร้างสถานบำบัดรูปแบบต่าง ๆ ให้สอดคล้องอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ทำหน้าที่กำกับควบคุม ด้วยเหตุนี้ อำนาจของผู้บำบัดจึงทวีคูณความรุนแรงอย่างชอบธรรมเมื่อมีกฎหมายรองรับ ยกตัวอย่างเช่น การบำบัดในระบบต้องโทษที่ถือว่ามีความเข้มข้นสูงสุด มีพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 เป็นเครื่องมือเอื้อให้ผู้บำบัดมีอำนาจแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เพราะเรือนจำนอกจากจะใช้เป็นที่คุมขังผู้กระทำผิดแล้ว ในขณะเดียวกันก็ถูกดัดแปลงให้ทำหน้าที่ด้านการบำบัดฟื้นฟูอาชญากรรมให้ผู้ต้องขังในระบบต้องโทษอีกด้วย ดังชื่อกรมราชทัณฑ์ที่ว่า Department of Corrections หรือกรมแห่งการแก้ไข เหตุที่ผู้เขียนกล่าวถึงการทำหน้าที่ด้านการบำบัดอาชญากรรมในเรือนจำนั้น สืบเนื่องจากสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ.ยาเสพติดให้โทษ พบว่า มีสูงถึงร้อยละ 81.29 เมื่อเทียบกับคดีอื่น ๆ ทั่วประเทศ ข้อมูล ณ วันที่ 1 เมษายน 2564 (กรมราชทัณฑ์, 2564) (เอกสารจากเว็บไซต์) ดังนั้น จากสถิติดังกล่าวอนุมานได้ว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ทั่วประเทศเป็นผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่มีประสบการณ์ในฐานะของผู้เสพยา และผู้จำหน่ายยาเสพติดมาก่อน เรือนจำจึงมีความจำเป็นต้องทำหน้าที่ด้านการบำบัดฟื้นฟูยาเสพติดให้กับผู้ต้องขังด้วยเช่นกัน แต่ผู้เขียนมีข้อสังเกตจากกฎหมาย พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ พ.ศ.2560 ตามหมวด 7 (วินัยและการลงโทษ) ในมาตรา 69 เมื่อผู้ต้องขังกระทำผิด

วินัย จะต้องถูกลงโทษสถานหนึ่งสถานใด คือ (1) ภาคทัณฑ์ (2) งดการเลื่อนขั้นโดยมีกำหนดเวลา (3) ลดขั้น (4) ตัดการอนุญาตให้เยี่ยมเยียน หรือติดต่อไม่เกิน 3 เดือน (5) ลด หรืองดประโยชน์ และรางวัลทั้งหมด หรือแต่บางส่วน หรือบางอย่าง (6) ชังเดี่ยวไม่เกิน 1 เดือน และ (7) ตัดจำนวนวันที่ได้รับการลดวันต้องโทษ (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) จะเห็นได้ว่า กฎหมายดังกล่าวเป็นเครื่องมือให้ผู้บำบัดมีอำนาจในการกำกับให้ผู้ต้องขังเข้ารับการบำบัดยาเสพติดแบบเข้มข้นด้วยเหตุผลเชิงวินัย และการลงโทษ ดังนั้น ทางรอดของผู้ต้องขังจึงต้องสร้างร่างกายที่สยบยอมกับอำนาจของเรือนจำ และอำนาจของ “ผู้คุม” เพื่อนำชีวิตให้รอดจากเรือนจำ

ร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขัง ได้รับการอธิบายจากนักคิดยุคหลังโครงสร้างนิยมคนหนึ่งนามว่า มิเชล ฟูโกต์ (Michael Foucault) ที่ได้นำเสนอแนวคิดที่แปลเป็นไทยว่า ร่างกายใต้บังคับ (docile body) โดยมีสาระสำคัญที่สามารถอธิบายการบำบัดยาเสพติดในเรือนจำได้ด้วยหลายประการ ทั้งนี้ ฟูโกต์ ได้นำเสนอให้เห็นว่า เรือนจำเป็นสถานที่ที่สร้างร่างกายของผู้ต้องขังให้เป็นไปตามอำนาจของผู้มีอำนาจ ในที่นี้ ฟูโกต์มองว่า ผู้มีอำนาจในเรือนจำ คือ ผู้คุม หรือเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่ได้วางเงื่อนไขกฎเกณฑ์ในการควบคุมผู้ต้องขังตลอดเวลา เช่น กฎเกณฑ์การวางอิริยาบถการกิน การนั่ง การนอน รวมถึงกิจวัตรต่าง ๆ ประจำวัน ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า เรือนจำมีการจัดแยกเป็นสัดส่วนของอาคารสถานที่อย่างเป็นระบบระเบียบ โดยสถานที่สำหรับเจ้าหน้าที่ และสถานที่สำหรับผู้ต้องขังจะถูกแยกออกจากกัน ผู้ต้องขังไม่มีสิทธิมาอยู่กับสถานที่ของเจ้าหน้าที่ รวมถึงการถูกควบคุมกิจกรรมด้วยตารางเวลาตั้งแต่ตื่นนอนจนสิ้นสุดระยะเวลาในการกลับขึ้นเรือนนอนอีกครั้ง โดยกิจวัตรในแต่ละวันจะสอดแทรกการฝึกระเบียบแถว การกำกับท่าทางการนั่ง การลุก การยืน การเดิน เพื่อให้เป็นระบบระเบียบง่ายแก่การควบคุม โดยร่างกายผู้ต้องขังตามแนวคิดของฟูโกต์ถูกมองว่าเป็นก้อนแป้งที่ผู้มีอำนาจสามารถปั้นแต่งให้เป็นรูปทรงต่าง ๆ ได้โดยง่ายด้วยกฎระเบียบ และการฝึกอย่างมี “วินัย” ในแต่ละวันจึงมีการประกอบสร้างพลังกำลังโดยแบ่งแยกผู้ต้องขังเป็นส่วนส่วนในการประกอบสร้างให้สร้างผลงานหรือผลิตผลให้กับเรือนจำ ลักษณะเช่นนี้ คือ การสร้างกองงานฝึกวิชาชีพที่แยกเป็นส่วนต่าง ๆ ให้ผลิต และประกอบผลงานอย่างเป็นสัดส่วนไม่ปะปนกัน (มิเชล ฟูโกต์, 2558, น. 16-73) นอกจากนี้ หากเรือนจำใดที่มีผู้ต้องขังหญิงด้วยแล้ว นอกจากที่ผู้ต้องขังหญิงจะถูกบ่มเพาะจากครอบครัวเพื่อให้เป็น “แม่ศรีเรือน” หรือเป็นภรรยาของสามี โดยมีกฎเกณฑ์ของขนบธรรมเนียมประเพณีกำกับว่าผู้หญิงที่ดีต้องทำอะไร แต่เมื่อผู้หญิงข้องเกี่ยวกับยาเสพติดย่อมต้องได้รับโทษ และเข้าสู่การบำบัดยาเสพติดเช่นเดียวกับชาย การใช้อำนาจในเรือนจำกับผู้ต้องขังหญิงจึงเป็นเทคโนโลยีแห่งอำนาจ (technology of power) ในการกำกับความคิด (thought) ความรู้สึก (feel) และจิตใจ (mind) หรือจิตวิญญาณ (soul) ส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงถูกกำกับพฤติกรรม และความคิดภายใต้แนวคิดชายเป็นใหญ่ (patriarchy) ที่ผู้หญิงต้องเป็นผู้หญิงที่ดี ภรรยาที่ดี และแม่ที่ดีของลูก ตามมาตรฐานที่สังคมชายกำหนด (เบญจวรรณ บุญโทแสง, 2559, น. 144-146)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การบำบัดยาเสพติดในปัจจุบันเป็นการบำบัดยาเสพติดที่มุ่งเน้นใช้สถาบันเชิงอำนาจ (วินัย) ในการทำหน้าที่ด้านการบำบัด ทั้งหมดเกิดขึ้นภายใต้ชุดความรู้แบบวิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ก่อให้เกิดการสถาปนาสถาบันบำบัดทั้งในระบบสมัครใจ (โรงพยาบาล) บังคับบำบัด และระบบต้องโทษ ทั้งหมดล้วนมีเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบที่มีอำนาจภายใต้กรอบของกฎหมายเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนดำเนินงานอย่าง

ชอบธรรม และหากสังเกตไปที่การบำบัดในระบบต้องโทษด้วยแล้ว จะเห็นว่าการมุ่งเน้นไปที่การจัดการทางกายภาพ (physical) ให้กับผู้เข้ารับการบำบัด เพื่อให้เกิดร่างกายที่สยบยอมต่ออำนาจของสถานบำบัดนั้น ๆ แต่เมื่อผู้เข้ารับการบำบัดพ้นไปจากช่วงระยะเวลาของการบำบัดกลับพบว่า มีผู้เข้ารับการบำบัดจำนวนหนึ่งกลับไปเสพยาเสพติด หรือจำหน่ายยาเสพติดซ้ำ ทั้งนี้ แม้ว่าส่วนหนึ่งเป็นผลจากการกลับไปอยู่ยังชุมชนเดิม ครอบครัวเดิม บริบทเดิม รวมถึงการคบหาปราศรัยกับเพื่อนเดิม ๆ และความเครียดเดิม ๆ จะถูกมองว่าเป็นสาเหตุให้ผู้ผ่านการบำบัดกลับมาเสพติดซ้ำก็ตาม (ไพโรจน์ บุญประเสริฐ, 2561, น. 204-205) แต่ข้อสังเกตของผู้เขียน คือ การบำบัดที่มุ่งเน้นเพียงการกำกับกายภาพยังไม่ก่อให้เกิดความยั่งยืนทางความคิดให้กับผู้ผ่านการบำบัดจนสามารถที่จะควบคุม หรือกำกับตนเองได้ภายหลังสิ้นสุดการบำบัด

การยุติการพึ่งพิงยาเสพติดด้วยตนเอง

การยุติการพึ่งพิงยาเสพติดด้วยตนเองเป็นแนวทางหนึ่งในการทำให้มนุษย์สามารถยุติการพึ่งพิงยาเสพติดได้ โดยใช้แนวคิดยุคหลังโครงสร้างนิยม (post-structuralism) เป็นแนวทางในการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับมนุษย์ที่ติดยา โดยวิธีการดังกล่าวแตกต่างจากการกำกับมนุษย์ให้ต้องสยบยอมต่อการบำบัดตามแนวทางสมัยใหม่ ทั้งนี้ การยุติการพึ่งพิงยาเสพติดด้วยตนเองเป็นการนำแนวคิดเทคโนโลยีแห่งตัวตน (technology of self) โดยมิเชล ฟูโกต์ มามีส่วนร่วมในการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ผู้ติดยาสามารถยุติการพึ่งพิงยาเสพติดด้วยตนเองอย่างมีจริยธรรมแห่งตัวตน (ปฤษฎา ชนะวรรษ, 2550, น. 25-49)

ภายใต้การยุติการพึ่งพิงยาเสพติดด้วยตนเอง สามารถแยกย่อยให้เห็นองค์ประกอบของแนวคิดอย่างน้อยสองส่วนด้วยกัน คือ ส่วนแรก แนวคิดเทคโนโลยีแห่งตัวตน นำโดยมิเชล ฟูโกต์ ที่มีข้อเสนอแนะในการทำงานกับมนุษย์ที่แตกต่างจากแนวคิดกลุ่มพฤติกรรมนิยม (behaviorism) ที่นำโดยกลุ่มซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) กล่าวคือ แนวคิดของฟูโกต์เป็นแนวคิดที่ก่อกำเนิดขึ้นหลังจากแนวคิดของฟรอยด์ ทั้งนี้ แนวคิดกลุ่มพฤติกรรมนิยมของฟรอยด์เชื่อในประสบการณ์แห่งชีวิตตั้งแต่วัยเด็ก รวมถึงการอธิบายเชิงลึกถึงจิตใจมนุษย์ (psyche) ที่เกิดจากประสบการณ์เรียนรู้ และปมฝังใจต่าง ๆ (complex) แต่สำหรับฟูโกต์ ได้มีข้อเสนอไปที่ความรู้ที่ซ่อนเร้นของมนุษย์จากประสบการณ์ชีวิต (hidden knowledge) (Hutton, 1988, p. 120) โดยฟูโกต์เห็นว่า โครงสร้างทางสังคมทั้งโครงสร้างของอำนาจ และโครงสร้างของสถาบันต่าง ๆ เช่น โรงเรียน หรือสถานบำบัด ยาเสพติดล้วนเป็นสถานที่ให้ความสำคัญกับการใช้อำนาจในการกำกับผู้ติดยา ผ่านกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่าผู้เชี่ยวชาญ เช่น จิตแพทย์ นักจิตวิทยา หรือนักบำบัด โดยในทางกลับกัน ฟูโกต์ให้ความเห็นว่าตัวตนของมนุษย์ (self) นั้นเองที่จะสามารถต่อสู้กับโครงสร้างทางสังคมเหล่านี้ แต่การต่อสู้ดังกล่าวมิได้หมายถึงการก่อให้เกิดสงครามสู้รบ แต่หมายถึงใช้ตนเองเป็นตัวกำกับตนเองในบริบทของสังคมสมัยใหม่ให้เป็นไปตามปรารถนา (desire) ที่ดีของตนเอง ดังนั้น ฟูโกต์จึงให้ความสำคัญถึงการมีจริยธรรมแห่งตัวตนเป็นตัวกำกับตนเองทางสังคมซึ่งรวมถึงจริยธรรมของผู้ติดยาที่ฝังรากลึก หรือถูกกดขี่มาเนิ่นนานก็สามารถที่จะถูกปลุกจริยธรรมขึ้นมาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ยุติการพึ่งพิงยาเสพติดได้ (Besley, 2005, pp. 76-79)

แนวคิดจริยธรรมแห่งตัวตน เป็นแนวคิดด้านจริยศาสตร์ หรือ Virtue Ethics ในภาษาอังกฤษที่ใช้ตอบคำถามว่า “การกระทำใดเป็นการกระทำดี” และ “การกระทำใดเป็นการกระทำเลว” โดยผู้ให้คำตอบในยุคสมัยใหม่สำหรับคำถามนี้ นำโดยอิมมานูเอล ค้านท์ (Immanuel Kant) นักคิดชาวเยอรมันที่เป็นเจ้าของผลงานด้านจริยศาสตร์ เรื่อง พื้นฐานของอภิปรัชญาของจรรยา (groundwork on the metaphysics of morals) เป้าหมายของค้านท์ คือ การนำเอาสำนึกทางจริยธรรมที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติมาทำให้เป็นระบบ โดยค้านท์เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนมีสำนึกในทางจริยธรรมเหมือนกันโดยธรรมชาติ แต่ด้วยอำนาจ และโครงสร้างทางสังคมต่างหากที่กดทับทำให้มนุษย์ไม่สามารถที่จะกำกับตนเองในการใช้ชีวิตให้เป็นคนดีได้ (โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, 2561, น. 168-169) จริยธรรมแห่งตัวตนจึงมีสาระสำคัญมุ่งเน้นที่การมีเจตนาดี (good will) คือ ต้องเป็นสิ่งที่ดีที่เกิดจากภายในของตัวเอง อันมิได้เกิดจากปัจจัยภายนอกที่เป็นตัวกระตุ้นเร้า (เช่น ยาเสพติด) เมื่อมนุษย์แยกแยะได้ว่าการใช้ชีวิตของตนเองเกิดจากการมีเจตนาดีที่ไม่ต้องการสร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง ครอบครัว หรือสังคม เช่นว่านี่เท่ากับว่ามนุษย์ผู้นั้นเข้าถึงการมีเจตนาดีต่อชีวิตตนเอง และคนรอบข้าง หลังจากนั้นมนุษย์ผู้มีเจตนาดีนั้นต้องรู้จักเคารพกฎจริยธรรม คือ การทำดีตามที่มีเจตนาดีที่ไม่มีสิ่งใดแอบแฝง หรือมีประโยชน์ทับซ้อน ในที่นี้หมายถึงต้องแยกแยะความสุขที่เกิดจากการเสพยา และเงินทองที่เกิดจากการจำหน่ายยา หากแยกแยะได้แล้วและตระหนักได้ว่า “ยาเสพติด” เป็นสิ่งที่ไม่ดีเพราะขัดกับศีลธรรมทางสังคม หรือเป็นสิ่งที่ส่งผลเสียให้กับผู้เสพ รวมถึงครอบครัวที่อาจสูญเสียคนที่รักจากการที่ต้องรับโทษในเรือนจำ เมื่อมนุษย์เข้าใจต้นตอของปัญหานี้ได้ มนุษย์ควรเคารพกฎจริยธรรม คือ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด (โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, 2561, น. 171-174) ดังนั้น คำสั่งในการกำกับตนเองได้ของมนุษย์ คือ คำสั่งแบบไม่มีเงื่อนไข คือ ไม่คาดหวังไกลเกินจริงเมื่อได้ลงมือปฏิบัติ เช่น ไม่ใช้การเลิกลาเพื่อได้ขึ้นสวรรค์ แต่เป็นการเลิกลาเพื่อให้ตนเองมีคุณภาพชีวิตที่ดี สุขภาพดี ร่างกายดี และมีงานทำที่ดี ในที่นี้ เนื่องจากการขึ้นสวรรค์ เป็นความคาดหวังที่ไกลเกินจริง และยังพิสูจน์ไม่ได้ว่าจะได้ขึ้นจริง ๆ (โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, 2561, น. 174-175)

เจษฎา นันใจวงษ์ ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับผู้มีประสบการณ์ชีวิตในวงจรรยาเสพติด ได้ใช้กระบวนการสร้างจิตสำนึกให้ผู้ต้องขังคดียาเสพติดจำนวนหนึ่งที่เป็นผู้ร่วมวิจัยได้ทบทวนตนเองผ่านกิจกรรมสนทนากลุ่มจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการเข้าถึงความรู้ ความจริง และใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการกำกับตนเองผ่านการวางแผนอนาคตให้ยุติฟุ้งฟิงยาเสพติด โดยมีครอบครัวเป็นพื้นฐานในการร่วมสร้างการขบคิดให้เข้าถึงความปรารถนาที่ดีของสมาชิกครอบครัวจนนำผู้ร่วมวิจัยมาสู่การยุติการฟุ้งฟิงยาเสพติดได้ภายหลังการพ้นโทษ (เจษฎา นันใจวงษ์, 2563, น. 15-22)

ดังนั้น การยุติการฟุ้งฟิงยาเสพติดด้วยตนเองจึงเกี่ยวข้องกับการที่ผู้ติดยาสามารถมีพลังในการทบทวนและสะท้อนความคิดของตนเองออกมา (reflection) เพื่อให้เกิดความคิดที่จะกำกับตนเองสู่การเปลี่ยนแปลงให้สามารถยุติฟุ้งฟิงยาเสพติดได้ โดยมีสำนึกรู้ต่อ “ความดี” หรือ “ความเลว” ที่ตนเองกำลังเลือกเดินอยู่ เมื่อมนุษย์เข้าใจ และทบทวนผลเสียจากการเสพยาด้วยตนเองได้แล้ว ผู้เสพจะสามารถเกิดการวางแผนชีวิตตนเองด้วยการนำตนเองออกจากสิ่งที่สร้างความเดือดร้อนให้กับชีวิตได้ โดยลักษณะเช่นว่านี้ คือ การที่มนุษย์ได้นำ

จริยธรรมแห่งตัวตนที่มีมาแต่กำเนิดจากการบ่มเพาะของครอบครัว ญาติพี่น้อง หรือปู่ย่าตายาย มากำกับตนเองให้ ยุติการพึ่งพิงยาเสพติดได้อย่างยั่งยืน และมีพลัง (เกษงา นันใจวงษ์, 2563, น. 19-22)

การสนับสนุนทางสังคมต่อผู้ผ่านการบำบัดยาเสพติด

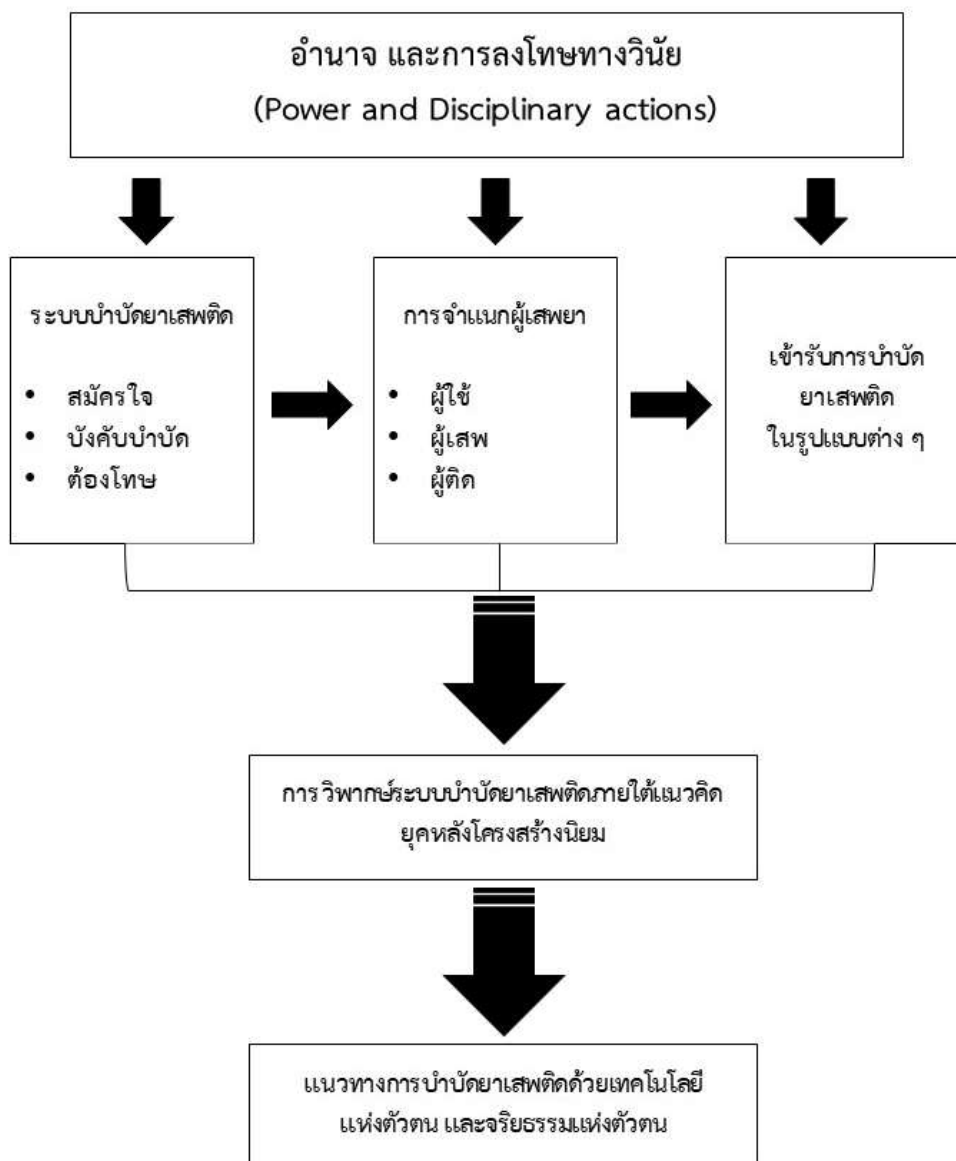
ผลการศึกษาของ อลงกต ประสานศรี และคณะ เผยให้เห็นว่าผู้ที่เข้ารับการบำบัดยาเสพติดในระบบ บังคับบำบัดภายใต้กฎหมาย พ.ร.บ.ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 ที่ต้องเข้ารับการบำบัดแบบ อยู่ประจำ หรือถูกควบคุมตัวด้วยกฎระเบียบที่เคร่งครัด พบว่า ร้อยละ 37.2 มีสุขภาพจิตผิดปกติ อันเนื่องมาจาก ประเภทของยาเสพติดที่เคยใช้ และการมีสมาชิกครอบครัวติดต่อสื่อสาร หรือมาเยี่ยมในสถานที่บำบัด ล้วนส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของผู้เข้ารับบำบัดด้วยเช่นกัน (อลงกต ประสานศรี, พรทิพย์ จอมพุก และ นนทิยา หอมขำ, 2563, น. 222-223) ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ครอบครัวมีส่วนสำคัญต่อการที่จะทำให้การบำบัดยาเสพติด เกิดประสิทธิผล อันเนื่องมาจากการมีส่วนร่วมในการทำให้ผู้เข้ารับการบำบัดยาเสพติดมีพลังที่จะกำกับตนเอง ให้ยุติพึ่งพิงยาเสพติดได้

นอกจากนี้ การสนับสนุนทางสังคมซึ่งถือเป็นหนึ่งในการให้โอกาสสำหรับผู้ที่เคยกระทำผิดกฎหมาย ทั้งในฐานะของการเป็นผู้เสพ และผู้ต้องขัง มีส่วนสำคัญที่จะทำให้ผู้ติดยาสามารถกำกับตนเองให้หลุดพ้นจาก วงจรยาเสพติดได้ดีขึ้น กล่าวคือ การสนับสนุนทางสังคม (social support) ถูกนิยามว่าเกิดขึ้นจากการที่มี บุคคลอื่นจัดหาทรัพยากรทางสังคมที่มีศักยภาพเพื่อช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาด้านสุขภาพ หรือเพื่อช่วยพัฒนา ความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่เจ็บป่วยให้มีสุขภาพที่ดีขึ้น ดังนั้น การสนับสนุนทางสังคมจึงมีส่วนในการบำบัด (treatment) และฟื้นฟูสมรรถภาพ (rehabilitation) ให้กับมนุษย์มีสุขภาพะที่ดีในการใช้ชีวิตในสังคมซึ่งรวมถึง มิติด้านกาย ใจ และความเป็นอยู่ทางสังคม (Sheldon Cohen and Sherman Leonard Syme, 1985, pp. 3-16) นอกจากนี้ ยังมีผู้เสนอว่าการสนับสนุนทางสังคมยังมีส่วนช่วยในการลดปัญหาอาชญากรรม ลดความเครียด ลดบาดแผลทางจิตใจ และลดการเกิดโรคซึมเศร้าให้กับประชาชนโดยทั่วไปได้ด้วย (Thoits, 1986 as cited in Meyers et al., 2017)

ทั้งนี้ การสนับสนุนทางสังคมสามารถที่จะทำงานร่วมกับการเสริมสร้างพลังอำนาจ (empowerment) ในฐานะอีกหนึ่งแนวคิดยุคหลังโครงสร้างนิยม โดยสองแนวคิดดังกล่าวสามารถที่จะร่วมกันทำงานในลักษณะ บูรณาการ เพราะแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจก็มีรากฐานที่มาจากกลุ่ม Self-help โดยมีเป้าหมาย เชิงคุณธรรมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการเสริมสร้างพลังอำนาจจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ภายในตนเอง จนสามารถค้นหาพลังอำนาจ และกำหนดสร้างการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเองได้ โดยการเสริมสร้าง พลังอำนาจเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมการเสริมสร้างพลังทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว กลุ่ม และชุมชน (นุชนาฏ ยูอันเงาะ, 2562, น. 103-105)

ดังนั้น หากการสนับสนุนทางสังคมเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนทรัพยากรทางสังคมโดยผู้อื่น ที่เข้ามาช่วยเพื่อให้มนุษย์มีสุขภาพที่ดีขึ้น และสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้ ผนวกกับการเสริมสร้างพลังอำนาจที่จะ

ก่อให้เกิดพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงจากภายในของผู้ที่ถูกกดขี่ หรือถูกควบคุมโดยอำนาจทางสังคม เช่น ผู้ที่ต้องเข้ารับการบำบัดยาเสพติดด้วยกฎระเบียบของการบำบัดที่เคร่งครัด ย่อมจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการบูรณาการการมีส่วนร่วมทั้งระดับปัจเจก คือ ผู้ติดยา และชุมชน หรือสังคมเข้ามา มีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงเพื่อยุติการพึ่งพิงยาเสพติดนี้ได้

ภาพที่ 1 แผนผังระบบบำบัดยาเสพติด และการวิพากษ์ระบบด้วยแนวคิดยุคหลังโครงสร้างนิยม

บทสรุป

จากปัญหายาเสพติดที่ก่อให้เกิดการสูญเสียปีสุขภาวะ (disabilities adjusted life year) สูงถึงร้อยละ 7.4 ของการสูญเสียดัชนีปีสุขภาวะทั้งหมด จากผลการเข้ารับการบำบัดยาเสพติดในปี พ.ศ.2561 พบว่า มีผู้เข้ารับการบำบัดยาเสพติด จำนวนทั้งสิ้น 237,976 คน แบ่งเป็นระบบสมัครงใจ ร้อยละ 48.8 ระบบบังคับบำบัด ร้อยละ

40.0 และระบบต้องโทษ ร้อยละ 11.3 (อลงกต ประสานศรี, พรทิพย์ จอมพุก และ นนธ์ธิยา หอมขำ, 2563, น. 213) โดยการบำบัดทั้งหมดอยู่ภายใต้ชุดความรู้กระแสหลัก คือ ชุดความรู้แบบวิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ก่อให้เกิดการสถาปนาขึ้นมาของสถานบำบัดยาเสพติดรูปแบบต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล สถานบำบัดยาเสพติด และเรือนจำ หรือทัณฑสถาน โดยทั้งหมดก่อให้เกิดการสถาปนาอำนาจของผู้บำบัดในฐานะผู้ที่สามารถกำกับควบคุมมนุษย์ให้มีร่างกายที่สยบยอมให้อยู่ภายใต้สถานบำบัดนั้น ๆ เหล่านี้จึงเป็นความสำเร็จของการควบคุมมนุษย์ให้มีร่างกายที่เชื่อเชื่อ หรือสยบยอมกับอำนาจของผู้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

เมื่อการบำบัดยาเสพติด ไม่สามารถทำให้ผู้ติดยาเลิกได้ทั้งหมด การทบทวนถึงชุดความรู้ที่ใช้ในการบำบัดยาเสพติดจึงมีความสำคัญที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ภายใต้แนวคิดยุคหลังโครงสร้างนิยมที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากยิ่งขึ้นกว่าการมองมนุษย์ให้เป็นเพียงวัตถุ การบำบัดยาเสพติดที่ให้ผู้เข้ารับการบำบัดได้ทบทวนตนเองโดยนำจริยธรรมแห่งตัวตนมาเป็นโคมไพน์ทาง โดยมีครอบครัว ชุมชน และสังคมอยู่เบื้องหลังให้เกิดความคาดหวังที่จะกลับตนเป็น “คนดี” ตามที่ถูกบ่มเพาะมาทั้งชีวิต จึงเป็นการเปิดพื้นที่ให้ผู้เข้ารับการบำบัดได้ทบทวนถึงแนวทางตามที่ได้นำเสนอภายใต้ยุคหลังโครงสร้างนี้ ซึ่งจะส่งผลต่อการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนด้วยการยุติการพึ่งพิงยาเสพติดบนความปรารถนาภายในของปัจเจก (individual) และไม่แยกออกจากสังคม กล่าวคือ มนุษย์จะทบทวนถึงผลประโยชน์ทางสังคม (social interests) ที่ตนควรจะได้รับอันเนื่องมาจากการเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม (social group) ผลประโยชน์ทางสังคมจึงเป็นกลไกการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาใน 3 ระดับ คือ ความสามารถในการเรียนรู้ ความสามารถด้านทักษะ และการสร้างบุคลิกลักษณะต่าง ๆ แอลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler) เชื่อว่าปัจเจกบุคคลมีทัศนคติเชิงลึกจากการปะทะสังสรรค์ทางสังคม (social interaction) เมื่อความสามารถในการเรียนรู้ถูกพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ปัจเจกบุคคลจะมีความปรารถนาในการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับผู้อื่น อันเกิดจากการปะทะสังสรรค์ทางสังคมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ บนพื้นฐานโครงสร้างทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ การให้กำลังใจผู้เข้ารับการบำบัดจากบุคคลอื่นภายนอก เช่น คนในครอบครัว ชุมชน หรือสังคม ย่อมส่งผลต่อการปะทะสังสรรค์เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อผู้ติดยาได้ ทั้งจะเห็นได้ว่า ผู้เข้ารับการบำบัดที่ถูกจับกุม หรือบังคับให้บำบัดโดยภาวะจำยอมจะมีภาวะขาดกำลังใจ (discourage) ดังนั้น การให้กำลังใจ (encourage) จึงมีส่วนสำคัญที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสู่การยุติการเสพยาได้ (Stone, Conteh and Francis, 2017, pp. 124-126) ในขณะเดียวกัน การให้การสนับสนุนทางสังคมต้องเกี่ยวข้องกับการรับรู้ (perception) ของผู้เข้ารับการบำบัดต่อการสนับสนุนนั้น เพราะการรับรู้ต่อการสนับสนุนจะส่งผลต่อความรู้สึกของผู้รับการบำบัดที่ผูกพันกับการช่วยเหลือทางสังคมจากผู้อื่น ดังนั้น การรับรู้ต่อการสนับสนุนทางสังคมดังกล่าว จึงสร้างความแตกต่างจากการเป็นฝ่ายรับเพียงอย่างเดียว (Bolger et al., 2000; Listwan et al., 2010; McDowell et al., 2007; Nelson et al., 1999 and Paterline et al., 1999 as cited in Meyers et al., 2017)

จริงอยู่ที่การบำบัดยาเสพติดในปัจจุบันถูกอิงแอบอยู่บนฐานคิดแบบปฏิฐานนิยม (positivism) คือ การใช้เหตุผลตามหลักการทดลองทางวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์ความจริง เช่น การยืนยันว่ามนุษย์เสพติดเข้าสู่ร่างกาย

ด้วยภาคปฏิบัติการของเครื่องมือทางการแพทย์ แต่ในส่วนของการบำบัดยาเสพติด นักบำบัด หรือผู้ปฏิบัติงานด้านการช่วยเหลือผู้ติดยาควรทบทวนถึงแนวทางที่หลากหลายในมิติทางสังคม อันเนื่องมาจาก ไม่มีวิธีการใดที่สมบูรณ์แบบในตัวเอง แต่การประยุกต์ (apply) รวมถึงการเปิดโลกทัศน์ มีส่วนสำคัญที่จะทำให้ นักบำบัด เกิดการปรับตัว และมีการเรียนรู้ที่จะแสวงหาวิธีการใหม่ ๆ เข้ามาช่วยเหลือผู้ใช้บริการอย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้น อีกทั้ง นักบำบัดควรยุติการก่อความรุนแรงต่อผู้เข้ารับบำบัดด้วยอำนาจที่ตนเองสถาปนาขึ้นโดยไม่รู้ตัว ทั้งนี้ อาจสืบเนื่องจากวัฒนธรรมความรุนแรงทั้งทางตรง (direct violence) เช่น การลงโทษด้วยกำลังกาย และความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (structural violence) เช่น วัฒนธรรมความรุนแรงขององค์กรก็ตาม (Galtung, 1990, pp. 291-292) แต่ควรสร้างบรรยากาศของการบำบัดที่เป็นมิตร มากกว่าจะเป็นคู่ขัดแย้งทางสังคมที่เป็นชนวนเหตุของการปฏิเสธการรักษา ดังนั้น บทความวิชาการชิ้นนี้จึงมีความประสงค์ที่จะกระตุ้นเตือนให้นักบำบัด เกิดการทบทวนบทบาทของตนเองต่อการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะนักบำบัดที่ไม่ละเลยคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้รับการบำบัดทั้งในประเด็นยาเสพติด และประเด็นสิ่งที่ต้องบำบัดอื่น ๆ อันหมายรวมถึง การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการปฏิบัติงานด้านการบำบัดยาเสพติดที่ควรให้ความสำคัญกับการทำงานเชิงมิติของความเป็นมนุษย์เพิ่มมากขึ้น เช่น การให้โอกาส และการเป็นผู้มีส่วนร่วม (participant) ในการกำหนดสร้างการเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับ “ผู้ติดยา” หรือ “ผู้ป่วย” มากกว่าจะเป็นผู้คอย “จับผิด” และ “ลงโทษ” เหมือนในอดีตที่เป็นมา การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ดังกล่าว จึงมีส่วนสำคัญในการที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างทางสังคมในการปฏิบัติงานด้านการบำบัดยาเสพติดที่เปลี่ยนแปลงไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงสาธารณสุข. (2559). *แนวทางการดำเนินงานยาเสพติด*. สมุทรสาคร: บริษัท บอร์น ฟู บี พับลิชชิง จำกัด.
- กรมราชทัณฑ์. (2561). *คู่มือหลักสูตรการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสำหรับกลุ่มผู้เสพยาเสพติดและผู้ค้ารายย่อยในเรือนจำ/ทัณฑสถาน* (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: กรมราชทัณฑ์.
- กรมราชทัณฑ์. (2561). *คู่มือหลักสูตรการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ต้องขังติดยาเสพติดก่อนพ้นโทษในเรือนจำ/ทัณฑสถาน*. นนทบุรี: กรมราชทัณฑ์.
- กรมราชทัณฑ์. (2564). *สถิติการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขัง*. ค้นจาก <http://www.correct.go.th/recstats/>
- กรมราชทัณฑ์. (2564). *รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์คดี พ.ร.บ.ยาเสพติด ทั่วประเทศ*. ค้นจาก http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_result.php?date=2021-04-01&report=drug
- เจษฎา นันใจวงศ์. (2562). *การปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับผู้มีประสบการณ์ชีวิตในวงจรรยาเสพติด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เจษฎา นันใจวงศ์. (2563). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับผู้มีประสบการณ์ชีวิตในวงจรรยาเสพติด*. *วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์*, 4(2): 1-22.
- นุชนาฏ ยูอันเงาะ. *การเสริมพลังอำนาจชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ*. *วารสารสังคมวิวัฒน์*, 10(2): 101-116.

- ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ระบุชื่อยาเสพติดให้โทษในประเภท 5 พ.ศ.2563. (2563, 14 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. (เล่ม 137, ตอนพิเศษ 290. หน้า 33).
- ปฤษฎา ชนะวรราช. เทคโนโลยีแห่งตัวตนในการยุติการพึ่งพายาเสพติด: การสร้างทฤษฎีฐานรากตามแนวสร้างสรรค์นิยม. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 3(3): 25-49.
- เปาโล แพร่. (2559). *การศึกษาของผู้ถูกกดขี่ [Pedagogy of the Oppressed]* (พิมพ์ครั้งที่ 1) (ภาควิชา นิเทศศาสตร์, นลัท ตั้งพรพิพัฒน์ และ วิจักขณ์ พานิช). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, (ค.ศ.1968).
- พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2560. (2560, 18 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. (เล่ม 134, ตอนที่ 21 ก. หน้า 20-21).
- พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522. (2522, 27 เมษายน) *ราชกิจจานุเบกษา*. (เล่ม 96, ตอนที่ 63. หน้า 40-79).
- พรรณณี วาทีสุนทร และ กฤติกา เฉิดโฉม. (2552). *การศึกษาเปรียบเทียบผลสำเร็จของการบำบัดรักษาผู้ป่วย ยาเสพติดระบบบังคับบำบัด และระบบสมัครใจ*. สมุทรสาคร: บริษัท บอร์น ทู บี พับลิชชิง จำกัด.
- ไพโรจน์ บุญประเสริฐ. พฤติกรรมหลังผ่านการบำบัดยาเสพติด: กรณีศึกษาเขตพื้นที่จังหวัดเชียงราย. *วารสาร นิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น*, 2(1): 191-211.
- ไชยยา รัตนพันธ์. การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 4(2): 18-33.
- เบญจวรรณ บุญโทแสง. (2559). *การสร้างร่างกายที่สยบยอมของผู้ต้องขังหญิงต่ออำนาจในเรือนจำ*. (ปริญา นินพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มิเชล ฟูกูต์. (2558). *ร่างกายใต้บังคับการ[Les corps dociles from Surveiller et punir]* (พิมพ์ครั้งที่ 3) (ทองกร โภคธรรม และ นพพร ประชากุล). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ. (ค.ศ.1975)
- วิภากรณ ปัญญาดี. ผลการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบำบัดยาเสพติดแบบจิตสังคมบำบัดต่อการปฏิบัติตามแผนการบำบัด ของผู้รับการบำบัดยาเสพติดชนิดเมทแอมเฟตามีน. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 3(3), น. 110-116.
- สุทิสสา ถาน้อย. (2561). *สมองและสารสื่อประสาท ความผิดปกติในภาวะติดยาเสพติด (Brain and Neurotransmitters: Abnormalities in Drug Addiction)*. พิษณุโลก: รัตนสุวรรณการพิมพ์ 3.
- โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์. (2561). *ปรัชญาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิญา เฟื่องฟูสกุล. (2561). *อัตลักษณ์ การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. เชียงใหม่: ห้างหุ้นส่วนจำกัดวินดา การพิมพ์.
- อลงกต ประสานศรี, พรทิพย์ จอมพุก และ นนทีธยา หอมขำ. สุขภาพจิตของผู้เข้ารับการบำบัดยาเสพติดในระบบ บังคับบำบัด. *Thai Journal of Public Health*, 50(2): 211-225.

- American Psychiatric Association. (1994). *Diagnosis and statistical manual of mental disorder*. Washington DC: R.R. Donnelly and Sons Company.
- Besley T. (2005). Foucault, truth telling and technologies of the self in schools. *Journal of Educational Enquiry*, 6(1): 76-89.
- Cohen S. and Syme S.L. (1985). *Social Support*. San Francisco: Academic Press.
- Galtung J. (1990). Cultural Violence. *Journal of Peace Research*, 27(3): 291-305.
- Martin, L.H., Gutman, H. & Hutton, P.H. (1988). *Technology of the self: A seminar with Michael Foucault*. Massachusetts: The university of Massachusetts press.
- Meyers T.J., Wright K.A., and Tesca M. (2017). Social support from outside the walls: Examining the role of relationship dynamics among inmates and visitors. *Journal of Criminal Justice*, 52: 57-67.
- Stone D.A., Conteh J.A. and Francis J.D. (2017). Therapeutic Factors and Psychological Concepts in Alcoholics Anonymous. *Journal of Counselor Practice*, 8(2): 120-135.

รัฐประศาสนศาสตร์ : พัฒนาการและแนวโน้มทางการศึกษาการบริหารงานภาครัฐในอนาคต

**Public Administration: the historical development and trend of studies in public
administration**

Received: 23/04/2564

Revised: 06/06/2564

Accepted: 08/06/2564

ธรณินทร์ เสนานิมิตร¹

Thoranin senanimitr¹

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ในการทบทวนพัฒนาการของการศึกษาการบริหารงานภาครัฐในมิติของ
รัฐประศาสนศาสตร์ รวมถึงเสนอทิศทางและแนวโน้มในการศึกษาการบริหารงานภาครัฐในอนาคต เพื่อสะท้อนให้
เห็นถึงที่มาและแนวคิดที่ใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์การบริหารงานของภาครัฐที่ถูกพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง

โดยพัฒนาการการศึกษาการบริหารงานของภาครัฐถูกแบ่งออกเป็น 3 ยุคใหญ่ ที่มีการท้าทายและ
เปลี่ยนแปลงองค์ความรู้ในการศึกษาการบริหารงานของภาครัฐ คือ ยุคแรก ยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2
(1887-1926) แนวคิดและทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์จะมุ่งเน้นไปถึงการค้นหาหลักการบริหาร ที่มุ่งนำไปใช้ใน
การเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของภาครัฐ ยุคที่สอง ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ.1945-1970) แนวคิดและ
ทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ถูกท้าทายและมุ่งเน้นไปที่การศึกษานโยบายสาธารณะ การบริหารรัฐกิจ
เปรียบเทียบ และการศึกษาทฤษฎีองค์การในเชิงพฤติกรรมศาสตร์ และยุคที่สาม ช่วงเวลาในปีค.ศ. 1970 ถึง ค.ศ.
2008 รัฐประศาสนศาสตร์ได้มีการทบทวนอัตลักษณ์ของสาขาวิชา จนนำมาสู่การสร้างรัฐประศาสนศาสตร์ใน
ความหมายใหม่ (new public administration) ที่มุ่งประเด็นไปยังการบริหารงานภาครัฐที่สอดคล้องกับการ
เปลี่ยนแปลงและความต้องการของสังคมในระดับมหภาค

โดยในปัจจุบันรัฐประศาสนศาสตร์ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาการบริหารงานของภาครัฐ ที่ขยาย
ขอบเขตสอดคล้องกับประเด็นร่วมสมัย ซึ่งในอนาคตการศึกษาการบริหารงานภาครัฐจะปรับเปลี่ยนไปตามกระแส
การพัฒนามากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาที่เข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมดิจิทัล ทั้งด้าน
การศึกษาเทคโนโลยีดิจิทัลและการสร้างนวัตกรรมที่ใช้ในการบริหารงานภาครัฐ

คำสำคัญ: การบริหารงานภาครัฐ, พัฒนาการการศึกษาการบริหารงานภาครัฐ, แนวโน้มการศึกษาการ
บริหารงานภาครัฐในอนาคต

¹อาจารย์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

¹Lecturer of Public Administration, College of Local Management and Development, Pibulsongkram Rajabhat University

*E-mail:singpraipaplean@hotmail.com

ABSTRACT

This article objectives aims to review the historical development studies of public administration as the science includes presenting the direction and trend of studying and To show the beginning of studies and concepts use to explain the public administrative phenomena to dynamic development.

So, the historical development of public administration has evolved by academic discussion and argument in the three eras. The first era was begun before World War II (1887-1926 A.D.). The concepts and theories of public administration were developed and focused on administration principles for adaptation to increase efficiency operations of the public sector. The second era after occurred after World War II (1945-1970 A.D.), the concepts and theories were on arguments and changes of the focus of studies to public policy, comparative public administration and behavioral organization theories. The third era occurred in 1970 to 2008 A.D., the public administration was reconsidered the identity of science. It brings to the new public administration which focuses on the administration relative change management and the public issues in macro level.

In the present, the studies of public administration expand to contemporary issues. And in the future trend of public administration studies will be adapted from the way of development especially the digital industrial development era; it will be focused on digital technology and innovation creation usage for public administration.

Keywords: public administration, historical development of public administration studies, Trend of public administration in the future

บทนำ

รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) เป็นคำที่มีการนิยามอธิบายถึงความหมายในสองด้าน ด้านแรกเป็นคำที่ใช้อธิบายถึงศาสตร์สาขาวิชาการบริหารของภาครัฐในเชิงวิชาการ ซึ่งนิยมเรียกว่า รัฐประศาสนศาสตร์ และด้านที่สองเป็นคำที่ใช้ในการอธิบายการปฏิบัติงานหรือปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของรัฐบาล ซึ่งนิยมเรียกว่า การบริหารภาครัฐ ดังนั้น การจะกล่าวถึงสาระสำคัญของความรู้ทาง รัฐประศาสนศาสตร์ในเชิงวิชาการหรือเชิงปฏิบัติ จึงขึ้นอยู่กับบริบทของผู้ศึกษาว่ามุ่งเน้นอธิบายไปในด้านวิชาการ หรือด้านการปฏิบัติ โดยนักวิชาการทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ที่มีชื่อเสียงและเป็นหนึ่งในผู้เริ่มการศึกษา รัฐประศาสนศาสตร์อย่าง ดไวท์ วอลโด (Dwight Waldo) ได้เสนอการจำแนกความหมายของรัฐประศาสนศาสตร์ ทั้งสองด้านนี้ ด้วยการใช้ภาษาอังกฤษตัวพิมพ์ใหญ่และตัวพิมพ์เล็กแทนความหมาย โดยให้อักษรภาษาอังกฤษ

ตัวพิมพ์ใหญ่แทนความหมายในด้านวิชาการ เรียกว่า รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) และให้ตัวอักษรพิมพ์เล็กแทนความในด้านการปฏิบัติงานของรัฐบาล เรียกว่า การบริหารงานภาครัฐ หรือการบริหารรัฐกิจ (public administration) (เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, 2553: 1-2) ดังนั้น สถานภาพของศาสตร์สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์จึงเป็นแนวคิดและทฤษฎีที่มีลักษณะเชิงปฏิบัติ กล่าวคือ เป็นความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในเชิงปฏิบัติได้

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการบริหารงานภาครัฐเกิดปรากฏการณ์การท้าทาย ทั้งในรูปแบบของแนวคิด ทฤษฎี และหลักปฏิบัติทางการบริหาร เนื่องจากบริบทการพัฒนาตามกระแสโลกนั้นดำเนินอย่างเป็นพลวัต ส่งผลให้แนวคิดและทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทการพัฒนา นำไปสู่การสร้างเงื่อนไขในการพัฒนาระเบียบวิธีวิทยา (methodology) ศาสตร์ (sciences) องค์ความรู้ (body of knowledge) แนวคิด (concepts) ทฤษฎี (theory) และหลักการบริหาร (principles) ให้สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาและปรากฏการณ์การบริหารงานภาครัฐของแต่ละยุคสมัย ดังจะเห็นได้จากพัฒนาการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ที่มีจุดเริ่มต้นในการศึกษานับแต่มนุษย์เริ่มรวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างมีเป้าหมายร่วมกัน จนนำไปสู่การศึกษาบทบาทของภาครัฐที่ต้องการศึกษาการบริหารงานภาครัฐแยกออกจากการเมืองอย่างเข้มข้นในประเทศสหรัฐอเมริกา โดย วูดโรว์ วิลสัน (Woodrow Wilson) ได้สะท้อนปรากฏขึ้นในงานเขียนเรื่อง ศาสตร์ทางการบริหาร (The study of administration) ในปี ค.ศ. 1887 ทั้งนี้ การศึกษาทางรัฐประศาสนศาสตร์ได้รับความนิยมน้อยอย่างแพร่หลาย เกิดการทำทลายและทบทวนแนวคิดทฤษฎีทางการบริหาร ซึ่งส่งผลให้กระบวนทัศน์ แนวคิด และทฤษฎี ทางรัฐประศาสนศาสตร์อยู่ในสภาพสับสน จนเกิดวิกฤติทางด้านอัตลักษณ์ของสาขาวิชา และนำไปสู่การทบทวนเพื่อสร้างอัตลักษณ์ทางสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ใหม่ให้มีลักษณะสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ในการนำไปอธิบายปรากฏการณ์การบริหารงานของภาครัฐในปัจจุบัน (สินธุ์ สโรบล, 2554: 4-5)

ดังนั้นพัฒนาการการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์จึงมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่แสดงให้เห็นถึงการทบทวนทางกระบวนทัศน์ แนวคิด และทฤษฎีที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ภาครัฐอย่างต่อเนื่อง บทความวิชาการนี้เขียนมาเพื่อทบทวนแนวทางการศึกษาและทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ ที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์การบริหารงานของภาครัฐ จากกระแสแนวคิดการบริหารภาครัฐในอดีตสู่ปัจจุบัน และคาดการณ์ทิศทางการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในอนาคตที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงตามแนวทางทางการพัฒนาของโลก

แนวทางการศึกษาและทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์

รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) เป็นศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นเพื่อศึกษาแนวทางการบริหารงานของภาครัฐ ที่มีความเกี่ยวข้องกับสาธารณะกิจ (Public Affairs) ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรมในมิติต่าง ๆ ของภาครัฐ อันส่งผลกระทบต่อประชาชนหรือส่วนรวม ในภายหลังเรียกได้ว่าเป็นการบริหารรัฐกิจ (public administration) เพื่ออธิบายกระบวนการบริหารกิจกรรมต่าง ๆ ของภาครัฐในการดำเนินงานสาธารณะกิจ ดังนั้น องค์ความรู้

(body of knowledge) ของรัฐประศาสนศาสตร์จึงเกี่ยวข้องกับการบริหารรัฐกิจและกระบวนการดำเนินกิจกรรมของภาครัฐในภาคปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้แนวคิดและทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ จึงสามารถถูกนำไปทดสอบและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมของภาครัฐได้ (เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์, 2554: 5-6) ส่งผลให้แนวคิดและทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์เกิดการท้าทายและทบทวนองค์ความรู้อยู่บ่อยครั้ง ตามบริบทการบริหารที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย เพื่อให้เข้าใจในองค์ความรู้ของแนวคิดและทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ ในบทความวิชาการนี้จึงเสนอประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ดังนี้

1. พัฒนาการและความเป็นมาของการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์

หากพิจารณาถึงข้อเท็จจริงเชิงประวัติศาสตร์จะพบว่า การบริหารงานภาครัฐหรือการบริหารรัฐกิจมีประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานควบคู่ไปกับการพัฒนาอารยธรรมของโลก โดยมีระบบการปกครองและระบบการบริหารดำเนินไปอย่างเป็นพลวัต จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความรุ่งเรืองของอาณาจักรต่าง ๆ ในอดีต เช่น อารยธรรมอียิปต์ในการสร้างพีระมิดที่ต้องอาศัยทรัพยากรและกำลังคนจำนวนมาก สะท้อนให้เห็นถึงความหลักแหลมในการบริหารของผู้ปกครอง หรืออารยธรรมจีนในช่วงของราชวงศ์ฮั่นระบบการบริหารก็ได้เกิดขึ้น ในการคัดเลือกคนเข้ารับราชการโดยประยุกต์หลักคำสอนจากลัทธิขงจื๊อมาดำเนินการคัดสรรคน ส่วนทางอารยธรรมยุโรประบบการบริหารได้ถูกพัฒนาจนก้าวหน้าขึ้นเพื่อควบคุมระเบียบวิธีการในการดำเนินกิจการของภาครัฐ อย่างไรก็ตามองค์ความรู้ที่ใช้ในการบริหารในแต่ละอารยธรรมตามที่ได้กล่าวมานั้น ยังคงไม่ได้ถูกพัฒนาเป็นศาสตร์ (science) เฉกเช่นในปัจจุบัน (จุมพล หนีมพานิช: 2562: 23-24)

จนกระทั่งมาถึงในช่วงยุคการล่าอาณานิคมปี ค.ศ. 1776 ความสนใจในการศึกษาการบริหารงานภาครัฐได้รับความสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นอดีตอาณานิคมของอังกฤษ เนื่องจากการบริหารอาณานิคมประสบปัญหาในรูปแบบการบริหารที่ใช้ในอังกฤษนั้น ไม่สามารถนำมาใช้ได้ในการบริหารสหรัฐอเมริกา เมื่อภายหลังที่ได้มีการปฏิวัติเพื่อเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษแล้ว สหรัฐอเมริกาจึงต้องวางรากฐานการบริหารให้สอดคล้องกับบริบทประเทศของตนเอง จนมาในช่วงปี ค.ศ. 1787 การโต้เถียงทางวิชาการในประเด็นการบริหารงานของภาครัฐได้รับความสนใจมากขึ้น โดยเป็นการถกเถียงทางความคิดระหว่างการมุ่งประสิทธิภาพการทำงานกับการตอบสนองความต้องการของประชาชน จุดเริ่มต้นของการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) จึงถือกำเนิดขึ้นอย่างจริงจัง เพื่อค้นหาหลักการบริหารสำหรับรัฐบาลในขณะนั้นและถูกพัฒนาต่อมาตามบริบทของยุคสมัย ในขณะที่ทางฝั่งยุโรปมีมุมมองว่าการบริหารงานของภาครัฐนั้นเกิดจากการนำองค์ความรู้จากหลายศาสตร์ที่แตกต่างกันมาประยุกต์ใช้กับการบริหาร จึงนับได้ว่าการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์มีจุดเริ่มต้นจากการศึกษาการบริหารงานภาครัฐของสหรัฐอเมริกา (เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, 2553: 26-27) ดังนั้น หากพิจารณาการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ที่มีจุดเริ่มต้นมาจากสหรัฐอเมริกาแล้วนั้น สโรบล (2554, น. 3-10) ได้เสนอให้แบ่งออกได้เป็น 3 ยุคใหญ่ เพื่อให้เห็นพัฒนาการและจุดเปลี่ยนด้านองค์

ความรู้ของรัฐประศาสนศาสตร์ คือ ยุคแรก ยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุคที่สอง ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และยุคที่สามในช่วง ค.ศ. 1970 ถึง ค.ศ. 2008 ซึ่งถือเป็นยุคของการปฏิรูประบบการบริหารงานภาครัฐ

1.1 พัฒนาการทางการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ ยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (1887-1926)

หากย้อนไปในยุคการก่อตัวของรัฐชาติ (nation state) ในช่วงราวคริสต์ศตวรรษที่ 16 ของยุโรป การบริหารงานภาครัฐ (public administration) มุ่งให้ความสำคัญกับการจัดการองค์การ เพื่อบังคับใช้กฎหมาย และรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในรัฐ ทั้งยังจำเป็นต้องมีเจ้าหน้าที่รัฐหรือข้าราชการที่มีความรู้มาทำหน้าที่ในการบริหารงาน เช่น การจัดเก็บภาษี สถิติ และการบริหาร เป็นต้น ดังนั้น การบริหารงานภาครัฐในอดีตให้ความสำคัญกับการจัดการองค์การ ในการเริ่มสรรหาบุคลากรที่มีศักยภาพเข้ามาทำงานและทำการฝึกอบรมบุคลากรให้สามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 การบริหารภาครัฐในยุโรปให้ความสำคัญกับความพยายามในการสรรหาบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญมีเพิ่มมากขึ้น เกิดระบบการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือข้าราชการที่เรียกว่า “คาเมรอลลิซึม” (Cameratism) ในเยอรมัน ซึ่งเป็นสถาบันมุ่งเน้นการฝึกฝนความรู้ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาและมีการปฏิรูปสังคม จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1885 ลอเรนซ์ ฟอน สเตน (Lorenz Von Stein) นักสังคมวิทยาและนักวิชาการด้านบริหารรัฐกิจ ณ กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ผู้ริเริ่มการศึกษการบริหารงานภาครัฐในยุโรป อธิบายให้เห็นการบริหารงานภาครัฐในอดีตของยุโรปช่วงนั้นให้ความสำคัญกับกฎหมายปกครอง ศาสตร์การบริหารในช่วงนั้นจึงมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายปกครองเป็นหลัก ทั้งนี้ในทัศนะของ ลอเรนซ์ ฟอน สเตน เสนอว่า ศาสตร์การบริหารงานของภาครัฐควรมาจากการบูรณาการความรู้จากหลายศาสตร์ เช่น สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ การคลังสาธารณะ เป็นต้น และทฤษฎีทางด้านการบริหารนั้นจะต้องสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ภายใต้วิธีการศึกษาที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์ (scientific method) (C. Thornhill and G. van Dijk, 2010 :99) สำหรับในด้านการบริหารจัดการองค์การนั้น นักวิชาการด้านสังคมวิทยาที่มีชื่อเสียงในขณะนั้นอย่าง แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ได้ศึกษาและเขียนผลงานสำคัญเกี่ยวกับระบบราชการหรือองค์การขนาดใหญ่ (bureaucracy) ขึ้น เพื่อชี้ให้เห็นว่าองค์การระบบราชการนั้นควรยึดหลักความเป็นเหตุผล และโครงสร้างอำนาจการบังคับบัญชาบนหลักกฎหมาย ซึ่งเป็นการเน้นย้ำว่าการศึกษการบริหารงานภาครัฐในยุคมุ่งเน้นความสำคัญไปที่กฎหมายปกครอง (ลิน สโรบล, 2554: 20) อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าการศึกษาทางด้านการบริหารงานภาครัฐของยุโรปในช่วงนั้น ไม่ได้โดดเด่นในการพยายามศึกษา ค้นหาอัตลักษณ์ และหลักปฏิบัติทางการบริหารภาครัฐ กล่าวคือ ขาดการพัฒนาทฤษฎีหลักหรือองค์ความรู้หลักที่ใช้ในการอธิบายการบริหารงานภาครัฐ เนื่องจากองค์ความรู้ทางการบริหารภาครัฐมีความสัมพันธ์ซ้อนทับกับกฎหมายปกครองและองค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์ ประกอบกับการบริหารภาครัฐนั้นจำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้จากศาสตร์อื่นๆที่หลากหลาย ดังนั้น การพัฒนาศาสตร์การบริหารภาครัฐจึงเป็นสิ่งที่ต้องใช้ระยะเวลาในการสร้างขอบเขตในการศึกษาการบริหารงานของภาครัฐ

ในขณะเดียวกันสหรัฐอเมริกาได้เริ่มให้ความสำคัญกับการศึกษาศาสตร์การบริหารงานภาครัฐ จนในช่วงปี ค.ศ. 1887 วู้ดโรว์ วิลสัน (Woodrow Wilson) ได้พยายามทบทวนหลักการบริหารงานของภาครัฐให้ประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ โดยงานเขียนที่มีอิทธิพลและนำมาสู่การศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ คือ บทความชื่อว่า “ศาสตร์การบริหาร (The Study of Administration)” จึงถือได้ว่า วู้ดโรว์ วิลสัน เป็นผู้บุกเบิกสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration) เนื่องจากข้อเสนอในงานเขียนของวิลสันนั้นเสนอให้มี “การแยกการบริหารออกจากการเมือง (Politics and Administration Dichotomy)” ก่อให้เกิดการตื่นตัวของนักวิชาการต่อการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ตามมาในภายหลัง เช่น วิลเลียม เอฟ. วิลลัมบี้ (William F. Willoughby) แฟรงค์ เจ. กูดนาว (Frank J. Goodnow) เป็นต้น จนนำไปสู่กระแสการปฏิรูปการบริหารในขณะนั้นให้อยู่บนพื้นฐานของหลักคุณธรรม (merit principles) ลดการแทรกแซงทางการเมืองอันก่อให้เกิดระบบอุปถัมภ์ (patronage system) ทั้งนี้การปฏิรูปมีหลายแนวทาง เช่น การปฏิรูปการบริหารงานบุคคลของภาครัฐให้มีหน่วยงานกลางบริหารบุคคล การนำหลัก “การจ่ายเงินที่เท่ากันสำหรับงานที่เท่ากัน (equal pay for equal work)” มาใช้ในการจ่ายค่าตอบแทนบุคลากรของภาครัฐ เป็นต้น

ส่งผลให้ในช่วงต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 19 เฟรดเดอริก เทย์เลอร์ (Frederick Taylor) ได้เริ่มการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในแนวทางแบบวิทยาศาสตร์ โดยมุ่งความสนใจไปที่กระบวนการทำงานของคนงานในแต่ละปัจเจกบุคคล ซึ่งก่อให้เกิด “หลักการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (scientific management)” ขึ้นมาใช้ในการวางระบบการทำงานภายในองค์การให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ทั้งในด้านการทำงานตามความถนัดชำนาญเฉพาะด้านและเทคนิคการทำงานให้ได้ผลงานที่ดีที่สุดอันนำไปสู่ผลงานที่มากที่สุด ในขณะเดียวนักวิชาการด้านการบริหารองค์การ (administrative organization) อย่างเช่น ฮองรี ฟาโยล์ (Henry Fayol) ลูเธอร์ กุลลิค และ ลินดอล เออร์วิค (Luther Gulick and Lyndall Urwick) เป็นต้น ได้ทำการศึกษาการทำงานในระดับการบริหารและกิจกรรมการบริหารซึ่งก่อให้เกิดเป็นหลักการบริหารที่นิยมนำไปปฏิบัติในองค์การภาครัฐและองค์การภาคเอกชน (ลิน สโรบล, 2554: 5-6: 21-22) จะเห็นได้ว่าองค์ความรู้ (body of knowledge) ทางรัฐประศาสนศาสตร์ในยุคแรกหรือยุคบุกเบิกนี้ให้ความสำคัญกับการกำหนดบทบาทหน้าที่ของฝ่ายบริหาร ควบคู่ไปการพัฒนาหลักการบริหารที่จะนำไปใช้กับการบริหารงานภาครัฐ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการบริหาร ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าผลสืบเนื่องจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในช่วงเวลาที่ผ่านมานับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1760 จนถึง ค.ศ. 1850 ช่วงเวลาดังกล่าวได้มีอิทธิพลต่อแนวทางการบริหารประเทศสหรัฐอเมริกา ก่อให้เกิดกระแสแนวคิดการบริหารที่มุ่งเน้นการสะสมทุนและเร่งอัตราการผลิต เพื่อตอบสนองการแข่งขันอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างรัฐกับรัฐ ซึ่งจะเห็นได้จากบริบทการพัฒนาในทวีปยุโรปและทวีปอเมริกาที่เน้นการพัฒนาในด้านอุตสาหกรรมหนัก ซึ่งถือเป็นการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 2 ของโลกที่มุ่งเปลี่ยนแปลงพลังงานจากถ่านหินมาสู่การใช้พลังงานไฟฟ้า ก๊าซและน้ำมัน ด้วยระบบไฟฟ้าและการใช้สายพานในขบวนการผลิต อย่างไรก็ตามในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ราวปี ค.ศ. 1946 – 1970 ซึ่งถือเป็นช่วงการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 3 ซึ่งเป็นการใช้ระบบคอมพิวเตอร์ในการผลิตแบบอัตโนมัติ ส่งผลให้ข้อวิพากษ์ในองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ในยุคนี้ (ในปีค.ศ. 1887 - 1926) ถูกตั้งข้อสังเกตกับการบริหารที่เปรียบมนุษย์เป็นดังเครื่องจักรการผลิต ส่งผลให้นักวิชาการหลายท่านกลับมาทบทวนองค์ความรู้ทางรัฐ

ประวัติศาสตร์อีกครั้ง เนื่องจากกระแสการพัฒนาได้เปลี่ยนไปภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ก่อให้เกิดความเสียหายและความบอบช้ำทางสังคม

1.2 พัฒนาการทางการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ.1945-1970)

นับตั้งแต่ช่วงปีค.ศ. 1945 ข้อถกเถียงทางวิชาการที่ต่อองค์ความรู้รัฐประศาสนศาสตร์ยังคงดำเนินต่อเนื่อง ทั้งในประเด็นหลักการแยกการเมืองกับการบริหารออกจากกัน และข้อโต้แย้งต่อหลักการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งนำโดยนักวิชาการคนสำคัญอย่าง โรเบิร์ต ดาห์ล (Robert Dahl) เชสเตอร์ เบอร์นาร์ด (Chester Barnard) เฮอร์เบิร์ต ไซมอน (Herbert Simon) ที่ปฏิเสธความเป็นวิทยาศาสตร์ของรัฐประศาสนศาสตร์ เนื่องจากประการแรกองค์ความรู้รัฐประศาสนศาสตร์ในยุคแรกไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าองค์การมีค่านิยม เพราะการบริหารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของเงินและคนล้วนเป็นเรื่องการเมือง เช่น การบริหารองค์การโดยอาศัยหลักคุณธรรม มีค่านิยมความเป็นกลาง เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของค่านิยมทางการเมืองหรืออุดมการณ์ ประการที่สองบุคลิกภาพของคณาจารย์มีความแตกต่างกันตามพฤติกรรมมนุษย์ ดังนั้นการใช้หลักการทำงานเพียงวิธีเดียวอาจไม่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางด้านพฤติกรรมมนุษย์ และประการสุดท้ายคือสังคมมีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่แตกต่างกัน (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2553: 33-34) ส่งผลให้รัฐประศาสนศาสตร์ในช่วงนี้เกิดวิกฤติเอกลักษณ์ทางด้านองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ และเริ่มกลับมาสนใจพฤติกรรมมนุษย์มากขึ้น เนื่องจากเชื่อว่าการบริหารเป็นกิจกรรมทางสังคมที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย จึงต้องกลับมาพิจารณาเรื่องค่านิยม ประชานิยม และความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับการบริหาร ดังนั้น แนวทางการบริหารในยุคนี้จึงเชื่อว่าการบริหารเป็นส่วนหนึ่งของการเมือง ก่อให้เกิด “หลักการบริหารที่ยึดหลักพหุนิยม (administrative pluralism)” ซึ่งให้ความสำคัญกับกลุ่มที่มีความหลากหลายในสังคม โดยคำนึงถึงนโยบายสาธารณะที่รับมาจากกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ในขณะเดียวกันก็มุ่งกลับไปทบทวนและพัฒนาศาสตร์การบริหาร (administrative science) โดยมุ่งไปที่พฤติกรรมการบริหาร เทคนิค และเครื่องมือที่ใช้ในการบริหาร เพื่อโน้มน้าวไปใช้บริหารในวงกว้าง (สิน สโรบล, 2554: 8; เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2553: 36)

ดังนั้น แนวทางการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในยุคนี้จึงแบ่งออกเป็นสองแนวทาง คือ การกำหนดวิธีปฏิบัติทางนโยบายสาธารณะ และศาสตร์ของการบริหารที่บริสุทธิ์ ซึ่งแนวทางแรกในการศึกษานโยบายสาธารณะนั้น ส่งผลให้สถานภาพองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ถูกผนวกเข้ารัฐศาสตร์ ในลักษณะที่องค์ความรู้ในเรื่องนโยบายสาธารณะนั้นมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ รัฐศาสตร์ให้ความสนใจไปในด้านแรงกดดันทางการเมืองและสังคมนำไปสู่การกำหนดนโยบายสาธารณะ ในขณะที่รัฐประศาสนศาสตร์กำหนดนโยบาย การส่งมอบนโยบาย และการนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติในรูปของการบริหารโครงการสาธารณะ สำหรับแนวทางที่สองการพัฒนาศาสตร์การบริหารให้บริสุทธิ์นั้น ทำให้สถานภาพองค์ความรู้ของรัฐประศาสนศาสตร์มีลักษณะเป็นศาสตร์ของการจัดการ ซึ่งเป็นองค์ความรู้หลักของการศึกษากิจการบริหารธุรกิจที่เน้นการศึกษาเชิงสหวิทยาการ (interdisciplinary) แม้ว่าแนวทางนี้จะได้รับการยอมรับจากนักรัฐประศาสนศาสตร์ในฐานะที่ทฤษฎีองค์การเป็น

หนึ่งในองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ แต่ยังคงมีข้อถกเถียงต่อการพิจารณาการศึกษาในมุมมองขององค์การภาครัฐและภาคเอกชน (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2553: 40-41) เนื่องจากผู้เขียนเห็นว่าค่านิยมองค์การของภาครัฐและภาคเอกชนมีความแตกต่างกัน โดยที่องค์การภาครัฐมุ่งให้ความสำคัญกับผลประโยชน์สาธารณะ ในขณะที่ภาคเอกชนให้ความสำคัญกับผลกำไรซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการดำเนินธุรกิจ ดังนั้นการนำหลักการจัดการมาประยุกต์ใช้ในการจัดการองค์การภาครัฐและภาคเอกชน จึงสามารถนำมาใช้ได้ในบางประเด็นที่มีความคล้ายคลึงกันเท่านั้น

1.3 พัฒนาการทางการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ ยุคที่สาม ในช่วง ค.ศ. 1970 ถึง ค.ศ. 2008

ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงและความท้าทายองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ในยุคแรกหรือยุคบุกเบิกนี้ ทำให้นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์สูญเสียอัตลักษณ์ทางวิชาการที่แต่เดิมมุ่งศึกษาและพัฒนาศาสตร์การบริหารภาครัฐให้เกิดประสิทธิภาพ ส่งผลให้องค์ความรู้รัฐประศาสนศาสตร์เสื่อมความนิยมลง เนื่องจากถูกผนวกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของศาสตร์สาขาวิชารัฐศาสตร์และการจัดการที่มุ่งศึกษาค่านิยมทางการเมืองและสังคมต่อการดำเนินนโยบายสาธารณะ และมุ่งศึกษาพฤติกรรมองค์การ เครื่องมือ และเทคนิคการจัดการ ทำให้ละเลยการศึกษาในประเด็นสาธารณะไป

จนมาในปลายปี ค.ศ. 1968 ถึงต้นปีค.ศ. 1970 นักวิชาการรัฐประศาสนศาสตร์รุ่นใหม่ได้เกิดกระแสข้อคำถามต่อแนวทางการบริหารงานภาครัฐและจุดสนใจของศาสตร์สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ในช่วงเวลาที่ผ่านมา จึงได้มีความพยายามที่จะทบทวนองค์ความรู้และจุดสนใจของศาสตร์สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ใหม่ ภายใต้การจัดประชุมทางวิชาการของนักรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งนำโดย ดไวท์ วอลโด (Dwight Waldo) นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์อาวุโส ภายใต้หัวข้อ “รัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่” (new public administration) เพื่อพยายามค้นหาและสร้างอัตลักษณ์ขององค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ให้มีความโดดเด่นขึ้น และแยกตัวตนของสาขาวิชาออกมาจากความเป็นรัฐศาสตร์และการจัดการ นำมาสู่การตีพิมพ์ผลงานจากเวทีวิชาการในปี ค.ศ. 1971 ในเวลาต่อมา (เรื่องวิทย์ เกษสุวรรณ, 2553: 42) จึงนับเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่ ซึ่งมีข้อเสนออยู่ 4 ประการในการศึกษาการบริหารงานภาครัฐตามแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่ คือ ประการแรก ควรให้ความสนใจกับประเด็นสาธารณะที่สอดคล้องกับความต้องการทางสังคม (relevance) ประการที่สอง ควรให้ความสำคัญกับค่านิยมในการบริหาร (value) ประการที่สาม ควรให้ความสำคัญต่อความเสมอทางสังคมในการเข้าถึงบริการจากภาครัฐ (social equality) และประการสุดท้าย ควรให้ความสำคัญกับการบริหารที่สอดคล้องกับเปลี่ยนแปลง (change) ทั้งนี้ข้อเสนอทั้ง 4 ประการดังกล่าวถูกเสนอขึ้น เนื่องจากนักวิชาการทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ต่างพบว่าบริบทการพัฒนาของโลกในช่วงนั้นเกิดสถานการณ์ที่รุนแรง เช่น กระแสการต่อต้านสงครามเวียดนามในปี ค.ศ.1970 ปัญหาวิกฤติน้ำมันในปี ค.ศ. 1973 เป็นต้น และข้อวิพากษ์ต่อองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ถูกพัฒนาในเชิงวิชาการมากกว่าการนำไปใช้ในการแก้ปัญหาของสังคมและประเทศชาติ จุดสนใจของรัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่จึงเป็นการมุ่งให้ภาครัฐได้

ดำเนินการบริหารงานที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคม ส่งผลให้องค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ถูกนำมาพัฒนาทั้งในด้านทฤษฎีองค์การและพฤติกรรมองค์การ ทฤษฎีระบบในการบริหาร การบริหารรัฐกิจ เปรียบเทียบและการบริหารการพัฒนา นโยบายสาธารณะ และทางเลือกสาธารณะ(สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์, 2549: 51-52) และหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาองค์ความรู้เชิงปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) มากขึ้น (จุมพล หนิมพานิช: 2562: 89-90)

ต่อมาในปี ค.ศ. 1980 แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่ได้ส่งผลต่อการปฏิรูปการบริหารงานของภาครัฐและระบบราชการ โดยมีการนำนวัตกรรมทางการจัดการในภาคเอกชนเข้ามาปรับปรุงการบริหารงานของภาครัฐในสหรัฐอเมริกาก่อให้เกิดเป็นแนวทางการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ (new public management) และได้กลายเป็นแม่แบบการปฏิรูปการบริหารงานภาครัฐและระบบราชการ (reinventing government) ที่เกิดขึ้นทั่วโลก เนื่องจากรัฐบาลในหลายประเทศต่างเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ ระบบราชการที่มีขนาดใหญ่และรายได้จากภาษีที่ลดลง (เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, 2553: 286-237) ซึ่งแนวทางดังกล่าวนี้ปรับเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อประชาชนใหม่ในฐานะที่เป็น ลูกค้า (customers) และความเป็นลูกค้านี้ได้เป็นเป้าประสงค์สำคัญในการให้บริการของภาครัฐ (สิน สโรบล, 2554: 9) ดังนั้น ภาครัฐจึงต้องการแสวงหารายได้เพิ่มเติมจากประชาชนทั้งในรูปแบบของสินค้าและการบริการสาธารณะ อีกทั้งยังเป็นการลดการลงทุนจากภาครัฐโดยให้ภาคเอกชนเข้ามาร่วมลงทุนและผลิต แทนภาครัฐที่แต่เดิมต้องรับภาระในการดำเนินการบริการสาธารณะ (สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์, 2549:292-293) ด้วยเหตุนี้ในช่วงทศวรรษที่ 19 จนถึงทศวรรษที่ 20 ภาคเอกชนจึงเข้ามามีบทบาทกับภาครัฐมากขึ้น ในฐานะที่เป็นผู้จัดการบริการสาธารณะแก่ภาคประชาชน แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่นี้จึงก่อให้เกิดการบริหารงานภาครัฐในรูปแบบใหม่ ที่เน้นความผสมผสานเทคนิคและวิธีการบริหารระหว่างแนวคิดแบบระบบราชการและเทคนิคการจัดการของภาคเอกชนมากขึ้น เช่น การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (privatization) การจ้างเหมาสัมปทาน (concession) เป็นต้น ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่าบริบทการพัฒนาอุตสาหกรรมที่นำมาพร้อมกับเทคโนโลยีในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ เป็นตัวแปรสำคัญให้ระบบเศรษฐกิจและการบริหารงานของภาครัฐมีความเปลี่ยนแปลงไป ภาครัฐมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับการบริหารงานขององค์การภาคเอกชน ด้วยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากภาคเอกชน ในการนำแนวคิดและนวัตกรรมของภาคเอกชนมาปรับใช้ร่วมกับการบริหารงานของภาครัฐ ดังนั้นแนวคิดและเทคนิคการบริหารจัดการแบบภาคเอกชนจึงกลับเข้ามามีบทบาทอีกครั้งในยุคนี้

จนมาถึงในช่วงปลายทศวรรษที่ 1990 และต้นทศวรรษที่ 2000 ข้อเสนอทางวิชาการของเจเน็ตและโรเบิร์ต เดนฮาร์ต (Janet and Robert) ที่ได้เสนอตัวแบบการบริการสาธารณะแนวใหม่(new public service) ซึ่งได้รับการเผยแพร่ในปี 2007 ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการศึกษาการบริหารงานของภาครัฐอีกครั้ง ในฐานะที่เป็นอีกกระแสทางเลือกหนึ่งในการบริหารงานของภาครัฐที่ยึดหลักพลเมือง(citizenship) มากกว่า ลูกค้า (customer) โดยบทบาทหลักของพลเมือง คือ การมีส่วนร่วมในการบริหารของรัฐและมีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติตามนโยบายสาธารณะ มากกว่าเพียงเป็นผู้รับผลประโยชน์จากนโยบายเท่านั้น ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ได้รับอิทธิพลมา

จากการตีความหมายใหม่ในบทบาทของภาครัฐในสำนักคิดยุคหลังสมัยใหม่(post modernity) ที่เน้นการบริหารแบบประชาธิปไตย (ลิน สโรบล, 2554: 9: 34) ซึ่งมุ่งให้ความสำคัญกับการให้บริการสาธารณะของภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับความเสมอภาคและการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์(จุมพล หนีมพานิช: 2562: 99) ส่งผลให้ขอบเขตการแสวงหาองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้นี้ ถูกพัฒนาขึ้นภายใต้หลักปรัชญาปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) มากกว่าการยึดติดการแสวงหาองค์ความรู้ด้วยเพียงปรัชญาปฏิฐานนิยม (positivism) (ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2554: 83) และยังมีอิทธิพลต่อการบริหารงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นซึ่งมาจากการกระจายอำนาจการบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งนี้แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่นี้ผู้เขียนเห็นว่ากระแสการพัฒนาตามแนวคิดดังกล่าวก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างภาคพลเมืองกับภาครัฐ กล่าวคือภาคพลเมืองที่อยู่ในสถานะผู้รับบริการ ซึ่งขาดการมีส่วนร่วมในการเข้าไปร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เนื่องจากรับผลจากนโยบายสาธารณะที่ภาครัฐกำหนดและจัดสรรให้ภาคเอกชนมาดำเนินการ ในขณะที่แนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ให้ความสำคัญกับบทบาทของภาครัฐที่มีต่อภาคประชาชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของผู้ขับเคลื่อนการบริการสาธารณะของภาครัฐ ด้วยหลักของการมีส่วนร่วมในการบริหารงานภาครัฐ อย่างไรก็ตามแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ยังคงเป็นที่ต้องศึกษาในการนำไปปฏิบัติใช้ในการบริหารงานภาครัฐระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยทางด้านการเมืองท้องถิ่นของประเทศที่กำลังพัฒนาที่มีความเข้มแข็งแตกต่างกัน

การทบทวนอัตลักษณ์และนิยามตัวตนของรัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ส่งผลการศึกษาการบริหารงานภาครัฐในยุคดังกล่าวนี้ จำแนกออกเป็นสองกระแสแนวคิดคือ แนวทางแรกการจัดการภาครัฐแนวใหม่ที่เน้นบทบาทของภาคเอกชนในการเข้ามาจัดการบริการสาธารณะร่วมกับภาครัฐ ซึ่งได้เป็นกระแสแนวทางในการปฏิรูปหน่วยงานภาครัฐและระบบราชการขึ้นทั่วโลก และแนวทางที่สองการบริการสาธารณะแนวใหม่ที่เน้นบทบาทของภาคพลเมืองในการเข้าบริหารงานร่วมกับภาครัฐ ซึ่งเป็นกระแสการพัฒนาภายใต้ค่านิยมความเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม อันก่อให้เกิดการผลักดันการบริหารงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นที่สอดคล้องกับบริบทเงื่อนไขเฉพาะของพื้นที่และสังคม โดยทั้งสองแนวทางดังกล่าวยังคงเป็นแนวทางที่ใช้ในการศึกษาการบริหารงานของภาครัฐ ที่มุ่งเน้นประเด็นและผลประโยชน์สาธารณะจนถึงปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าขอบข่ายการศึกษาการบริหารงานภาครัฐนั้นมีความยืดหยุ่นกับจุดสนใจหรือประเด็นร่วมสมัย มากกว่าเพียงแค่การทบทวนแนวคิดและทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ให้เป็นศาสตร์บริสุทธิ์เท่านั้น หากแต่บูรณาการองค์ความรู้ร่วมกับศาสตร์อื่น ๆ เพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์การบริหารงานภาครัฐอย่างเป็นสหวิทยาการ (interdisciplinary) จนถึงปัจจุบันนี้

1.ทิศทางและแนวโน้มการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ในอนาคต

การศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ทั้งสามยุคที่ได้อธิบายไว้ในข้างต้นนั้น ส่งผลให้ศาสตร์สาขาวิชาได้ถูกพัฒนาและเกิดการทบทวนองค์ความรู้ในการอธิบายการบริหารงานภาครัฐ ทำให้การศึกษการบริหารงานภาครัฐนั้นได้ถูกจำแนกตามจุดสนใจ ทั้งในด้านการค้นหาหลักการบริหารภาครัฐและการศึกษาประเด็นสาธารณะร่วมสมัย

สืบเนื่องจากแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่นั้น ได้ขยายขอบเขตการศึกษาการบริหารงานของภาครัฐให้กว้างขึ้น จนกระทั่งการปฏิรูประบบราชการที่เกิดขึ้นทั่วโลก ภายใต้อิทธิพลของแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ ได้นำมาสู่การศึกษาการบริการสาธารณะแนวใหม่เพื่อลดช่องว่างหลักการบริหารภาครัฐ โดยมุ่งเน้นไปที่การมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในการดำเนินสาธารณกิจต่างๆ ร่วมกับภาครัฐและภาคเอกชนภายใต้หลักการบริหารแบบประชาธิปไตย

ส่งผลให้ทิศทางของรัฐประศาสนศาสตร์ที่มุ่งประเด็นไปที่การศึกษาหลักธรรมาภิบาล (good governance) ในการบริหารงานของภาครัฐ การจัดการแบบเครือข่าย (network governance) เช่น องค์กรการไม่แสวงหากำไร (nonprofit organization) อาสาสมัคร (volunteer) เป็นต้น และการบริหารจัดการองค์การร่วมสมัย (contemporary organization theory) เช่น การสร้างความร่วมมือในองค์กร (collaboration) ทุนมนุษย์ (human capital) (วัชรพล ศุภจักรวัฒน์จา และวัชรพล พุทธรักษา, 2561) นอกจากนี้แนวโน้มการศึกษาของสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ในอนาคต ภายใต้บริบทการพัฒนาในยุคอุตสาหกรรมดิจิทัล ขอบเขตของการศึกษาการบริหารงานภาครัฐจะขยายประเด็นไปถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการดำเนินสาธารณกิจของภาครัฐ เช่น การจัดการข้อมูล การนำระบบอิเล็กทรอนิกส์ในการดำเนินการบริหารงานภาครัฐ (e-government) เป็นต้น รวมไปถึงการสร้างนวัตกรรมในการบริหารงานภาครัฐ (บุญทัน ดอกไธสง, 2562: 41-43)

ดังนั้นทิศทางและแนวโน้มของการศึกษาการบริหารงานภาครัฐในอนาคต จะมุ่งสู่การศึกษาการบริหารงานที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงตามบริบทการพัฒนา และการสร้างการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในการบริหารงานภาครัฐ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การบริหารงานภาครัฐครอบคลุมในทุกมิติ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงตามบริบทพัฒนานี้ ส่งผลให้นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ ต้องมีการปรับตัวและเรียนรู้กระแสการพัฒนาที่มีความหลากหลาย และอาจนำมาด้วยการขาดความเชี่ยวชาญในองค์ความรู้ใหม่ที่จะนำมาอธิบายหรือค้นหาหลักการบริหารงานภาครัฐ จนนำมาสู่วิกฤตอัตลักษณ์ด้านองค์ความรู้ของศาสตร์สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ในอนาคต ด้วยเหตุนี้รัฐประศาสนศาสตร์จึงจำเป็นต้องยึดแนวทางการศึกษาประเด็นสาธารณะร่วมสมัยที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของภาครัฐ เพื่อหลีกเลี่ยงวิกฤตด้านองค์ความรู้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

บทสรุป

การศึกษาการบริหารงานภาครัฐ (Public Administration) ได้รับความสนใจอย่างยาวนาน นับตั้งแต่การเปลี่ยนผ่านความสับสนวุ่นวายของการศึกษาการบริหารงานภาครัฐ ยิ่งเพิ่มความสนใจมากขึ้นจนเกิดเป็นสาขาสถาปัตยกรรมศาสตร์ (Public Administration) ที่มีแนวคิดและทฤษฎีที่สามารถนำมาเป็นหลักปฏิบัติในการบริหารงานภาครัฐได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกาที่เริ่มมีการศึกษาการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานภาครัฐอย่างเฉพาะด้าน ส่งผลให้องค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์มีความเฟื่องฟูเพราะเกิดหลักการบริหารงานภาครัฐ ที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างเป็นสากล

อย่างไรก็ตามพัฒนาการศึกษาการบริหารงานภาครัฐก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป เนื่องด้วยบริบทการพัฒนาและสภาพแวดล้อมทางสังคม ส่งผลให้เกิดวิกฤติเอกลักษณ์ในองค์ความรู้ของรัฐประศาสนศาสตร์ที่เปลี่ยนจากความพยายามแยกค่านิยมหรือการเมืองออกจากการบริหาร ซึ่งในท้ายที่สุดทำให้นักวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์ ต้องกลับมาสนใจค่านิยมและนโยบายสาธารณะกับการบริหารงานภาครัฐมากขึ้น ในขณะเดียวกันในด้านทฤษฎีองค์การต้องย้อนกลับไปที่ความสนใจกับการพัฒนาหลักการบริหาร ที่มุ่งเน้นการศึกษาในเชิงพฤติกรรมศาสตร์มากขึ้น ด้วยเหตุนี้สถานภาพของรัฐประศาสนศาสตร์จึงถูกเข้าผนวกเป็นส่วนหนึ่งของศาสตร์สาขาวิชารัฐศาสตร์และการจัดการ ซึ่งเป็นการสูญเสียความเป็นอัตลักษณ์ของสาขาวิชาไป

จนในช่วงปลายปีค.ศ. 1960 ถึงต้นปี ค.ศ. 1970 ได้มีการทบทวนสถานภาพของสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์อีกครั้ง ส่งผลให้การรื้อฟื้นอัตลักษณ์องค์ความรู้ให้กับสาขารัฐประศาสนศาสตร์ ได้รับความสนใจ โดยมีการสร้างแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ (new public administration) ในแนวคิดดังกล่าวนี้ส่งผลให้การบริหารจัดการภาครัฐ ปรับเปลี่ยนมาศึกษาบทบาทการบริหารงานภาครัฐกับประเด็นสาธารณะ ที่สอดคล้องกับความต้องการและความหลากหลายทางสังคมมากขึ้น และได้เกิดแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ขึ้น (new public management) ขึ้นในปีค.ศ. 1980 เพื่อปฏิรูปการทำงานของภาครัฐซึ่งเป็นการพลิกบทบาทการบริหารงานของภาครัฐที่ต้องดำเนินการร่วมกับภาคเอกชนในการดำเนินกิจการสาธารณะ จนกลายเป็นกระแสการพัฒนาการปฏิรูประบบราชการที่เกิดขึ้นทั่วโลก ในขณะเดียวกันช่วงเป็น ค.ศ. 2000 เป็นต้นมาแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (new public service) ถูกเสนอขึ้นมาในการศึกษาและนำไปปรับปรุงการบริหารงานของภาครัฐ ซึ่งให้ความสำคัญกับบทบาทภาคพลเมืองในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับภาครัฐในการดำเนินกิจการสาธารณะ แนวคิดทั้งสองดังกล่าวได้เป็นหลักปฏิบัติในการบริหารงานภาครัฐจนมาถึงปัจจุบัน

และในปัจจุบันนี้การศึกษาการบริหารงานภาครัฐในสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์นั้น มีการขยายขอบเขตที่กว้างขึ้นและร่วมสมัยมากขึ้น ทั้งในด้านการศึกษาหลักธรรมาภิบาล (good governance) การจัดการแบบเครือข่าย (network governance) และการบริหารจัดการองค์การร่วมสมัย (contemporary organization theory) ทั้งนี้ในอนาคตการศึกษาการบริหารงานภาครัฐจะปรับเปลี่ยนไปตามกระแสการพัฒนามากขึ้น ทั้งการศึกษาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและการสร้างนวัตกรรมในการบริหารงานภาครัฐ จึงกล่าวได้ว่าการศึกษาการบริหารงานภาครัฐในแนวทางของรัฐประศาสนศาสตร์นั้นมีแนวโน้มในการพัฒนาศาสตร์องค์ความรู้ในเชิงปฏิบัติที่สอดคล้องกับบริบทการพัฒนา ทั้งองค์รู้ที่เป็นแนวคิดกระแสหลักและกระแสรองเพื่อตอบสนองกับการอธิบายปรากฏการณ์การพัฒนาในสังคมที่มีความหลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

- จุมพล หนิมพานิช. 2563. *ตัวแบบ/กระบวนทัศน์ รัฐประศาสนศาสตร์*. ปัญญาชน. กรุงเทพฯ
- เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์. 2554. *แนวคิด ทฤษฎีและหลักการรัฐประศาสนศาสตร์ (Concept theory and principles of public administration)*. ใน ประมวลสาระชุดวิชาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการรัฐ

- ประศาสนศาสตร์. (หน่วยที่ 1, 1-50). พิมพ์ครั้งที่ 10. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช. นนทบุรี
- บุญทัน ดอกไธสง. 2562. รัฐประศาสนศาสตร์เปลี่ยนโลก (*Disruptive public administration*). โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ออยุธยา
- ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. 2554. แนวคิด ทฤษฎีและหลักการรัฐประศาสนศาสตร์ (*Concept theory and principles of public administration*). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช. นนทบุรี
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. 2553. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. บริษัทการพิมพ์. กรุงเทพฯ
- วัชรพล ศุภจักรวัฒนจา และวัชรพล พุทธิรักษา. 2561. ว่าด้วยทฤษฎีรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย (*On theories political science and public administration*). (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร. พิษณุโลก
- สิน สโรบล. 2554. ความรู้พื้นฐานทางรัฐประศาสนศาสตร์ (*Foundation of Public Administration*). วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์. 2549. รัฐประศาสนศาสตร์ แนวคิดและทฤษฎี. เอ็กซ์เปอร์เน็ท. กรุงเทพฯ
- C. Thornhill and G. van Dijk. 2010. Public administration theory : justification for conceptualization. *Journal of Public Administration*. Vol. 45 no 1.1 e South African Association for Public Administration and Management

“จากโรงทานสู่เรือนจำ” ว่าด้วยคุณค่าและแก้ไขการเยียวยาผู้กระทำผิด

ผ่านวิชาชีพนักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม

“From Almshouse to Pirson”: On Value and Rehabilitation for the Offenders through the social workers profession in criminal justice

Received: 16/04/2564

Revised: 07/06/2564

Accepted: 09/06/2564

ปริญญา หวันเหล็ม¹

Parinya Wanlem¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งอธิบายตำแหน่งแห่งที่ของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม ครอบคลุมถึงแหล่งกำเนิด หลักการ ฐานคิด และขอบเขตของศาสตร์การสังคมสงเคราะห์ อันมีใจความสำคัญเพื่อสนับสนุนส่งเสริมความเป็นธรรมทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งในลักษณะการทำงานร่วมกับ “ผู้ใช้บริการ” ซึ่งความหมายรวมถึงปัจเจกบุคคล ครอบครัว กลุ่ม องค์กร และชุมชนต่างๆ นักสังคมสงเคราะห์มีความละเอียดอ่อนต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม และชาติพันธุ์และมุ่งมั่นเพื่อยุติการเลือกปฏิบัติ การพิทักษ์สิทธิ การกดขี่ ความยากจน และรูปแบบอื่นๆ ของความไม่เป็นธรรมทางสังคม ทั้งนี้กรอบการปฏิบัติงานของงานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม ถือเป็นหนึ่งส่วนที่มีความสำคัญภายใต้สังกัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของงานสังคมสงเคราะห์ที่มุ่งสนับสนุน และลดความเหลื่อมล้ำของสังคม ซึ่งเป็นการปฏิบัติงานภายใต้กรอบคิดกระบวนการยุติธรรมที่มุ่งการเยียวยาแก้ไขและฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดขึ้นแทนการลงโทษและมองว่าการควบคุมอาชญากรรมเป็นหน้าที่ของชุมชน ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้รูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพสังคม วัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่อันเป็นความท้าทายในกระบวนการยุติธรรมสมัยใหม่

คำสำคัญ: คุณค่า, แก้ไขเยียวยา, นักสังคมสงเคราะห์, กระบวนการยุติธรรม

ABSTRACT

This article aims to explain the position of professional social workers. and the social workers profession in criminal justice. It covers the origins, principles, concepts, meanings and scope of the fundamental of social work. Also, the challenging in meaning of social worker. It begins with the foundation and evolution of the social work profession that aims to support

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอก หลักสูตรอาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรม ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹PhD. student Criminology and Justice Course, Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

*E-mail: pwanlem@gmail.com

and promote social justice. and social change with social workers sensitive to cultural diversity and ethnicity and strives to end discrimination. Rights protection, oppression, poverty and other forms of social injustice In this regard, the framework of social work in criminal justice It is one of the important parts under the Ministry of Justice. It reflects the importance of social work aimed at redressing and rehabilitating damages instead of punishment, and sees crime control as a duty of the community. which can apply a model that is suitable for the social and cultural conditions of each area, which is a challenge in the modern criminal justice.

Keywords: Value, Rehabilitation, Social Worker Profession, Criminal Justice

บทนำ

"...การสังคมสงเคราะห์นั้นมีความหมายกว้างขวางมาก กินความถึงการดำเนินการทุกอย่างที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ หรือกลุ่มคนที่ร่วมกันเป็นสังคม เป็นชาติ และผู้ไม่สามารถช่วยตัวเองได้ ให้มีความสุขทั้งทางกายและจิตใจให้ได้มีปัจจัยอันจำเป็นแก่การครองชีพคือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ ได้รับการศึกษาอบรมตามควรตลอดจนมีความรู้ที่จะนำมาเลี้ยงชีพโดยสุจริต เพื่อความเรียบร้อยและความเป็นปึกแผ่นของสังคม..."

(พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ๒๖ มีนาคม ๒๕๐๕)

การสังคมสงเคราะห์มีการสั่งสมองค์ความรู้มายาวนานพร้อมๆ กันกับประวัติศาสตร์การเกิดขึ้นของมนุษยชาติ เป็นศาสตร์แห่งการสร้างความเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความรักและการมีใจให้การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ การให้การช่วยเหลือผ่านประวัติศาสตร์มนุษยชาติจะได้รับการเรียนรู้อย่างไรก็แล้วแต่ย่อมมีความแตกต่างกัน บทความชิ้นนี้ มีเป้าหมายเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจ และความเป็นมาของการสังคมสงเคราะห์ รวมถึงบทวิเคราะห์ที่สอดแทรกที่ชวนให้ผู้อ่านหวนกลับมาทำความเข้าใจในความหมายของคำว่า “Social Work” ซึ่งมักจะมีความเข้าใจที่แตกต่างกันในความหมายและการรับรู้ของสังคมยังไม่กินความครบถ้วน ดังนั้นบทความนี้เริ่มต้นจากการนำเสนอความเป็นมาทางประวัติศาสตร์เรื่อยมา จวบจนสถานะที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบันองค์ความรู้ทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ วิชาการและวิธีวิทยาอย่างรัดกุม กล่าวคือ ในยุคเริ่มต้นนั้นอาจมาจากความรู้สึกสงสารเวทนา ความเมตตา ความรัก และด้วยความเปลี่ยนแปลงแห่งยุคสมัยทำให้การสังคมสงเคราะห์จำเป็นต้องมีวิธีการและทักษะเฉพาะตัวที่เป็นมาตรฐานสากล จึงเป็นรูปแบบการปฏิบัติงานที่จำเป็นต้องอาศัยความเชี่ยวชาญและหลักคิดที่ได้รับการฝึกฝน เพราะปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์นั้นเผชิญกับผู้ใช้บริการที่เป็นกลุ่มเปราะบางทางสังคม อีกทั้งนโยบายสังคมต่างๆ ที่รัฐจัดสรรนั้นมีความสำคัญต่อการกำหนดชะตาชีวิตของผู้ได้รับประโยชน์โดยตรง จึงจำเป็นที่ผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์พึงปฏิบัติหน้าที่ด้วยความแม่นยำ

ในหลักการและพึงระมัดระวังทุกการตัดสินใจขณะระหว่างปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งหลักการเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ต้องการความเข้าใจพื้นฐานที่ชัดเจนในความหมายที่เชื่อมโยงกับนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ

วิวัฒนาการของการสังคมสงเคราะห์

เป็นที่รับรู้กันว่าหากจะสืบสาวราวเรื่องไปดูวิวัฒนาการของ “การสังคมสงเคราะห์” ในประวัติศาสตร์ที่เคยมีการบันทึกไว้ คงย้อนไปในประเทศอังกฤษที่ได้ออกกฎหมายสงเคราะห์คนจนฉบับแรกของโลก เรียกว่า Elizabethan Poor Law ซึ่งเป็นกฎหมายที่แบ่งประเภทของ “คนจน” โดยมีใจความสำคัญในกฎหมายว่า คนจนที่มีร่างกายแข็งแรงสามารถทำงานได้ จะถูกส่งกลับไปภูมิลำเนาเดิมและหางานให้ทำ ส่วนคนจนที่เป็นคนพิการทำงานไม่ได้ รวมทั้งเด็กอายุไม่เกิน ๒๑ ปีนั้น จะถูกส่งไปรับบริการที่หน่วยสังคมที่เรียกว่า “โรงทาน (Alms house)” ส่วนเด็กกำพร้า อนาคต และอื่นๆ ก็จะถูกส่งให้เข้าไปรับการเลี้ยงดูที่โรงทานอีกเช่นเดียวกัน โดยที่การให้การช่วยเหลือในลักษณะนี้ยังไม่รูปแบบหรือวิธีวิทยาเข้ามาใช้มากนัก

อีกหนึ่งต้นกำเนิดที่สำคัญคือ ประเทศสหรัฐอเมริกาในยุคเริ่มต้นของงานสังคมสงเคราะห์นั้นมีความคิดจากความสงสาร เมตตา โดยมีการส่งคนซึ่งมีใจรักที่จะให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ซึ่งจะปฏิบัติงานในลักษณะการออกไปศึกษาปัญหาความต้องการของผู้มีปัญหา ถึงบ้าน จากนั้นก็นำปัญหามาพูดคุยกันเพื่อหาทางช่วยเหลือและแก้ไขปัญหา โดยผู้ที่ออกไปค้นหาผู้ประสบปัญหาต่างๆ เหล่านี้เรียกว่า “นักสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย” หรือ “นักสังคมสงเคราะห์ระดับบุคคล” และผู้ที่ได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้บุกเบิกงานสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย คือ แมร์รี อี ริชมอนด์ (Marry E. Richmond) ผู้เริ่มต้นการศึกษาสังคมสงเคราะห์ ที่ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาในลักษณะวิชาชีพนั้นเกิดขึ้นภายใต้หลักสูตรที่ชื่อว่า “Summer School on Philanthropic” ในมลรัฐนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยแมร์รี ริชมอนด์ ภายใต้องค์กรการกุศลที่เรียกว่า “Charity Organization Society of New York (COS)” ในปี ค.ศ.1904 เป็นหลักสูตร 1 ปี และในปี ค.ศ.1911 ได้พัฒนาเป็นหลักสูตร 2 ปีภายใต้สถาบัน “The New York School of Philanthropy” และในส่วนของมลรัฐชิคาโกก็มีการจัดตั้ง “The Hull House” ที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างสภาสามัญแห่งมลรัฐชิคาโก และมหาวิทยาลัยแห่งชิคาโก ปี ค.ศ. 1903 จนกลายเป็น “The University of Chicago School of Social Service Administration” จัดการเรียนการสอนวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในระดับบัณฑิตศึกษาขึ้นที่แรกในมหาวิทยาลัย โดยมีเจน แอดดัมส์ (Jane Addams) เป็นผู้นำในการขับเคลื่อน (กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช, 2550, น. 4-5)

ที่มาของสังคมสงเคราะห์ข้างต้น เห็นได้ว่ามีนักสังคมสงเคราะห์สุภาพสตรี 2 ท่าน คือ แมร์รี อี ริชมอนด์ (Marry E. Richmond) และ เจน แอดดัมส์ (Jane Addams) ซึ่งเป็นนักสังคมสงเคราะห์ที่ทำงานภายใต้องค์กรเดียวกันที่เรียกว่า National Conference of Charities Corrections (NCCC) และกลายมาเป็น National Conference of Social Welfare ในปัจจุบัน กล่าวได้ว่าบุคคลทั้ง 2 ท่านเป็นผู้บุกเบิกงานสังคมสงเคราะห์ แต่อย่างไรก็ตามแล้วแต่ทางด้านแนวคิดของทั้งสองนั้น ไม่สอดคล้องหรือเป็นไปในทางเดียวกัน กล่าวคือ

แมร์รี ริชมอนด์ (Marry E. Richmond) นั้นมีฐานคิดที่ได้รับอิทธิพลจากกลุ่ม Social Darwinism โดยเชื่อว่า ปัญหาความยากจนเกิดขึ้นจากบุคลิกลักษณะของปัจเจกเอง การแก้ปัญหาจึงต้องให้การศึกษา ปรับวิธีคิด

ปรับสังคมและฟื้นฟูสภาพแวดล้อมของคนจน อีกทั้งมองว่า การให้หลักประกันทางสังคมจะไม่ช่วยแก้ปัญหาความยากจน เพราะจะทำให้คนจนเกียจคร้าน ไม่ยอมทำงาน ไม่พึ่งพาตัวเอง และจะจนมากขึ้น ดังนั้นการให้การช่วยเหลือในทัศนะของริชมอนด์จึงเป็นไปในลักษณะการเยี่ยมบ้าน (Friendly Visitors) โดยอาสาสมัครที่มีฐานะดีจากชุมชนใกล้เคียงจะเป็นผู้ปฏิบัติงาน ใช้การสัมภาษณ์คนจนภายใต้ชื่อองค์กร Charity Organization Society (COS) โดยสัมภาษณ์เพื่อหาข้อเท็จจริงว่ามาตัดสินว่าปัจเจกนั้นๆ “สมควรจน” หรือ “ไม่สมควรจน” ซึ่งวิธีคิดตามแนวทางนี้ถือเป็นการบุกเบิกการทำงานด้านครอบครัวบำบัด และการสังคมสงเคราะห์เฉพาะรายในระยะต่อมา (กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดกุล, 2550, น. 4-5)

ส่วนฐานคิดของ เจน แอดดัมส์ (Jane Addams) แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับแนวคิดแรก ซึ่งแอดดัมส์นั้นได้รับอิทธิพลจากปรัชญาปฏิบัตินิยมของ John Dewey ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ไปที่การจัดสวัสดิการกับชุมชน โดยไม่ต้องพิสูจน์ว่าปัจเจกนั้นเป็นคนจนจริงหรือแกล้งจน โดยมีแนวทางการปฏิบัติงานที่เป็นไปในลักษณะเพื่อนบ้านช่วยเหลือเพื่อนบ้าน กล่าวคือ ชุมชนให้การสอดส่องดูแลกัน โดยยึดหลักเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนในชุมชน ซึ่งแนวทางการปฏิบัติงานในลักษณะนี้ต่อมาได้พัฒนาไปสู่ประเด็น “การพิทักษ์สิทธิ (Advocacy) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบัน (กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดกุล, 2550, น.4-5)

การสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทย

หากกล่าวถึงต้นกำเนิดการสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทยนั้น มีการเริ่มนับการตั้งต้นหลายกระแสด้วยกัน แต่ในทัศนะผู้เขียนเห็นว่าจุดตั้งต้นสำคัญนั้นเริ่มจาก “สมุดปกเหลือง เค้าโครงการเศรษฐกิจ” ของ หลวงประดิษฐมนูธรรม หรือ ปรีดี พนมยงค์ ที่ได้วางรากฐานโครงสร้างสังคมไทยที่ให้มีรัฐส่วนในการรับผิดชอบสวัสดิการสำหรับประชาชนในประเทศ ตั้งแต่การศึกษา การรักษาพยาบาล โดยกล่าวได้ว่า เป็นแนวคิดตั้งต้นในการสร้างประเทศให้เป็นรัฐสวัสดิการ นับว่าเป็นแนวคิดที่ก้าวหน้ามากในยุคสมัยนั้น ประกอบกับในห้วงเวลานั้นเป็นการเปลี่ยนผ่านจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ สู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยทำให้แนวคิดข้างต้นเป็นอันต้องล้มเลิกไปในที่สุด ด้วยความเกรงว่า รัฐบาลจะไม่สามารถหางบประมาณมาสนับสนุนตามแนวคิดดังกล่าวได้ ต่อมาเป็นเหตุให้ถูกต่อต้านในสมัยนายกรัฐมนตรีจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีความพยายามคลี่คลายปัญหาโดยจัดตั้ง กรมประชาสงเคราะห์ ขึ้นในปี พ.ศ. 2487 นับว่าเป็นการตั้งต้นของการศึกษางานสังคมสงเคราะห์ขึ้น ภายใต้การขับเคลื่อนหลักของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ผู้เป็นภริยา โดยจัดตั้งหลักสูตรการศึกษาสังคมสงเคราะห์ 1 ปี จัดการสอนโดยสภาวัฒนธรรมสตรี (Women's Culture Club) ต่อมาในปี พ.ศ.2497 รัฐบาลได้ก่อตั้ง “คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์” ขึ้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยอาศัยต้นแบบการศึกษาสังคมสงเคราะห์จากอังกฤษและสหรัฐอเมริกา และได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนเรื่อยมาจวบจนปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า งานสังคมสงเคราะห์ในสังคมไทย ได้เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วควบคู่ไปกับการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้ เพราะการพัฒนา ทางด้านวัตถุยิ่งเจริญขึ้นมากเท่าไร ปัญหาทาง สังคมก็ยังมีมาก

ตามขึ้นมาเท่านั้น อาทิ ปัญหา เด็กถูกทอดทิ้ง ปัญหาเยาวชนอาชญากร และอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาความยากจน ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาโสเภณี ปัญหาผู้สูงอายุ เป็นต้น งานสังคมสงเคราะห์เป็นงานบริการ เป็นกิจกรรมที่จัดให้กับบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นงานที่ให้บริการแก่บุคคล ทั้งที่มีและไม่มีปัญหา ให้เขาสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม ด้วยความเป็นปกติสุข และมีความสามารถในการพัฒนาสังคมส่วนรวมด้วย

ความหมาย ภาพแทน และประเภทงานสังคมสงเคราะห์ในปัจจุบัน

หากภววิทยาจำเป็นต้องอธิบายและทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้กับผู้ถูกรู้ฉันใด การทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในหัวใจของงานสังคมสงเคราะห์ก็ย่อมสำคัญฉันนั้น ปัจจุบันงานสังคมสงเคราะห์ประสบกับภาพแทนและความเข้าใจในเชิงหลักการและความหมายที่แตกต่างกันออกไป และเมื่อมีการกล่าวถึงงานสังคมสงเคราะห์มีหลายคนเข้าใจว่า การสังคมสงเคราะห์ คือ การกุศล การแจกเงิน การแจกสิ่งของเครื่องใช้ ซึ่งความจริงแล้วนั้น การสังคมสงเคราะห์เดิมที่มีรากฐานมาจากการกุศล ซึ่งอาจเป็นจุดเริ่มต้นที่มีอิทธิพลส่งผลให้กลายเป็นภาพแทนที่นำมาซึ่งความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ดังนั้นการกุศลจึงไม่ใช่การสังคมสงเคราะห์ โดยที่การสังคมสงเคราะห์นั้นมีรูปแบบและวิธีการปฏิบัติที่แตกต่างกับการกุศลชัดเจน ซึ่งมีการให้ความหมายดังนี้

ยุพา วงศ์ไชย กล่าวว่า สังคมสงเคราะห์ (Social Work) คือ ศาสตร์และศิลป์ของการจัดหาบริการเพื่อช่วยส่งเสริมความสามารถของบุคคลให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตน ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และดำรงชีพอยู่ได้อย่างเป็นสุข (ยุพา วงศ์ไชย, 2523)

นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์ สรุปไว้ว่า การสังคมสงเคราะห์เป็นศาสตร์ เป็นศิลป์ และเป็นวิชาชีพ ในการที่จะช่วยเหลือผู้ประสบความทุกข์ยาก เดือดร้อน ซึ่งไม่สามารถช่วยตนเองได้ ให้ความสามารถในการแก้ไขปัญหามาเขาต่อไป ทั้งโดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้เพื่อบรรเทาความต้องการและปัญหาทั้งของบุคคล กลุ่มชน และชุมชน โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ ช่วยเขาเพื่อให้เขาช่วยตนเองได้ (นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, 2540)

ดังนั้น การให้คำจำกัดความสังคมสงเคราะห์จึง สรุปได้ว่า คือ การนำเอาทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้อย่างเป็นศิลปและวิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อช่วยเหลือและตอบสนองความต้องการของบุคคล กลุ่ม ชุมชน เพื่อให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ งานสังคมสงเคราะห์เป็นงานที่ต้องเข้าไปแก้ไขเกี่ยวกับมนุษย์นักสังคมสงเคราะห์จึงต้องทำงานเกี่ยวข้องกับบุคคล กลุ่ม และชุมชนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนั้นนักสังคมสงเคราะห์จึงจำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องของมนุษย์และศาสตร์ต่าง ๆ เช่น จิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ชีววิทยา เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ โดยให้ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ เป้าหมายของงานสังคมสงเคราะห์นั้นเป็นกิจกรรมหรือการกระทำที่เป็นการป้องกันปัญหาและพัฒนาผู้รับบริการ โดยอาศัยหลักการ วิธีการ กระบวนการปฏิบัติงานทางด้านสังคมสงเคราะห์ เพื่อให้ผู้รับบริการมีคุณภาพชีวิตที่ดี อันนำไปสู่การพัฒนาสังคมโดยรวม นับได้ว่างานสังคมสงเคราะห์เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมายของงานสวัสดิการสังคม ประชญาที่สำคัญในการปฏิบัติงานก็คือ การช่วยเหลือบุคคล กลุ่ม และชุมชนให้สามารถช่วยตนเองได้ ซึ่งโดยหลักการแล้วงานสังคม

สงเคราะห์มุ่งเน้นการบริหารและการจัดหาบริการให้แก่บุคคล เพื่อส่งเสริมให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข งานสังคมสงเคราะห์จึงเป็นกระบวนการหนึ่งซึ่งทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนและระบบต่าง ๆ ในสังคม นั่นก็คือการช่วยเหลือบุคคล กลุ่มชน และชุมชน ด้วยการให้คำแนะนำ การจัดหาบริการต่าง ๆ ในชุมชน เป็นต้น และสามารถแสดงความแตกต่างที่เห็นชัดดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบลักษณะการสังคมสงเคราะห์และการกุศล

การสังคมสงเคราะห์	การกุศล
เป็นการช่วยเหลือในระยะยาวจนกว่าผู้รับบริการนั้นจะสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด	เป็นการช่วยเหลือเฉพาะหน้า ไม่สนใจว่าผู้รับจะสามารถช่วยเหลือตนเองได้หรือไม่
การช่วยเหลือคำนึงถึงศักดิ์ศรีของผู้รับบริการ และถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ผู้รับจะต้องได้รับการช่วยเหลือเมื่อมีปัญหา	เป็นการทำบุญ ทำกุศล มีผู้ให้และผู้รับ
การดำเนินงานทำเป็นกระบวนการอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์	การดำเนินงานไม่เป็นกระบวนการ ไม่ต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์
อาศัยนักวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ หรือคนที่ได้รับการอบรมและมีประสบการณ์ทำงานด้านนี้	คนทั่วไปสามารถทำได้โดยไม่ต้องอาศัยนักวิชาชีพสังคมสงเคราะห์

อ้างอิง <http://www.kanchanapisek.or.th/kp6/BOOK12/chapter3/t12-3-l1.htm>

ภาพแทนของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ถูกแปลความออกในหลายลักษณะ ซึ่งแน่นอนว่ามีความแตกต่างกันอันนำมาซึ่งความเข้าใจอันอาจคลาดเคลื่อนได้ ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความต้องการทวนกลับมาทำความเข้าใจกับนิยามของ “สังคมสงเคราะห์” ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและเพื่อความเข้าใจที่กระจ่างชัดในบทบาทและสาระสำคัญของการสังคมสงเคราะห์ โดยการแบ่งประเภทของนักสังคมสงเคราะห์มี 3 ประเภท

1. นักสังคมสงเคราะห์อาชีพ หมายถึง ผู้ที่ได้ผ่านการศึกษาด้านสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ จากสถาบันการศึกษาทางสังคมสงเคราะห์ จนได้ปริญญาทางด้านนี้ ถึงแม้ว่าจะไม่ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ เราก็ก็นิยามว่า นักสังคมสงเคราะห์อาชีพ

2. ผู้อาสาปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "อาสาสมัคร สังคมสงเคราะห์" หมายถึง ผู้ที่มีความศรัทธาในการทำงาน เพื่อสาธารณประโยชน์ โดยไม่รับเงินเดือน หรือค่าตอบแทนใดๆ งานที่ทำเป็นงานที่ไม่เหลือความสามารถ และรับทำ โดยพิจารณาตามเวลาว่างที่มี

3. ผู้ช่วยงานสังคมสงเคราะห์ หมายถึง ผู้ทำงานเคียงข้างนักสังคมสงเคราะห์อาชีพ ให้ความช่วยเหลือเตรียมงาน และมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของวิชาชีพ คนเหล่านี้ไม่มีคุณวุฒิทางสังคมสงเคราะห์ การทำงานนั้นได้รับค่าตอบแทน

ข้างต้นคือความหมายและคำจำกัดความที่อธิบาย “สังคมสงเคราะห์” ในเชิงหลักการ หากแต่ในปัจจุบันยังมีความพัวพันในความเข้าใจ และการรับรู้ของสังคมที่ต้องมีการถกเถียงเพื่อเปิดพื้นที่สู่ความเข้าใจอันถ่องแท้ของความหมายในคำนี้ เพื่อสามารถเข้าใจความแตกต่างของการกุศลและการสังคมสงเคราะห์ที่ชัดเจน

งานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมไทย

หากกล่าวถึงตำแหน่งแห่งที่ของงานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทย คำว่า “งานสงเคราะห์” เป็นพันธกิจหนึ่งที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรม นับตั้งแต่การกำเนิดของงานสังคมสงเคราะห์ตั้งแต่ระดับงานเฉพาะราย งานสังคมสงเคราะห์ชุมชน สู่การเข้าไปมีบทบาทสำคัญในกระบวนการยุติธรรม โดยถูกกำหนดให้เป็นส่วนงานหนึ่งในการขับเคลื่อนเพื่อให้มีการดำเนินงานตามตามยุทธศาสตร์ของกระทรวงยุติธรรม ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560–2579) อันเป็นยุทธศาสตร์ที่จัดทำขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดตามแนวนโยบายสาธารณะ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 วาระปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 และนโยบาย Thailand 4.0 โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรมระยะ 20 ปี ทั้งสิ้น 6 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความปลอดภัยและความสงบสุขในสังคม ยุทธศาสตร์ที่ 3 การอำนวยความสะดวก ยุทธศาสตร์ที่ 4 การพัฒนากฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ยุทธศาสตร์ที่ 5 การป้องกันและการปราบปรามอาชญากรรมด้านความมั่นคง และยุทธศาสตร์ที่ 6 การเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ (เสาวธาร โพธิ์กลัด, 2563)

สถานการณ์ของตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน ตามเอกสารเผยแพร่ของกรมราชทัณฑ์เรื่องการสำรวจข้อมูลนักสังคมสงเคราะห์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2560 (เดือนสิงหาคม) พบว่ามีจำนวนตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์ทั้งสิ้น 150 ราย แบ่งเป็นระดับปฏิบัติการ 12 ราย ระดับชำนาญการ 137 ราย และระดับชำนาญการพิเศษ 1 ราย โดยปฏิบัติงานในเรือนจำทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เห็นได้ว่าเมื่อเทียบอัตราส่วนผู้ต้องขังในช่วงเวลาเดียวกับที่มีการสำรวจจำนวนนักสังคมสงเคราะห์ (กรมราชทัณฑ์, 2562) พบว่าอัตราส่วนของนักสังคมสงเคราะห์ต่อผู้ต้องขังทั่วประเทศเท่ากับ 1 ต่อ 1,744 ซึ่งมากกว่าที่กำหนดไว้ในขณะที่ข้อกำหนดนานาชาติกำหนดให้อัตราส่วนนักสังคมสงเคราะห์ต่อผู้ต้องขังในหนึ่งเรือนจำเท่ากับ 1 ต่อ 3 (Thailand Institute of Justice, 2014) และเมื่อพิจารณาจำนวนนักสังคมสงเคราะห์ที่มีการปฏิบัติงานในส่วนของการพิทักษ์และคุ้มครองเด็กและเยาวชน และศูนย์ฝึกเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ พบว่า มีจำนวนนักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติงานเพียงแห่งละ 2 คน ซึ่งต้องปฏิบัติงานกับเด็กและเยาวชนในแต่ละสถานพินิจ หรือศูนย์ฝึกฯ ที่มีจำนวนมากถึงแห่งละ 300-400 คน (อารีรัตน์, 2560)

สะท้อนให้เห็นว่าในกระทรวงยุติธรรมนั้น ประสบกับความขาดแคลนทางด้านบุคลากรในตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งมีหน้าที่ปฏิบัติงานตรงกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้กระทำความผิด หรือผู้เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดมีความไม่สอดคล้องกันอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์ และอาจส่งผลกระทบต่อตัวชี้วัดการความสำเร็จตามนโยบายของกระทรวงยุติธรรม ที่กำหนดไว้ทั้งในด้านการลดความเหลื่อมล้ำจากการเข้าถึงบริการทางด้านกระบวนการยุติธรรม และการสร้างความปลอดภัยในแก่สังคมเนื่องจากขาดประสิทธิภาพดำเนินงานเพื่อการการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด และการเพิ่มขึ้นของการกระทำผิดซ้ำ หรือการเปลี่ยนสถานะของผู้กระทำผิดจากเด็กและเยาวชนสู่การเป็นผู้ใหญ่ที่กระทำผิดในอนาคต (เสาวธาร โพธิ์กลัด, 2563)

ในประเทศสหรัฐอเมริกา นักสังคมสงเคราะห์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ช่วงก่อนปีคริสต์ศักราช 1970 จากคำจำกัดความตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์ในประเทศสหรัฐอเมริกา (Forensic Social Work) โดย National Organization of Forensic Social Work ได้กำหนดนิยามว่า นักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมนั้น เป็นหนึ่งในนักสังคมสงเคราะห์ที่มีการปฏิบัติงานเฉพาะทาง โดยมีขอบข่ายการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย และระบบงานของกระบวนการยุติธรรม (The National Organization of Forensic Social Work, 2008) โดยมีขอบข่ายของนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพในกระบวนการยุติธรรมครอบคลุมถึงการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์คลินิก และจิตเวชศาสตร์สำหรับผู้มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน หรือผู้ที่มีพฤติกรรมอาชญากรรม ในลักษณะของการบำบัด การฟื้นฟู และการประเมินผล โดยนักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมได้มีการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการสองส่วนสำคัญด้วยกัน คือ

- 1) การให้บริการแก่ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม และ/หรือ กระบวนการยุติธรรม
- 2) การให้บริการแก่ผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนและผู้ใหญ่

หากวิธีการของญาณวิทยาคือการคิดหาเหตุผลจากประสบการณ์ทั่วไป และประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์แล้ว ญาณวิทยาแห่งวิชาชีพนักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม เปรียบได้กับการให้บริการแก่ครอบครัวของผู้กระทำความผิดตามที่ National Organization of Forensic Social Work ได้ระบุถึงลักษณะงานของนักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศสหรัฐอเมริกาไว้ว่า นักสังคมสงเคราะห์ต้องมีการจัดหาสวัสดิการทางสังคมต่างๆ ให้แก่กลุ่มผู้ใช้บริการทั้งสองกลุ่มเพื่อเอื้อให้กลุ่มผู้เปราะบางนี้สามารถเข้าถึงสวัสดิการทางสังคม ที่รัฐจัดไว้ให้ได้อย่างเท่าเทียมกับประชาชนภาคส่วนอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้ต้องขังที่จำเป็นต้องให้บริการด้านการบำบัดฟื้นฟูทั้งทางร่างกายและจิตใจ การวางแผนที่จะเตรียมก่อนปล่อย และการจัดเตรียมชุมชน และการวิเคราะห์ถึงทรัพยากรที่เอื้อให้ผู้ต้องขังสามารถดำรงชีพอยู่ได้ภายหลังพ้นโทษ และไม่กลับไปกระทำผิดซ้ำ (Gumz, 2004)

จากงานศึกษาของ Brenda Dubois and Karla Krogsrud Miley (2002) ได้กล่าวถึงงานนักสังคมสงเคราะห์ในหน่วยงานราชทัณฑ์ที่จะต้องถูกนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการบำบัดแก้ไขฟื้นฟูด้านสุขภาพจิต ด้านการใช้สารเสพติด ด้านการศึกษาและการฝึกวิชาชีพ การใช้ทักษะการประสานงานเป็นรายบุคคล (Case

coordination skill) เป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากสภาพปัญหาของผู้กระทำผิดมีความหลากหลายและความต้องการขอรับบริการก็มีมากเช่นเดียวกัน นักสังคมสงเคราะห์อาจจะต้องปฏิบัติกับผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและสามารถปรับตัวให้สามารถใช้ชีวิตในสถานที่ควบคุมซึ่งจะมีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นภายในซึ่งจะอยู่คู่ขนานไปกับปัญหาเหล่านี้ เช่น การใช้ความรุนแรง การข่มขืนทางเพศ การตกเป็นเหยื่อทางด้านจิตใจ การคุ้มครองกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย โฮโมเซกซวล การทะเลาะวิวาท ความขัดแย้งทางด้านเชื้อชาติและการพึ่งสารเคมี (เสาวธาร โพธิ์กลัด, 2563)

เนื่องจากงานวิชาชีพศึกษาถึงบ่อเกิด ธรรมชาติ ขอบเขตของความรู้ ซึ่งสามารถอธิบายวิธีการทางสังคมสงเคราะห์ในการะบวนการยุติธรรมได้ในฐานะผู้สนับสนุนหรือแก้ต่าง (advocacy) เป็นตัวแทนหรือนายหน้า (brokerage) และเป็นตัวเชื่อม (linkage) ระหว่างผู้กระทำผิดกับสถานควบคุมกับชุมชนของผู้กระทำผิด การให้บริการเครือข่ายเหล่านี้อาจจะมีประโยชน์ต่อผู้กระทำผิดและครอบครัว นอกเหนือจากนี้บริการที่จัดให้ของนักสังคมสงเคราะห์อาจจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของคณะกรรมการพิจารณาการพักการลงโทษและในระหว่างการศึกษาพิจารณาคดี

อีกทั้ง Armando T. Morales , Bradford W. Sheafor (2002) ได้กล่าวว่างานสังคมสงเคราะห์ในการะบวนการยุติธรรมอาจเป็นงานเล็ก ๆ แต่มีความสำคัญในส่วนของการบำบัดแก้ไขผู้กระทำผิดและในการะบวนการยุติธรรม นักสังคมสงเคราะห์ด้านการบำบัดแก้ไขผู้กระทำผิดได้รับการจ้างให้ปฏิบัติงานในศาล , พนักงานพักการลงโทษ (Parole Officer) , และเจ้าหน้าที่คุมประพฤติ (Probation Officer) รวมทั้งการปฏิบัติงานด้านการราชทัณฑ์ (Correctional Officer) บ่อยครั้งพบว่านักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติงานด้านบำบัดแก้ไขผู้กระทำผิดมักจะมีคุณสมบัติเพราะว่าโครงสร้างของการบริการอยู่บนพื้นฐานของการลงโทษและการถูกควบคุมตัวของผู้กระทำผิด ซึ่งจะขัดแย้งในหลาย ๆ ด้านกับค่านิยม (values) และหลักการทางด้านสังคมสงเคราะห์ เพราะว่าจากประสบการณ์ของนักวิชาชีพที่ปฏิบัติงานด้านนี้พบว่าปัญหามาจากพื้นฐานการปฏิบัติหน้าที่ทางสังคม (Social functioning) ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์ก็มีส่วนที่จะสนับสนุนให้เกิดการสร้างคุณค่านี้ด้วย (เสาวธาร โพธิ์กลัด, 2563)

การอธิบายภาววิทยาและตรรกวิทยาของงานสังคมสงเคราะห์ในการะบวนการยุติธรรม โดยมุ่งไปที่การบำบัดแก้ไขผู้กระทำผิดประกอบด้วยผู้กระทำผิดที่มาจากหลากหลายทางสังคม ทั้งเป็นเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ ชาย หญิง ฐานะร่ำรวยและยากจน เป็นสมาชิกของกลุ่มที่มีอิทธิพล และชนกลุ่มน้อย และแม้แต่นักการเมือง โดยมากมีการเริ่มต้นตั้งแต่มีการจับกุม และไปสิ้นสุดลงที่บุคคลนั้นได้รับการปล่อยตัว นักสังคมสงเคราะห์บางคนมีหน้าที่ให้บริการในฐานะหรือทำงานกับเยาวชนที่กระทำความผิดในโปรแกรมการหันเหคือออกจากกระบวนการยุติธรรม ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์จะต้องใช้วิธีการแทรกแซงในภาวะวิกฤต (Crisis Intervention) หรือ บริการส่งต่อ (referral services) ในช่วงเวลา ณ ที่ถูกจับกุม โปรแกรมเหล่านี้จะช่วยนำคนออกไปจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและนำไปสู่การจัดบริการด้านชุมชนที่มีความเหมาะสมมากกว่า นักสังคมสงเคราะห์จะเป็นผู้จัดเตรียมประวัติทางด้านสังคมและทำการประเมินผลเป็นรายบุคคลด้านจิตสังคม (psychosocial assessment) ที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลเพื่อให้ศาลใช้ในการพิจารณาคดี ถ้านักสังคมสงเคราะห์ผู้นั้น

ปฏิบัติงานในฐานะพนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ผู้นั้นก็ต้องใช้วิธีการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล ครอบครัว หรือใช้กลุ่มในการให้คำปรึกษาแนะนำ และการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ถูกกล่าวหาเพื่อให้พวกเขาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นลักษณะงานที่เหมาะสมในส่วนของการปฏิบัติงานด้านการคุมประพฤติและป้องกันการสะสมปัญหาจากการพัฒนา

บทสรุป

ตำแหน่งแห่งที่ของนักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติงานในส่วนของการราชทัณฑ์หรือในสถานที่ที่มีการควบคุมตัวนักสังคมสงเคราะห์เหล่านี้ก็ต้องจัดให้มีการให้คำปรึกษาและการให้บริการในส่วนของการติดต่อกับโลกภายนอก ซึ่งจะต้องครอบคลุมไปถึงครอบครัว การสร้างศักยภาพของการเป็นลูกจ้างให้กับผู้ถูกควบคุมตัว และการประสานงานบริการกับเครือข่ายในชุมชน ซึ่งจะจัดให้มีการสนับสนุนช่วยเหลือแก่บุคคลเหล่านั้นเมื่อได้รับการปล่อยตัว ถ้าบุคคลเหล่านั้นได้รับการพักการลงโทษ นักสังคมสงเคราะห์จะต้องเป็นนักสังคมสงเคราะห์ด้านการพักการลงโทษหรือทำงานในบ้านกึ่งวิถี (Half way house) ที่ซึ่งบุคคลเหล่านั้นอาจจะต้องเข้าไปพักอาศัยก่อนเมื่อไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างสมบูรณ์เมื่อกลับคืนสู่ชุมชน

เมื่อพิจารณาลักษณะงานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม งานสังคมสงเคราะห์ได้รับอิทธิพลสำคัญจากประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหัวเวลาที่กระบวนการยุติธรรมมีการเปลี่ยนแปลงจากแนวคิดการลงโทษสู่แนวคิดของการบำบัดและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้กระทำผิด ภาระหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมไทยในยุคแรกเริ่มจึงถูกกำหนดให้มีหน้าที่หลักในการช่วยเหลือ สนับสนุน และปกป้องสิทธิของผู้ที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งผู้ที่ตกเป็นเหยื่อและผู้กระทำผิด นอกจากนี้ นักสังคมสงเคราะห์ในการบวนการยุติธรรมของไทยยังมีหน้าที่จัดโปรแกรมการบำบัดพฤติกรรมและจัดหาบริการและสวัสดิการทางสังคมให้แก่ผู้ที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาและครอบครัวอีกด้วย งานสังคมสงเคราะห์ในระบบงานยุติธรรมของประเทศไทยมีจุดเริ่มต้นที่ชัดเจนโดยมีลักษณะเป็นกองงานในกรมราชทัณฑ์ สังกัดกระทรวงยุติธรรมและมีตำแหน่งงานนักสังคมสงเคราะห์ เมื่อ พ.ศ.2531 โดยแยกตัวมาจากกรมการพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ภายใต้การดูแลของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งกองงานสังคมสงเคราะห์ในกรมราชทัณฑ์มีการกิจหลักในการจัดหาสวัสดิการให้กับผู้ต้องขังระหว่างถูกควบคุมตัวในเรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศ นอกจากนี้กองงานฯ ยังเป็นส่วนงานที่ทำหน้าที่จัดโปรแกรมการบำบัดเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้แก่ผู้ต้องขัง และสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาคประชาสังคมโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมพร้อมทั้งผู้ต้องขังและชุมชนก่อนที่จะมีการปล่อยตัวผู้ต้องขังสู่ชุมชนและเป็นการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของผู้พ้นโทษ (กองงานสังคมสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์, 2560; เสาวคนธ์ และคณะ, 2550)

งานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยนั้น ยังเป็นส่วนหนึ่งของงานฝึกวิชาชีพเด็กและเยาวชนภายใต้การดำเนินงานของศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ (กระทรวงยุติธรรม, 2560) แม้ว่างานสังคมสงเคราะห์ในระบบงานยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยจะมีการดำเนินงานมา

มากกว่า 30 ปี แต่กระนั้นจำนวนนักสังคมสงเคราะห์โดยเฉพาะในเรือนจำ และทัณฑสถานหรือศูนย์ฝึกและอบรม เด็กและเยาวชนที่มีสถานที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาคยังมีจำนวนไม่เพียงพอต่อความต้องการ นอกจากนี้ นักสังคม สงเคราะห์ในบางเรือนจำและทัณฑสถานอาจจะต้องปฏิบัติงานตำแหน่งงานอื่น เช่น นักทัณฑวิทยา เนื่องด้วย ตำแหน่งของนักสังคมสงเคราะห์ในส่วนภูมิกานั้นมีจำนวนอัตราค่อนข้างจำกัดมากกว่าในส่วนกลาง (สุพิศา, 2518; Thailand Institute of Justice, 2014)

ขอบเขตทางภววิทยาของงานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม ยังปรากฏในปริมนทลวิชาชีพอื่นๆ ด้วยเช่นกัน ซึ่งแน่นอนว่ามีการปฏิบัติงานโดยใช้หลักการและทักษะทางสังคมสงเคราะห์ อาทิ เจ้าหน้าที่งานคุม ประพฤติ สังกัดกรมคุมประพฤติ รวมถึงนักสังคมสงเคราะห์ซึ่งไม่ได้มีตำแหน่งในหน่วยงานภายใต้สังกัดกระทรวง ยุติธรรมแต่ทำหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 20) พ.ศ. 2542 ซึ่ง กำหนดให้มิ้นักสังคมสงเคราะห์เข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน เพื่อให้สอดคล้องกับ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในมาตรา 80 วรรคหนึ่ง (เสาวณี เจษฎารักษ์, 2543) เป็นต้น

ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจสำหรับสังคมไทยปัจจุบันคือ นักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม ไม่ เพียงแต่ปฏิบัติหน้าที่เฉพาะกับผู้ที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมซึ่งจัดว่าเป็นกลุ่มผู้เปราะบางทางสังคมเท่านั้น หากแต่ ยังต้องมีการบูรณาการศาสตร์กับวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับผู้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมในหลายศาสตร์ด้วยกัน อาทิ กลุ่มครอบครัว ชุมชน องค์กรหรือสถาบันทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตลอดจนผู้ที่มิมีสถานะเป็นผู้ได้รับผลกระทบ จากอาชญากรรมหรือจากการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรม ซึ่งผู้ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์มีความจำเป็น อย่างยิ่งที่จะต้องมั่งคั่งความรู้ และมีฐานคิดในการปฏิบัติงานภายใต้ปรัชญาสังคมสงเคราะห์ และได้รับการฝึกฝน วิธีการ เทคนิคการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์กับกลุ่มผู้เปราะบางอย่างถูกต้องและเหมาะสม

ดังนั้นตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมจึงมีความจำเป็น แต่เนื่องจากจำนวนผู้มี ตำแหน่งที่มีจำนวนน้อย กลายเป็นข้อจำกัดทางด้านบุคลากร ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของ การปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์ และอาจส่งผลกระทบต่อตัวชี้วัดการความสำเร็จตามนโยบาย ของกระทรวงยุติธรรมที่กำหนดไว้ทั้งในด้านการลดความเหลื่อมล้ำจากการเข้าถึงบริการทางด้านกระบวนการ ยุติธรรม และการสร้างความปลอดภัยในแก่สังคมเนื่องจากขาดประสิทธิภาพดำเนินงานเพื่อการการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของผู้กระทำความผิด และการเพิ่มขึ้นของการกระทำผิดซ้ำ หรือการเปลี่ยนสถานะของผู้กระทำความผิดจาก เด็กและเยาวชนสู่การเป็นผู้ใหญ่ที่กระทำผิดในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงยุติธรรม. (2560). *ยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรมระยะ 20 ปี*. นนทบุรี: กระทรวงยุติธรรม.

กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม. (ม.ป.ป.). *กรอบการปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ในกรมราชทัณฑ์*. นนทบุรี:

กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม.

- กองงานสังคมสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์. (2560). *แบบสำรวจข้อมูลนักสังคมสงเคราะห์ ประจำปีงบประมาณ 2560*. นนทบุรี: กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม.
- กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช. (2550). *พื้นฐานแนวความคิดและปรัชญาสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จงจิตต์ โสภณคณาภรณ์. (2543). *สังคมสงเคราะห์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. (2540). *ทฤษฎีและการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นงลักษณ์ เอ็มประดิษฐ์. (2541). *การสังคมสงเคราะห์กับการให้คำปรึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทัศนีย์ ลักษณะวิชช. (2542). *การสังคมสงเคราะห์ชุมชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยุพา วงศ์ไชย. (2523). *ทฤษฎีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพฯ: แสงรุ่งการพิมพ์.
- ระพีพรรณ คำหอม. (2545). *สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สามเจริญพาณิชย์.
- วันทนี วาสีสิน. (2546). *สังคมสงเคราะห์คลินิก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุทิดา มณีเพชร. (2518). *ทัศนะของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ต่องานสังคมสงเคราะห์ในเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารสังคม). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ
- สุดจิต เจนนพกาญจน์. (2545). *บทบาทและแนวทางการดำเนินงานสังคมสงเคราะห์ศึกษาเฉพาะกรณีสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน*.
- สายจิตร์ สิงห์เสนี. (2541). *สังคมสงเคราะห์จุลภาค*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสาวคนธ์ เจษฎารักษ์ และคณะ (2550). *การเสริมสร้างสมรรถนะและการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อพัฒนางานสังคมสงเคราะห์ในงานราชทัณฑ์*. นนทบุรี: กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม.
- เสาวธาร โพธิ์กลัด. (2563). *งานสังคมสงเคราะห์ในระบบงานยุติธรรม: บทบาท หน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมเพื่อสร้างความปลอดภัยและความสงบสุข และลดความเหลื่อมล้ำของสังคมไทยภายใต้ยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรมระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579)*, รายงานสืบเนื่องในวันสถาปนาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ครบรอบ 66 ปี สังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคม: การปลดล็อกความเหลื่อมล้ำสู่ความยั่งยืน, หน้า 100 – 115.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2554). *มาตรฐานกำหนดตำแหน่งและกรอบการปฏิบัติงานนักสังคมสงเคราะห์*. (บัญชีมาตรฐานกำหนดตำแหน่ง). สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2564, เข้าถึง ได้จาก <http://www.ocsc.go.th/job/สังคมสงเคราะห์>
- อารีรัตน์ อติชัยเดชรินทร์. (2560). *ข้อท้าทายงานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชนต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาคriminal และเยาวชนกระทำผิดซ้ำ*. รายงานสืบเนื่องการสัมมนาวิชาการเนื่องในโอกาสสถาปนาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีที่ 65, หน้า 194-205. กรุงเทพฯ: คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Brenda Dubois, Karla Krogsrud Miley. (2002). *Social Work : An Empowering Professional* 4th Edition. USA.

Gumz, E. J. (2004). American social work, correction and restorative justice: An appraisal. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 48(4), 449-460. doi: 10.1177/0306624X03262516.

Hairston, C. F. (1997). *Family programs in state prisons*. In C. A. McNeece & A. R. Roberts (Eds.), *Policy and practice in the justice system* (pp. 143-157). Chicago: Nelson-Hall.

Phoglad, S. (2019). *Pre-release rehabilitation programs for women incarcerated for drug-related offenses in Thailand*. (Dissertation, Widener University).

The Thailand Institute of Justice. (2014). *Women prisoners and the implementation of the Bangkok Rules in Thailand*. Bangkok: Thailand Institute of Justice (Public organization).

คู่มือสำหรับผู้เขียนบทความ

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาตีพิมพ์บทความ

1. ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน
2. ผลงานที่ส่งมาเพื่อตีพิมพ์ต้องไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น
3. วารสารฯ รับตีพิมพ์บทความวิจัย (Research Article) และบทความวิชาการ (Academic Article) ที่เกี่ยวข้องกับด้านสังคมศาสตร์
4. ผลงานที่ส่งมาเพื่อตีพิมพ์ต้องไม่ได้ลอกเลียนหรือตัดทอนมาจากผลงานวิจัยของผู้อื่น หรือจากบทความอื่น โดยไม่ได้รับอนุญาตหรือปราศจากการอ้างอิงที่ถูกต้อง
5. บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้จะต้องผ่านการตรวจสอบความถูกต้องจากกองบรรณาธิการ และการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์และได้รับการยอมรับให้ตีพิมพ์อย่างน้อย 2 คน โดยผู้พิจารณาไม่ทราบผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบ ชื่อผู้พิจารณา (Double-Blind Peer Review) และบทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
6. ผู้เขียนต้องจัดเตรียมต้นฉบับตามรูปแบบตามข้อกำหนดในการส่งต้นฉบับอย่างเคร่งครัด
7. ผู้เขียนต้องยินยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กองบรรณาธิการวารสารกำหนดและผู้นิพนธ์ต้องยินยอมให้บรรณาธิการแก้ไขความสมบูรณ์ของบทความได้ในขั้นสุดท้ายก่อนเผยแพร่
8. การอนุมัติให้ลงตีพิมพ์ได้หรือไม่นั้น ผลการพิจารณาจากกองบรรณาธิการวารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ถือเป็นที่สุด

ข้อกำหนดในการเตรียมต้นฉบับบทความ

การจัดพิมพ์ต้นฉบับ ผลงานที่เสนอพิจารณาตีพิมพ์ควรมีความยาวประมาณ 8-15 หน้ากระดาษ A4 บทความภาษาไทยพิมพ์ด้วย Font THSarabun PSK ขนาดตัวอักษร 16 Point บทความภาษาอังกฤษ พิมพ์ด้วย Font THSarabun PSK ขนาดตัวอักษร 16 Point

ส่วนประกอบของบทความ

บทความวิชาการ หัวข้อและเนื้อหาควรชี้ประเด็นที่ต้องการนำเสนอให้ชัดเจนและมีลำดับ เนื้อหาที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ชัดเจน รวมถึงมีการใช้ทฤษฎีวิเคราะห์และเสนอแนะประเด็นอย่างสมบูรณ์ โดยควรมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ (สามารถมีหัวข้อหรือองค์ประกอบที่แตกต่าง)

1.1 ชื่อเรื่อง (Title) ความสอดคล้องกับสาระสำคัญของการวิจัย การใช้คำศัพท์ทางวิชาการได้อย่างถูกต้องตามศัพท์ บัญญัติของแต่ละสาขาวิชา (discipline) และความสามารถในการสื่อสารได้อย่างชัดเจนในแวดวงวิชาการและวิชาชีพ

1.2 บทคัดย่อ (Abstract) สรุปเนื้อหาของบทความให้ได้ใจความชัดเจน และควรมีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ โดยเขียนเป็นภาษาไทยก่อน ให้มีจำนวนคำควรอยู่ระหว่าง 200-300 คำควรเป็นบทคัดย่อที่สั้น ใช้คำได้กระชับและให้สาระสำคัญตรงประเด็น

1.3 คำสำคัญ (Keywords) ระบุคำที่เป็นคำสำคัญของเนื้อหาเหมาะสมสำหรับนำไปใช้เป็นคำค้นในระบบฐานข้อมูล

1.4 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนแนะนำและปูพื้นเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านทราบข้อมูลเบื้องต้นของเนื้อหา รวมทั้งระบุ ถึงขอบเขตเนื้อหาของบทความ

1.5 หัวข้อเนื้อเรื่อง (Body of Text) เป็นส่วนหลักของเนื้อหาบทความ มีการแบ่งประเด็นออกเป็นย่อยๆ และมีการจัดเรียงลำดับเป็นหัวข้อตามรายละเอียดของเนื้อหา

1.6 บทสรุป (Conclusion) เป็นการสรุปเนื้อหาในบทความทั้งหมดออกมาอย่างชัดเจน และกระชับ โดยมีการสรุป ปิดท้ายเนื้อหาที่เราได้นำเสนอว่ามีข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ผลดี หรือผลเสียเป็นอย่างไร

1.7 เอกสารอ้างอิง (Reference) เขียนบรรณานุกรมในรูปแบบAPA (American Psychological Association)

บทความวิจัย ควรมีการนำเสนอผลการวิจัยที่ได้รับอย่างเป็นระบบ โดยควรมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

2.1 ชื่อเรื่อง (Title) ชื่อควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยพิมพ์ชื่อเรื่องเป็นภาษาไทยและ ตามด้วยชื่อภาษาอังกฤษในบรรทัดต่อมา ความสอดคล้องกับสาระสำคัญของการวิจัย การใช้คำศัพท์ทางวิชาการได้อย่างถูกต้องตามศัพท์ บัญญัติของแต่ละสาขาวิชา (discipline) และความสามารถในการสื่อสารได้อย่างชัดเจนในแวดวงวิชาการและวิชาชีพ

2.2 ชื่อผู้เขียนและหน่วยงานสังกัด ให้ระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่ต้องระบุตำแหน่งหรือคำนำหน้าชื่อแต่ให้ระบุงานประจำและหน่วยงานสังกัดที่เชิงอรรถ

2.3 บทคัดย่อ (Abstract) ควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเขียนเป็นภาษาไทยก่อน ความยาวไม่เกิน 15 บรรทัด (การเขียนบทคัดย่อ คือการสรุปสาระสำคัญของเรื่องโดยเฉพาะวัตถุประสงค์ วิธีการ และผลการวิจัย)

2.4 คำสำคัญ (Keyword) ระบุคำที่เป็นคำสำคัญของเนื้อหาเหมาะสมสำหรับนำไปใช้เป็นคำค้นในระบบฐานข้อมูล

2.5 บทนำ (Introduction) เป็นการอธิบายถึงที่มาและความสำคัญของปัญหา และเหตุผลที่นำไปสู่การวิจัยมีข้อมูลทางวิชาการสนับสนุนหรือโต้แย้ง รวมถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.6 วัตถุประสงค์ (Research Objectives) ระบุถึงวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการวิจัย

2.7 วิธีการวิจัย (Research Methodology) อธิบายถึงกระบวนการดำเนินการวิจัยอย่างละเอียดและชัดเจน ประกอบด้วยหัวข้อย่อยดังนี้ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง พื้นที่ศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

2.8 ผลการวิจัย (Results) เสนอผลการวิจัยที่ตรงประเด็นตามลำดับขั้นของการวิจัย การใช้ตารางหรือแผนภูมิไม่ควรเกิน 5 ตารางหรือแผนภูมิโดยมีการแปลความหมายและวิเคราะห์ผลที่ค้นพบอย่างชัดเจน

2.9 สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ (Conclusion Discussion and Suggestions) สรุปสาระสำคัญของผลการวิจัย ผสมผสานเปรียบเทียบและตีความผลการวิจัยให้เข้ากับหลักทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเชื่อมโยงผลการวิจัยให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะที่จะนำผลการวิจัยนั้นไปใช้ประโยชน์

2.11 เอกสารอ้างอิง (Reference) เขียนบรรณานุกรมในรูปแบบของ APA (American Psychological Association)

จริยธรรมของการตีพิมพ์ (Publication Ethics)

บทบาทและหน้าที่ของผู้เขียน (Duties of Authors)

1. ผลงานของผู้เขียนต้องเป็นผลงานใหม่และไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งจากที่ใดมาก่อน
2. ผู้เขียนต้องรายงานข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากการทำวิจัย ไม่บิดเบือนข้อมูล หรือให้ข้อมูลที่เป็นเท็จ
3. ผู้เขียนต้องอ้างอิงผลงานของผู้อื่น หากมีการนำข้อความใด ๆ มาใช้ประกอบการเขียนบทความของตนเอง รวมทั้งมีการจัดทำรายการอ้างอิงท้ายบทความให้ครบถ้วน
4. ผู้เขียนต้องเขียนบทความวิจัยให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในวารสาร
5. ผู้เขียนที่มีชื่อปรากฏในบทความทุกคนต้องเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัยจริง
6. ผู้เขียนต้องระบุแหล่งทุนที่สนับสนุนในการทำวิจัยนี้ (ถ้ามี)
7. ผู้เขียนต้องไม่นำผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่กับวารสารเศรษฐศาสตร์และกลยุทธ์การจัดการไปตีพิมพ์หรือเผยแพร่กับแหล่งอื่นในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการ (Duties of Editors)

1. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความ ทั้งรูปแบบ ความครบถ้วน และคุณภาพของบทความ ก่อนเริ่มกระบวนการประเมินบทความโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่ตนรับผิดชอบ
2. บรรณาธิการต้องใช้เหตุผลทางวิชาการในการพิจารณาบทความโดยปราศจากอคติที่มีต่อผู้เขียนทั้งในด้านเชื้อชาติ เพศ ศาสนา วัฒนธรรม การเมือง และสังกัดของผู้เขียน
3. บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียนและผู้ประเมินบทความ ในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ ให้แก่บุคคลอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง
4. บรรณาธิการจะเป็นผู้ตัดสินใจคัดเลือกบทความเข้าสู่กระบวนการตีพิมพ์ โดยพิจารณาจากผลการประเมินของผู้ประเมินบทความ รวมทั้งความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และขอบเขตเนื้อหาของวารสาร
5. บรรณาธิการต้องไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งจากที่อื่นมาแล้ว
6. บรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้เขียนบทความ ผู้ประเมินบทความ และทีมผู้บริหาร
7. บรรณาธิการต้องไม่นำบทความหรือวารสารไปใช้ประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือนำไปเป็นผลงานวิชาการของตนเอง
8. บรรณาธิการต้องมีการตรวจสอบบทความในด้านการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจัง โดยใช้โปรแกรมที่มีความน่าเชื่อถือ โดยหากมีหลักฐานชัดเจนว่ามีการคัดลอกผลงานผู้อื่น บรรณาธิการต้อง

หยุดกระบวนการประเมิน และทำการติดต่อผู้เขียนเพื่อขอคำชี้แจงตามหลักวิชาการประกอบการพิจารณาตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์บทความนั้น

บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ (Duties of Reviewers)

1. ผู้ประเมินบทความต้องไม่เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับบทความที่ส่งมาแก่บุคคลอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง ตลอดระยะเวลาของการประเมินบทความ
2. ผู้ประเมินบทความต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียน เช่น เป็นผู้ร่วมโครงการ หรือรู้จักผู้เขียนเป็นการส่วนตัว หรือเหตุผลอื่นที่ทำให้ไม่สามารถประเมินบทความหรือให้ข้อเสนอแนะได้อย่างเป็นอิสระ
3. ผู้ประเมินบทความควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาจากเนื้อหาในบทความที่จะมีต่อสาขาวิชานั้น ๆ คุณภาพของการวิเคราะห์และความเข้มข้นของผลงาน ไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความวิจัย
4. ผู้ประเมินบทความต้องระบุผลงานวิจัยที่สำคัญและสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมินในกรณีที่ผู้เขียนไม่ได้อ้างถึง เข้าไปในการประเมินบทความด้วย
5. หากผู้ประเมินบทความตรวจสอบพบว่ามีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนหรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นโดยมีหลักฐานชัดเจน ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบ

